

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MEB. İLKÖĞRETİM YEDİNCİ SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA
RESİMLERİN İÇERİKLE UYUMU

SİMAY ARI

BOLU-2008

T.C
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

MEB. İLKÖĞRETİM YEDİNCİ SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA

RESİMLERİN İÇERİKLE UYUMU

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Simay ARI

Danışman

Yard. Doç. Dr. Ali ATALAY

Bolu–2008

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Simay ARI' a ait "MEB. İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Resimlerin İçerikle Uyumunu" adlı çalışma, jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir. 27/08/2008

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Ali ATALAY

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Muhammet Sani ADIGÜZEL

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Halit KARATAY

.....

Prof. Dr. Uğur ESER
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ABSTRACT

HARMONY OF ILLUSTRATIONS AND 2007-2008 EDUCATION YEAR, SECONDARY CLASS 7TH GRADE TURKISH COURSEBOOK

SİMAY ARI

Master Thesis

Turkish Education

Assistant Prof. Ali ATALAY

August 2008, Pages 198

One of the most important facilities of education activities is coursebook. According to contemporary education comprehension, the course books are not seen just as entirely information sources. Anyway, the coursebooks are designed both for the purpose of giving information and bringing in aesthetic pleasure. For this reason, the pictures which are placed in the coursebooks carry great importance.

According to the experts, the pictures should both give information about the text which is going to be read and increase the motivation against the text. These are the factors of the harmony of the text and the picture, text oriented clues in the picture, line, colour etc...

This brings up the question “how a good course book painting should be”.

This study is prepared upon document surveying. Firstly, by studying concerned sources, the necessary criterias of the pictures of a Turkish coursebook which administer educational and aeshetic purpose are tried to specify.

In the section of findings and interpretations, 71 coursebook paintings placed in 2007- 2008 education year, secondary class 7 th grade Turkish coursebook are

studied. In light of the specified criteria, the positive and negative sides are tried to identify in terms of the harmony of the texts.

In the conclusion section, the harmony of the identified pictures with the texts takes place. In the section of suggestions, various offerings are suggested in order to make pictures which are in harmony with the texts, quality and administer educational and aesthetic purpose.

The child not only need true but also beauty. In this study, it is necessary that the identified criterias should be took into consideration. in order to prepare the coursebooks which are going to be prepared in terms of this conception,

Key words : coursebook, painting-text, content, the harmony of the painting and text

ÖZET

MEB İLKÖĞRETİM YEDİNCİ SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA RESİMLERİN İÇERİKLE UYUMU

SİMAY ARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE EĞİTİMİ

Yrd. Doç. Dr. Ali ATALAY

Ağustos 2008, 198 sayfa

Eğitim öğretim faaliyetlerinin en önemli araçlarından biri ders kitaplarıdır. Çağdaş eğitim anlayışına göre ders kitapları salt bilgi kaynağı olarak görülmemektedir. Artık ders kitapları hem öğrenciye bilgi verecek hem de estetik zevk kazandıracak bir biçimde tasarlanmaktadır. Bu nedenle ders kitaplarında yer alan resimler büyük önem taşımaktadır.

Uzmanlara göre resimler okunacak metnin öğrenci tarafından anlaşılmasını kolaylaştırmalı, hem de derse ve konuya karşı motivasyonu arttırmalıdır. Bunlar ise metin ile resim uyumu resimde metne yönelik ipuçları, çizgi, renk vb. unsurlardır.

Bu da “İyi bir ders kitabı resimlemesi nasıl olmalıdır?” sorusunu gündeme getirmektedir.

Bu çalışma doküman incelemeye dayalı olarak hazırlanmıştır. Öncelikle ilgili kaynaklar incelenerek eğitsel ve estetik amaca hizmet eden bir Türkçe ders kitabının resimleri için gerekli ölçütler belirtilmeye çalışılmıştır.

Bulgular ve Yorum bölümünde 2007–2008 eğitim öğretim yılında ilköğretim yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 71 resimleme incelenmiştir. Belirlenen ölçütler ışığında metinler ile olan uyumu bakımından olumlu olumsuz yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde incelenen resimlerin metinlerle olan uyumundan ve uyumsuzluklarından söz edilmiştir. Öneriler bölümünde de metinlerle uyumlu kaliteli eğitsel ve estetik amaca hizmet eden resimlerin yapılabilmesi için çeşitli teklifler sunulmuştur.

Çocuk sadece doğruya değil, güzele de ihtiyaç duyar. Resim içerik uyumu bakımından ulaştığımız sonuçların yeni hazırlanacak ders kitaplarında dikkate alınması faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ders Kitabı, Resimleme-Metin, İçerik, Resimleme-Metin Uyumu

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitimimin her aşamasında değerli bilgilerini bizlerle paylaşan tüm hocalarıma, sayın Yrd Doç. Dr. Hidayet ÖZCAN'a, sayın Yrd. Doç. Dr. M. Sani ADIGÜZEL'e, sayın Okt. Metin AKYÜZ'e ve tez danışmanlığımı yapan, bu süreçte yardımını ve anlayışını benden esirgemeyen hocam sayın Yard. Doç. Dr. Ali ATALAY'a çok teşekkür ederim.

Kişiliğimin yaratıcı yönünü oluşturduğu için babam M. Alpaslan ARI' ya, kişiliğimin gerçekçi yönünü oluşturduğu için annem Emel ARI' ya ve eğitimimin her aşamasında ilgi ve desteğini benden esirgemeyen sayın Can ATLI'ya teşekkür ederim.

Çalışmalarında desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşlarım Efsun Çiğdem ÇAKIR'a, İlknur ÖZPINAR'a ve yeğenlerim Evrim ERTÜRK'e ve Seda ÖZDEMİR'e, bilgisayar ve teknik işlerde yardımlarını esirgemeyen Melih ÖZDEMİR'e ve Ali UYANIK'a teşekkür ederim.

Her zaman arkamda olduğuna inandığım yakınlarım Seda KARATOPRAK'a, Özgül YAZAN'a ve Esra ALTINOK'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	iii
ÖZET	v
TEŞEKKÜR	vii
TABLO DİZİNİ	x
METİN-RESİM LİSTESİ	xi
TANIMLAR LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	6
ARAŞTIRMANIN TANIMI, AMAÇ VE KAPSAMI	6
1.1 Problem Durumu	6
1.1.1 Çocuk Eğitiminde Resimli Kitap	6
1.1.2. Ders Kitaplarının Görsel Tasarımı	11
1.1.2.1 Tasarım Öğeleri:	16
1.1.2.2 Renkler ve Özellikleri	21
1.1.2.3 Tasarım İlkeleri	28
1.1.3. Türkiye’de Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri	33
1.2 Araştırmanın Konusu	39
1.3 Araştırmanın Amacı	39
1.4 Araştırmanın Önemi	42
1.5 Problem Cümlesi	44
1.6. Varsayımlar	44
1.7 Sınırlılıklar	44
1.8 İlgili Araştırmalar	44
BÖLÜM II	46
YÖNTEM	46
2.1. Araştırmanın Yöntemi	46
2.2. Araştırmanın Evreni	46
2.3 Araştırmanın Örneklemi	46

2.4 Verilerin Toplanması	46
2.5 Verilerin Analizi	47
BÖLÜM III	48
BULGULAR VE YORUM	48
EDEBİ TÜRLER VE RESİMLEMELERİN İNCELENMESİ	48
3.1 Tema Başı Resimleri	50
3.2 Deneme Metinlerinde Resim	62
3.3 Hikaye Metinlerinde Resim	94
3.4 Şiir Metinlerinde Resim	108
3.5 Makale Metinlerinde Resim	120
3.6 Söyleşi Metinlerinde Resim	125
3.7 Tiyatro Metinlerinde Resim	135
3.8 Gezi Yazısı Metinlerinde Resim	148
3.9 Biyografi Metinlerinde Resim	156
BÖLÜM IV	162
DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER	162
4.1 Sonuçlar	163
4.3. Öneriler	167
KAYNAKLAR	170

TABLO DİZİNİ

Tablo 1.1 Ana ve Ara Renkler.....15

Tablo 2.1 Sıcak ve Soğuk Renkler.....17

Tablo 2.2 İlköğretim Türkçe Dersi İ (6,7,8. Sınıflar) Öğretim Programına Göre
Hazırlanacak Kitapların Boyutları.....34

METİN-RESİM LİSTESİ

Tema Başı Resimlemeleri

1. “İletişim” Teması Resimlemesi, sf:2
2. “Atatürkçülük” Teması Resimlemesi,sf:25
3. “Kavramlar ve Çağrışımlar” Teması Resimlemesi ,sf:37
4. “Milli Kültür”, Teması Resimlemesi ,sf:49
5. “Doğa ve Evren”, Teması Resimlemesi,sf:61
6. “Toplum Hayatı”, Teması Resimlemesi, sf:77

Metne ait olan resimlemeler

“Tatlı Dil”, Şevket RADO, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:10

“Yolcu Konmaz Oteli”, Cemil MİROĞLU, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:14

“Bir İletişim Çeşidi Olarak Karikatür”, Hakkı USLU, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:20

“Atatürk”, Rasim KÖROĞLU, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:26

“Atatürk ve Sanat”, Haldun TANER, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:28

“Türk Dili”, Atatürkçülük Üçüncü Kitap, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:33

“Bilmece”, Ünver ORAL, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:38

“Hayata Açılan Kapılar”, Oya BERK, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:41

“İyimserlik Kötümserlik ”, Şevket RADO, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:44

“Anadolu’nun Cirit Oyunu”, Mehmet ÖNDER, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:50

“Karada Yüzen Donanma”, Yavuz BAHADIROĞLU, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:53

“Bozkırın Tezenesi”, Bayram Bilge TOKEL, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:56

“Susayan Konya”, Aysin TEKTAŞ, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:62

“Deniz Hasreti”, Ömer Bedrettin UŞAKLI, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:68

“Son Kuşlar”, Sait Faik ABASIYANIK, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:70

“Komşusuzluk ”, Ali ÇOLAK, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:78

“Mustafa Kemal’in Kağnısı”, Fazıl Hüsnü DAĞLARCA, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:82

“Anadolu’da Konukseverlik”, Mehmet ÖNDER, İlköğretim Okulları Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,2005,sf:85

TANIMLAR LİSTESİ

Türkçe Ders Kitabı ile ilgili olanlar:

Alan Uzmanı: Kitap ve kitap resimlemeleri ile ilgili alanda bir yükseköğretim kurumundan mezun olmuş veya bu alanda daha önce bilimsel çalışmalar gerçekleştirmiş kişi.

Ders Kitabı: Her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programı doğrultusunda hazırlanmış, öğrenim amacı ile kullanılan basılı eserler.

Eğitim: Belli bir konuda, bir bilgi ve bilim dalında yetiştirme ve geliştirme, eğitme işi.

Eğitim Programı: Eğitimi düzenleyen ve yönlendiren sistem.

Font: Yazı karakteri.

Görsel İletişim: Sembol, işaret ve görsel öğeler ile gerçekleşen iletişim çeşidi.

Görsel Okuma: 1. İmajları ve işaretleri anlama ve kullanma.
2. görsel iletileri yaratma ve yorumlama süreci.

Metin: Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimeler bütünü.

Metin kutusu: Vurgulanması gereken metni çevreleyen çerçeve.

Öğretim: Belli bir amaca göre gereken bilgileri verme işi, tedrisat, talim.

Öğretim Programı: Bir okulu bitirmek veya bir alanda uzmanlaşmak için okunması gereken ders ve konuları kapsayan plan, müfredat, ders programı, müfredat programı.

Punto: Yazının büyüklüğü.

Sayfa Düzeni: Sayfa içerisinde kullanılacak elemanların belirgin bir düzen içerisinde yerleştirilmesi.

Resim sanatı ile ilgili olanlar:

Baskı: Ürünün cihaz ve teknikler yardımıyla çoğaltılması.

Boyut: Bir cismin herhangi bir yönde uzanımı.

Bütünlük: Tasarım içinde yer alan parçaların birbiri ile gerekli ilişkiyi kurabilmesi.

Çözünürlük: Uzunluk biriminde birbirinden ayırt edilebilen nokta sayısıdır.

Denge: Kompozisyonu oluşturan unsurların renk, yerleşim gibi özelliklerini dengelemesi.

Fon: Resimde zemin rengi.

Fotoğraf: Görüntüyü ışığa karşı duyarlılıklı bir yüzey üzerinde özel makine ile tespit etme yöntemi.

Görüntü: Bir nesnenin bazı ışık olayları sonucu elde edilen biçimi.

Grafik Unsur: Grafik tasarım içerisinde kullanılmış resim, fotoğraf, renk gibi unsurların biri veya bazıları.

Hareket: 1. Bir cismin durumunu veya yerinin değişmesi, devinim.
2. Kompozisyona dinamizm kazandırmak amacı ile oluşturulan birim tekrarları, renk ve biçim tekrarları.

Oran: Bütün içerisindeki parçaların birbiri ile olan büyüklük ilişkisi.

Perspektif: 1.Eşya ve nesnelerin uzaktan görünüşü.
2. Nesneleri bir yüzey üzerinde görüldükleri gibi çizme sanatı.

Renk: 1. Cisimler tarafından yansanan ışığın gözde oluşturduğu duyum.
2. Yüzeydeki duruma bağlı olarak ışığın yansıma frekansı.

Resimleme (İllüstrasyon) : Kitap resimlemesi.

Şekil: 1. Bir nesnenin dış çizgi bakımından niteliği dıştan görünüşü, biçim.
2. Bir konuyu açıklamaya yarayan resim.

Tasarım: 1.Tasarımlamak işi veya tasarımılanan, zihinde canlandırılan biçim, tasavvur.
2. Daha önce algılanmış olan nesne veya olayın bilinçte sonradan çıkan kopyası.

Ufuk Çizgisi: Cisimlerden uzaklaştıkça iki boyutlu izdüşümlerinin yaklaştığı sanal yatay çizgi.

Vurgu: Dikkatin bir noktada istemli olarak toplanması.

Zıtlık: 1. Bir şeyin karşıtlığı, aksi. 2. Renkler, değerler, şekiller ve dokulardaki farklılıklar

GİRİŞ

İlk çocuk kitapevi Berta Mahony tarafından 1916’ da Boston’da açılmıştır. İlk kez çocuk ve gençlere yönelik yayınlar basılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında önemli sayıda kitap stokları hava baskınları ile yok olmuş ve çok sayıda kitap silah yapımında kullanılmak amacıyla eritilmiştir. Bu süre içinde okul kitabı gereksinimdeki artış her türlü çocuk kitabına olan ilgiyi artırmıştır. 1950’ den sonraki dikkat çekici gelişme ise, özellikle kolay okunan, basit, bol resimli ilk eğitim devresi kitaplarında görülmektedir.

İslamiyet’in kabulü ile birlikte Türkler İslam uygarlığının etkisine girmişlerdir. Yaşam felsefesi dinin çerçevesi içinde belirlenmiş, kurumlar aynı anlayış doğrultusunda oluşturulmuştur. Tanzimatla birlikte edebiyatımızda ve çocuk kitaplarında Batı etkisi görülmeye başlanmış, Şinasi Recaizade Ekrem ve Ahmet Mithat Efendi’nin Fransızca ‘dan çevirdikleri kısa şiirler ve hayvan öyküleri çocuklar için yayınlanan ilk kitap örnekleri olmuştur.

Güzel Sanatlar Akademisi’nin kurulması, Batıya öğrenci gönderilerek çağımızın sanat düzeyinde sanatçıların yetiştirilmesi, okur-yazar oranının öncelikle. Genç kuşaklardan başlayarak o güne dek görülmemiş oranda artması, 1930’lardan itibaren okul öncesi dönemine ait çocuklar için bol resimli kitapların yayım ortamını yaratmaya başlamıştır.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında, eğitimi çağdaş yörüngeye oturtma çabası, Harf devrimi ve okuma-yazma öğrenen nüfusun diğer sorunlarının artmasından dolayı çocuk kitapları konusunda fazla çalışma yapılamamıştır. Bu durum da kitap resimlemesini olumsuz etkilemiştir. 1928–1935 yılları arasında çocuklarımız büyükler için yazılmış kitaplardan yararlanmak zorunda kalmışlardır. 1930’lardan sonra tanınmış ozanlarımız ve yazarlarımız çocuklar için eserler vermeye başlamışlardır.

Çocuğa daha ilk yıllarında kitabı seven, onunla sağlıklı ilişki kurabilen bir yapının kazandırılması iyi ve nitelikli, tutarlı ve eğlenceli yönü bakımından da gelişmiş resimli kitaplarla mümkündür. Bu sayede çocuk okuma sabrını ve alışkanlığını edinmiş olarak ilköğretim çağına girer böylelikle okuma ve resimli kitapların desteğiyle çocuğun zihin gücü de gelişir.

“Herkesin kabul ettiği ve başka biçimlerde ifade ettiği üzere çocukluğun farklı bir dünyası var ve çocuğun gelişmesi birtakım özgün yasalara bağlıdır. Yani eğitim kişiyi yapay bir dünyaya alıştırmak değil, tersine kişinin temel niteliklerini ortaya çıkarma ve bunları geliştirmeye yönelik bir ortam hazırlamaya çalışmaktır. Ancak böylece insani gelişmeler sağlanabilir.”(Kanar, 1987:57)

Resimli kitaplar çocuğun hayal gücüne, zekâsına, şahsiyetine doğrudan etki yaparak gelişmesini etkiler. Eğitimin amacı, kötü şahsiyet özelliklerini iyi şahsiyet özelliklerine çevirmektir. Bu açıdan baktığımızda ders kitaplarında yer alan resimlerin çocuğun eğitiminde önemli bir yeri olduğunu anlayabiliriz.

“Çocuğun kitapla karşılaşması önce sadece resimle olur. Daha sonra resim sözcük, resim cümle, resim-cümleler, resim öykü, az resim-çok öykü, nihayet resimsiz metinlere doğru bir gelişme süreci izlenir” (Alpay, 1984:25).

Çocuk dünyaya geldiği andan itibaren çevresini algılamaya başlar. Zamanla çevresinde gördüklerini keşfetmeye, keşfettiklerini anlamaya ve kendini tanımaya başlar. Ancak duygu ve düşüncelerini ifade etme yetisi henüz gelişmemiştir. İşte resimli kitapların bu noktada çok önemli bir işlevi vardır. Çocuk kitapta gördüğü resimleri algılamaya ve anlamlandırmaya başlar. Daha sonra ilgi ve beğenileri doğrultusunda eğilimi olan konuları seçer. Çocuğun dünyaya ve çevresine bakışının şekillenmesinde ilk etkiler bu yolla kendini göstermiş olur.

“Resimli kitaplar çocukların tanıdıkları ilk kitaplar olarak, işitme ve görme duyuları ile çocuğa hitap ederler. Kendisine okunan basit kafiyeyle tekerlemeler, şiirler veya basit sözcüklü kısa cümleler, çocuğun

kulak aracılığı ile bilgi toplamasına, resimler ise görme yolu ile işittiği şeyleri değerlendirmesine, onlara anlam kazandırmasına ve hayat tecrübelerini çoğaltmasına yardımcı olur.” (Tuncer, 1974:136)

Çocukların kitaplardaki resimlemeler aracılığı ile hayal gücü gelişir, yaratıcılığı teşvik edilir. Bu resimlemeler çocuğa bazı kültür değerlerini ve resim sevgisini kazandırır.

Çocukların kendi kendine keşfedemedikleri veya anlayamadıkları birçok bilgi kitaplarda sunulur. Asıl amacı öğretmek olan kavram kitapları, bilgilerini resimlerle destekleyerek sunarlar. “Çocuk bilgiyi hem görerek hem dinleyerek alır. Kitap, çocukları teşvik eder, çocuğun kendi deneyimleri aracılığıyla kazandığı bilgilerin güçlenmesini sağlar.” (Çakmak, 1994) Bu yönüyle de çocukta özgüven duygusunu pekiştirir.

“Ayrıca kitaplar çocukların pek çok düşünme yöntemleri geliştirmeleri için uygun araçlardır. Çocuklar resimli kitaplardaki resimleri dikkatlice gözleyebilirler. Benzer konu veya temalar içeren iki kitabı kıyaslayabilirler; kitaplardaki objeleri veya hikayeleri kendi kendilerine sınıflandırabilirler; bunları organize edebilirler. Kendi okuduğu veya başkası tarafından okunan kitaptaki öykü anlattırıldığında ya da içindeki bazı bilgiler sorulduğunda cevap verebilirler.” (Çakmak, 1994)

“Çağdaş kültür ortamlarını yaratmış toplumlarda, resimli çocuk kitaplarına ne denli bir değer ve önem verildiğini biliyoruz. Çocuğun ekmek, su kadar gereksinim duyduğu bu kültür değerleri, müzelerde sergilenen tablolar kadar estetik değer taşır”(Erkmen, 1996:21).

“Bazı insanlar güven ihtiyacı, öğrenme ihtiyacı gibi ihtiyaçlar varken, estetik ve düzen ihtiyacını tuhaf karşılayabilirler. Estetik ve düzen ihtiyacı çocuk için diğerleri kadar önemli bir yer tutar” (Çakmak, 1994:137).

“Bugün kitaplar, çocukların estetik ihtiyaçlarını karşılamak için mevcut bir kaynaktır. İçerdikleri şiirler, masallar, fiziksel görünüşü, resimleri, çeşitli estetik ve düzen ihtiyaçlarının gelişimine katkıda bulunmaktadır” (Arbuthnot, 1991:29).

“Çocuk kitapları soylu resim sanatının insan yaşamına giriş kapısı, eğitimin dönüm noktasıdır. Çocuk plastik sanatlarla ilgili ilk izlenim ve eğitimini bu kitaplardan alır. Oyuncaklarla birlikte sahip olduğu en kıymetli insan eseri, çocuk kitaplarıdır. Çok güzeli de, sahte ve çirkin de ilk kez bu kitaplarda görür. Bu başlangıcın sonuçları, onun tüm yaşamını etkiler. Bilinçaltına yerleşen bu izleri, ileri yaşlarda eğitimle silmek hemen hemen olanaksızdır.” (Erkmen, 1996:42).

“Çocuklara sanat materyalleri ile çalışma fırsatı verildiğinde bundan zevk alırlar. Zamanla kitap ressamı tarafından kullanılan teknikleri anlamaya başlayabilirler; kendi kendilerine resimler yapabilirler; kitaplarda bulunan sanatsal teknikleri veya düzeni uygulamaya çalışırlar. Çocuklar sanat materyallerini kullanmada başkalarının yardımına ihtiyaç duyarlarken diğer yandan da onları özgürce kullanma eğilimindedirler.” (Glazer, 1986:87)

“Çocuklar sanatın kişisel bir ifade olduğunun farkına vardıklarında, resimli öykü kitaplarındaki geniş sanat stilleriyle tanıştıklarında ve bireysel olarak sanatla ilgilendiklerinde çeşitli sanat dallarına karşı uygun tutumlar geliştireceklerdir. Çocuklar kitaplar aracılığıyla çevrelerindeki güzelliklerin de farkına varmaktadırlar” (Stewig, 1988 ve Glazer, 1986:57)

Sanat aktiviteleri çocuklara duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri için fırsatlar verir. Çocuğun hayal dünyasını işlevsel hale getirmesinde, üretme ve estetik ihtiyaçlarını karşılamasında kitaplar son derece önemli bir görev üstlenmişlerdir.

Resimli kitaplar çocukların kişilik gelişimini de destekler; duygular, değer yargıları, anlama tarzı, hisler kişiliğin parçalarıdır. Resimli kitaplar bunların şekillenmesinde etkili rol oynamaktadır. Ayrıca içerik, içeriğe dayanan aktiviteler ve tema aracılığıyla çocuğun öz kavram ve öz saygı gelişimini de destekler.

“Kitaplardaki resimlemeler çocuklara görsel kazanç sağlar; olayları estetik bir düzen içinde sunarak çocukların görsel hassasiyetini arttırabilir. Bu kitaplar resimlerini sunarken canlı, değişik renkler, yeni çizgiler, değişik resim tekniklerine de yer vererek çocukta görsel estetiğin gelişimini desteklemektedir” (Çakmak, 1994:71)

BÖLÜM I

ARAŞTIRMANIN TANIMI, AMAÇ VE KAPSAMI

1.1 Problem Durumu

Görme duyusu insanın en önemli duyularındandır. Çevremizdeki nesneleri, olayları, durumları önce görerek tanımlar ve anlamaya çalışırız. Bu durumla birlikte görselliği geliştirmek de bir sorun haline gelmiştir; çünkü görsel iletişim arttıkça anlama ve kavrama kapasitelerinin de geliştiği gerçeği ortaya çıkmıştır. Bunun için bir kitabı oluşturan öğeler, görevlerini yerine getirebilecek ve öğrencilerin anlama, kavrama kapasitelerini geliştirici yeterlilikte olmalıdır. Bu da iyi bir tasarım gerektirir.

Tasarım, aracın nasıl hazırlanacağı ile ilgilidir. Ders kitaplarının tasarımında pek çok kişi (yazar, kapak tasarımcısı, çizer vs.) görev alır. İyi bir tasarım ancak, kitabı hazırlayan kişilerin bilinçli ve eşgüdümlü çalışmasıyla gerçekleştirilir.

MEB. Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı'na alınan metinlerin içerikleriyle resimlemelerin uyumunda problemler görülebilir. Çünkü ressam, şair, yazar ve kitap hazırlayıcıları farklı farklı insanlardır. Özellikle bireysel üslupların kendini gösterdiği bu çalışma alanında pek çok problemin görülmesi kaçınılmazdır.

1.1.1 Çocuk Eğitiminde Resimli Kitap

Araştırmacılar, çocuk psikologları İlköğretim çağının, bireylerin bilgi ve estetik algılama çağının en kritik dönemlerinden biri olduğunu ve çocukların gelişiminde sanat ve estetiğin rolünün oldukça önemli olduğunu belirtmektedirler. “Çünkü sanatsal algılamaların, çocukların dünyasının genişlemesine ve zenginleşmesine önemli katkıları olur” (Doyran, 1997:46).

Çocukların gelişiminde bu kadar önemli bir rolü olan estetik algının iyi düzeyde değil, mükemmel düzeyde olması gerekmektedir.

“Çocuklar için yazılan ve çizilenler en mükemmel sanat formunda olmalıdır. Çocuklar için yazmak ve çizmek çok ayrı bir sanattır ve farklı bir anlayış gerektirir. Gelişme evresinde olan bireylerde özgüveni ve beğeniyi geliştirmek çok önemlidir. Bir kitabın grafik tasarım süreci teknik bilgilere dayanan artistik bir proje ile başlar. Projeyi hazırlayan sanatçı, kitabın kapağını, cildini, tipografi karakterini, puntosunu, satır aralarını, resimlemelerini, renklerini, baskı tekniğini, kitapla ilgili her türlü detayı birlikte düşünmek ve değerlendirmek zorundadır. İlköğretimde ve bilhassa ilk sınıflarda, ders kitaplarında yer alan resimlemelerin çok önemli etkisi vardır. Kitapların dili nasıl çocuk psikolojisine uygun olarak işleniyorsa, resimler de öyle olmalıdır. (Erkmen, 2003:73)

İlköğretim ikinci kademedede de, ders kitaplarında yer alan resimlerin çok önemli etkisi vardır. Kitapların dili nasıl çocuk psikolojine uygun olarak işleniyorsa, resimler de öyle olmalıdır.. Resimler, metinlerin resim dili ile yorumlanması olacaktır ve çocuğun seviyesinde olması gerekmektedir. Bu kitapların resimlemelerinde her yönden kaliteyi yükseltmek için resimleme işini uzman bir çizere yaptırmak önemlidir

Resimler motivasyonu sağlamalı, okumaya teşvik edici olmalıdır. Tüm resimlemelerde estetik değer olmalıdır. Öğrenmede resimlerin etkisi çok büyüktür.

Türkçe eğitimi açısından bakıldığında resimlerin çocuğun ana dilini öğrenmesinde çok büyük etkisi olduğunu savunabiliriz. Türkçe dersi okuma alışkanlığının kazandırılmasında öğrenciye katkıda bulunan en önemli derslerin başında gelir. Okuma alışkanlığı kazanan öğrenci ise ileride kültürel donanımına sahip olabilecek bir birey adaydır. Bu durum öğrenci ile kitap arasındaki duvarı

kaldırmakla mümkün olacaktır. Sadece nasihatle, ödevle, ders işleyerek, “kitabı sevin” demekle bu işin yürüyemeyeceği aşikârdır. Bu durumda eğitimcilere büyük görevler düşmektedir. Ders kitapları öğrencilerin ilgisini çekebilecek bir hale getirilmelidir, kitabın bir albenisi olmalıdır. Ardından doğru bir içerik düzenlemesiyle kitaplar öğrenciye daha fazla yaklaştırılabilir. Tüm bunları gerçekleştirebilmek için uzmanlar el birliği ile çalışmalıdır.

Ders kitaplarında yalnızca çizer tarafından oluşturulmuş resimlemeler değil, fotoğraflara, karikatürlere de yer verilmektedir.

Fotoğraf, makine ile elde edilmiş görüntünün kâğıda basılmış şeklidir. Fotoğraflar, ders kitaplarında; deneyleri, tarihi mekânları, yerleşim birimlerini, çeşitli sosyal faaliyetlerini, insan ve eşya figürlerini göstermede kullanılırlar. Görüntü gerçek olduğu için gösterilen fotoğraf, özellikle ilköğretim ikinci kademesi ve ortaöğretim öğrencileri tarafından ilgi çekici bulunabilir. Fakat daha alt sınıflardaki çocukların gerçek nesneleri kendi hayal dünyalarına göre yorumlamaları nedeniyle zorunlu olmadıkça bu sınıflarda, fotoğraf kullanılmamalıdır. Diğer taraftan, gerçek fotoğraflarla anlatılmak istenen öğelerin yanında konuyla ilgili olmayan öğeler de bulunabilir. Bu yaş ve tecrübeye göre öğrencilerde fotoğraftaki öğelerin konuyla ilgili olanlarla olmayanlarını ayırt edememe problemine neden olabilir.

Fotoğraf, bir konunun tanımlanmasında kullanılabilecek görsel bir malzemedir. Fotoğraf kullanımı gerekli durumlarda başvurulacak bir resimleme tekniğidir. Ders kitabı resimlemelerinde fotoğrafa sıkça başvurulduğu görülmektedir. Hangi durumlarda ve ne zaman kullanılması gerektiği dikkate alınmaksızın, gelişigüzel fotoğraf kullanımı oldukça yanlıştır. Çünkü yapılan araştırmalara göre çocuklar fotoğrafları katı ve düzensiz bulmaktadır. Bu resimleme türü çocuklar tarafından kabul görmemekte, hatta bilinçsiz kullanımı da reddedilmektedir.

Çocuğun estetik gelişimine de bir katkı sağlamayan bu resimleme türü, bilgilerin kalıcı olmasını engelleyerek, davranış biçimine dönüşmesine fazla bir imkân sağlamayacaktır. Çocuklar düşsel bir dünyanın içinde yaşamaktadırlar; ama

fotoğraflar bu içsel dünyaya hitap etmekte yetersiz kalmaktadırlar. Ancak bu durum ders kitaplarında fotoğrafın asla yer almaması gerektiği anlamına gelmez. Yeri geldikçe kullanmak, kitabın resimleme çeşidini zenginleştireceğinden, çocuğa farklı görsel tatlar yaşatacaktır.

Belge niteliği taşıyan görüntülerde fotoğraf kullanımı uygun bir davranış olacaktır. Tarihi bir belge ya da tarihi bir eser, fotoğraf tekniğiyle gösterilmesi resimlemeden daha uygun olacaktır.

Ders kitaplarından kullanılan bir diğer resimleme çeşidi de karikatürdür. Karikatür, herhangi bir insanın, fikrin veya bir olayın resimlendirilerek gülünç şekilde anlatılmasıdır. Bir insanın veya bir olayın ayrıntılarına girmeksizin, kısa, düşündürücü ve özlü bir fikir vermek veya genellikle güldürmek için bazı özelliklerinin göze çarpıcı bir şekilde resimlendirilmesi. Karikatür, bir resim sanatıdır. Bu resimleri çizenlere karikatürcü veya karikatürist denir.

Karikatür, özelliği itibarıyla tanınan, bilinen orijinalinden farklıdır. Karikatür, konu olan bir kişinin veya bir olayın dikkati çekici özelliklerini ortaya koyar. Çoğu zaman kişinin bazı özelliklerinin abartılmasını konu eden karikatür, o kişiyi hicvetmek, küçültmek ve onunla alay etmek vasıtası olarak da kullanılmaktadır.

Ders kitaplarında da çeşitli amaçlarla zaman zaman karikatürlere yer verilmektedir. Bu karikatürler genellikle alay amaçlı değildir. Bir olayın abartılı bir şekilde yansıtılması istenilirse karikatürlere başvurulabilir. Örneğin bir adamın bir apartman büyüklüğündeki bir kayayı taşıması gibi gerçekte mümkün olmayan durum ve olayların gösterilmesinde kullanılır.

Öğrenciyi fotoğrafların ve resimlemelerin sıkıcılığından kurtarabilme niteliği vardır. Özellikle güldürücü unsurlar taşıyan karikatürler metne dolayısıyla da kitaba ve derse olan ilgiyi arttıracaktır. Önemli olan karikatürlerin amaca hizmet etmesi ve öğrenciyi olumsuz etkilememesidir.

Çocuk Kitapları; (Sever, 1995:15)

1. Okulda izlenen eğitim programlarını desteklemelidir.
2. Yaşamın gerçekleriyle ilişkili olmalıdır.
3. Çocuğun duygu, düşünce ve hayal gücünü geliştirici biçimde kaleme alınmış olmalıdır.
4. Çocuğun bilgi ve kültür evrenini genişletmelidir.
5. Çocuğa, içinde yaşadığı çevreyi, ülkeyi, dünyayı gerçekçi açıdan (çocuğun gelişim düzeyine uygun biçimde) tanıtmalı; çocuğun bunlarla bütünleşmesini sağlamalıdır.
7. Şiddet öğeleri içermemeli; çocukta estetik bir duyarlık sağlamalıdır.
8. Çocuğun eleştiri yeteneğini geliştirmeli; onun tepkilerini düzenleyici bir rol oynamalıdır.
9. Çocuğun dilsel becerilerinin (okuma, konuşma, yazma, dinleme) gelişmesine katkıda bulunmalıdır.
10. Çocuğa, toplumun bir bireyi olduğu ve ondan soyutlanamayacağı bilincini vermelidir. Onları, kendine ve topluma yabancılaştırmaktan korumalıdır.
11. Çocuğa, insanı "zayıf" ve "güçlü" yönleriyle tanıtmalıdır.
12. Bilimsel verilere ve evrensel ahlak kurallarına uygun olmalıdır.

13. Çocuğa kavratılmak istenen "ana düşünce"yi bir ibret biçiminde vermeyip, bunu sezinlettirmelidir.
14. Her türlü önyargıdan arındırılmış olmalıdır.
15. Çocuğun doğasına uygun bir yaklaşımla; yaparak, yaşayarak öğretme-öğrenme anlayışını yansıtmalı, eğlendirici, öğretici ve düşündürücü olmalıdır.

Resimli ders kitaplarının çocuğun dikkatini ve ilgisini çekmede dolayısıyla da öğrenme üzerindeki etkisi oldukça büyüktür. Çocuğun karşılaştığı görsel sahneler belleğinde yer edecek ve bunlar davranış olarak dışarıya aktarılacaktır. Eğer biz de öğrenciye doğru görsel yaşantılar sağlarsak ve bunu kitaplarımızdaki diğer anlamlı bilgilerle desteklersek öğrencide hem davranışsal hem de bilişsel alanda olumlu yönde değişimler olacağı kesindir.

1.1.2. Ders Kitaplarının Görsel Tasarımı

Konuların işlenmesinde kullanılacak ders kitaplarında açıklayıcı, yönlendirici, tamamlayıcı şekil, grafik ve resim gibi eğitici ve öğretici nitelikteki öğretim materyallerine yer vererek öğretme-öğrenme süreci daha canlı, ilgi çekici ve aktif hale getirilebilir. Bu nedenle ders kitapları hazırlarken görsel tasarıma da yeterli dikkat ve itina göstermek gerekir.

Görsel tasarım açısından bir kitapta olması gereken ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından da kabul edilen özellikler şunlardır: (MEB,2006:105)

1. Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.
2. Milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.
3. Öğrencilerin sosyal, zihinsel psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.
4. İnsan hak ve özgürlüklerine, insani değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.
5. Dersin amaçları ile kazanımlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.
6. Öğrencilerin ilgi alanlarına ve seviyesine uygun olmalıdır.
7. İşlenecek süreye uygun uzunlukta olmalıdır.
8. Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtmalıdır.
9. Öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.
10. Öğrencilerin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.
11. Başlıklar görsel tasarım ilkelerine uygun verilmelidir.

12. Öğretime yardımcı unsurlar (bellek destekleyiciler) estetik yönden uygun, net ve temiz baskılı olmalıdır.
13. Varsa istatistikî veriler en son bilgileri yansıtmalıdır.
14. Öğretime yardımcı unsurlar eğitim durumuna ilgi çekicilik getirmelidir (Renklerde gerçekçilik, estetik, sayfa düzenleme, iyi algılama için büyüklük, ilişkisiz ayrıntılardan kaçınma).
15. Öğretim yaprakları düzenlenmelidir.
16. Her bir metin mantıksal bir bütünlük içerisinde düzenlenmelidir.
17. Bölüm uzunlukları işlenen konuların önemine uygun olmalıdır
18. Yazı stili kolay okunabilir biçimde, süsten arınmış ve sade olmalıdır.
19. İçindekiler listesi doğru ve yeterince ayrıntılı olmalıdır.
20. Resim, harita, fotoğraf vb. bulunduğu bölümün içeriğine uygun olmalıdır.
21. Resimlerde özellikle vurgulanması gereken elemanlara dikkat çekilmelidir.
22. Kitapların görsel ve bilimsel açıdan daha başarılı bir biçimde hazırlanabilmesi için konuyla ilgili bağımsız bilim ve sanat kurulları oluşturulmalıdır.
23. Oluşturulacak kurulların değerlendirme ölçütleri belirlenirken uluslar arası standartlar gözetilmelidir.

Çalışmamızın temel dayanağını bu ölçütler oluşturacaktır.

“Ders kitapları, öğrencilere tasarlanmış bir algıyı, görsel araçlar vasıtasıyla sunarlar.”(Ülgen,1977:34). Görsel araçların algıyı ve öğrenme desteklemesi, büyük ölçüde görsel düzene bağlıdır. İyi düzenlenmiş araçlarla ve bu araçların niteliklerinin ve kullanım amaçlarının öğretilmesiyle görsel düzen amacına ulaşabilir. Burada görsel okuryazarlık kavramı ön plana çıkmaktadır.

Görsel okuryazarlık, aracı tanıyanların algı stratejisini, tecrübelerini ve zihinsel becerilerini de kullanarak görseli, doğru yorumlama çabalarını içerir. Yani mesajları doğru yorumlama (okuma) ve görsel mesaj oluşturabilme (yazma) becerisi olarak tanımlanabilir.

Ders Kitaplarında, Görsel Araçların Kullanımının Amaçları Şunlar Olabilir:

Bilgi vermek: Görsel araçlar konu hakkında istendik bilgiler sunar.

Bilgileri desteklemek: Görsel araçlar bilgileri aydınlatmak ve genişletmek için kullanılabilirler. Öğrencilerin konuyu tam olarak anlayabilmesine (metnin açıklanması ve yorumlanması) yardımcı olabilirler.

İlgi çekerek dikkati yönlendirmek: Konuya ya da herhangi bir öğeye ilgi çekilmesini sağlayarak dikkatleri yönlendirirler. Böylece, öğrencilerin istekli olarak o konuyu okumaları ve okuduklarından daha fazla verim almaları sağlanabilir. Kitaba göz gezdirildiğinde, ilgi çekebilecek resim, karikatür, fıkra, vb. araçlar öğrenci ve kitap arasında olumlu bir iletişim ortamı sağlayacaktır.

Konuları özetlemek: Bazen uzun yazılarla anlatılabilecek durumlar fotoğraf, resim, karikatür gibi araçlarla çok daha az bir emekle daha anlaşılır sunulabilir. Konu anlatımını pekiştirmek ve konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için ünite veya

konu sonlarında kısa özetler verilir. Konunun uzunluğuna ve güçlüğüne bağlı olarak yazılı özetlerde, konunun bütünlüğünü bozmadan tüm bağlantıları ile yeterli bir pekiştirme sağlanamayabilir. Bu durumda şema, resim gibi araçların pekiştirme görevi yapması konu bütünlüğünün sağlanması açısından yararlı olacaktır.

Olgular veya kavramlar arasındaki ilişkileri göstermek: Ders kitapları, konu içinde pek çok olgu ve kavramları açıklar. Bu doğrudan tanımlar veya metin içindeki açıklamalar şeklinde de olabilir. Kitap okunurken dikkat dağıtıcı çeşitli iç ve dış nedenlerden dolayı öğrenciler, kavram ve olguları yanlış anlayabilirler. Görsel araçlar bunların doğru şekilde anlaşılmasına yardımcı olduğu gibi, aralarındaki ilişkilerin de kavratılmasında etkilidirler.

Görsel Düzendeki Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar İse Şunlardır: (MEB,2006:61)

1. Konuya uygunluk sağlanmalıdır.
2. Yeterli oranda öğeye yer verilmelidir.
- 3 Görsel ve yazılı öğelerde ipuçları kullanılmalıdır.
4. Gelişim özelliklerine uygun kullanılmalıdır.
5. Algısal özelliklere uygun olarak düzenlenmelidir.
6. Öğrencilerden olumlu psikolojik tepkiler alacak şekilde düzenlenmelidir.
7. Amaca uygun zihinsel tepkiler için gerekli önlemler alınmalıdır.
8. Tasarım öğeleri ve ilkelerine uygun düzenleme yapılmalıdır

“Tasarım öğelerini daha detaylı bir şekilde ele alacağız.”

1.1.2.1 Tasarım Öğeleri:

a) Boyut: Boyut, araçların uzunluk, genişlik, derinlik ve yüksekliği ile ilgilidir. Kitapta fiziksel yapı özellikleri ile öğretici öğelerin tasarlanmasında kullanılır. Boyutun seçilmesi kitabın kullanımı ve öğretici öğelerin etkililiği için önemlidir. Kitabın ve kitaptaki öğelerin boyutuna karar verirken şunlara dikkat edilmelidir:

Gelişim düzeyi: Öğretici araçlar, rahatlıkla algılanabilecekleri boyutta olmalıdırlar. Bunun için, özellikle ilköğretimin ikinci kademesine yönelik ders kitaplarında, öğretici araçların hem kolay algılanacak boyutta hem de bir miktar soyutluk özelliği olması gerekir. Diğer öğelerin etkisini azaltacak şekilde, herhangi bir öğeye yer verilmesinden, sayfaya hâkim olacak boyutlardan kaçınılmalıdır. Kitabın fiziki boyutu belirlenirken ise, çocukların fiziksel gelişim düzeyleri dikkate alınmalıdır buna göre, rahat kullanım sağlayacak en uygun boyut seçilmelidir.

“Görsel araç gerecin seçiminde öğretmenler üzerine düşen görevi yapmalıdır. Kimi zaman, öğretmen kılavuzlarındaki görseller, görev yapılan okulun, hem çevre olarak hem de sosyal ve kültürel özellikleri yönüyle uygun düşmeyebilir” (Tazebay ve Çelenk,2008:293).

Boyut algısı, öğrencilerin gelişim seviyeleri nesneler hakkındaki bilgileri ve araçtaki öğelerin konumundan etkilenir. Öğrenciler duyu organları gelişmediği veya gerekli bilişsel yeterliliğe gelmedikleri için aracın boyutunu algılayamaya bilirler. Ayrıca gelişim seviyesi ne olursa olsun, öğrencilerin nesne hakkında bilgisinin olmaması aracı gerçek boyutunda algılanmasını engelleyebilir. Bunun için, nesnenin yanında çok iyi bilinen başka bir nesnenin sunulması etkili bir yoldur.

b) Doku: Doğadaki tüm nesnelerin içyapılarının işlevsel özelliklerini dışa vuran yüzeysel etkilere doku denir. Doku hissedilişine göre ikiye ayrılır:

Görsel doku, yüzeylere dokunmakla elde edilmeyip, görme yoluyla elde edilen dokudur. Düz yüzey üzerinde görüntü olarak doku etkisi verir. Örneğin,

herhangi bir üç boyutlu cismin iki boyutta görüntüsünü kâğıt üzerine yaparken; onun yüzeylerinin pürüzlülük derecesi birtakım taramalar ve noktalar yardımıyla belirtilir. Kâğıt üzerine resmedilen bu doku, sadece görsel olarak algılanan bir yapay dokudur. Çünkü resme el ile dokunulursa elde hiçbir zaman o cismin yüzeyinde gerçekte hissedilen doku etkisi gelmez.

Dokunsal doku, yüzeylere dokunularak elde edilen doku etkilerine denir. Herhangi bir yüzey, dokunulduğunda sertlik, yumuşaklık veya pürüzlülük gibi hisler verir. Ders kitabının sayfaları ve kapağı dokunsal olarak hissedilebilir. Bunun için, sayfa ve kapak dokusu kitabın içindeki araçların sunumunu ve kitabın kullanımını kolaylaştıracak şekilde tasarlanmalıdır. Pürüzlü dokular, öğretici araçların kullanımına zarar verebilir.

Ders kitaplarında doku, kullanımı kolaylaştırmak, nesnelere dikkat çekmek veya nesnelerin doğal görüntüsünü yansıtmak amacıyla kullanılır. Dokunun rengi, yapısı, parlaklığı işlenişi nesnelerin algılanışını etkiler. Örneğin sıcak renkli, parlak görümlü ve sert dokulu yüzeyler yakınlık; soğuk renkli, yumuşak ve mat dokulu yüzeyler uzaklık etkisi verir.

c) Çizgi: Bir noktanın verilen doğrultudaki uzantısına çizgi denir. Çizgi, noktanın aralıksız hareketinden doğmuştur. Ders kitaplarında diğer öğretim araçlarında olduğu gibi; doğru, dairesel, kırık veya bunların karışımı çizgiler kullanılmaktadır. Çizgilerin yatay, dikey, kırık, dalgalı veya eğik olarak kullanımı algılama üzerinde etkilidir. Yatay çizgiler objelerin genişliğini; dikey çizgiler yüksekliğini artırırken; eğik çizgiler dengesizlik meydana getirirler. “Görsel anlatımda düz, paralel, yatay çizgiler durağanlık; dikey çizgiler dinamizm; kırık çizgiler karmaşa etkisi uyandırır. Kırık çizgi sertliği; dalgalı, eğri çizgiler yumuşaklığı çağrıştırır.” (Güngör,1972:56) Resimlerde kullanılan çizgilerin yuvarlak ve sevimli olması, kitabı daha ilgi çekici hale getirebilmektedir. Bu nedenle, ilköğretim için hazırlanan ders kitaplarında, bu tür çizgiler tercih edilmelidir.

Çizgiler, öğretici araçların kullanışlılığını artırır. Öğretici araçlara pek çok katkısı vardır. Bunlar:

1. Bir nesne ya da fikri en az zaman ve materyalle hızlı bir şekilde görselleştirmemize imkân sağlarlar.
2. Fikirleri, kavramları veya bir süreçteki basamakları birbirinden ayırmak için kullanılırlar.
3. “Çizgilerle resmedilen nesnelerin hatırlaması daha kolay ve öğrenme açısından daha etkili olabilir” (Yalın, 2001:83).
4. Görsele hareket kazandırarak canlılığını artırır.
5. Çizgilerle nesneler veya fikirler sembolleştirilerek işlem yapılabilecek hale getirilebilir.
6. Çizginin şekli ve konumu, (kalın çizgi, ok, altı çizili yazı vb.) vurgu veya dikkat çekme unsuru olarak kullanılabilir.
7. Kalın çizgi, kesik çizgi, ok vb. çizgi türleri öğeler arası ilişkilerin niteliği hakkında bilgi verebilirler.
8. Çizginin biçimsel yönü öğrencide estetik zevk kavramını destekleyebilir.

d) Şekil/ Form: Şekil, bir yüzey üzerinde oluşturulan iki boyutlu biçimler; form ise kullanılan biçimlerin birbirine göre yerleşimidir. Çeşitli şekiller bir araya getirilerek anlamlı kompozisyonlar meydana getirilir. Şekiller belli bir formda verilmediklerinde algılanmasında güçlükler yaşanabilir. Bu yüzden, şekillerin belli bir formda verilmesi önemlidir. Ders kitaplarındaki öğretici araçların daha etkili olabilmesi için, gözün bir şekilden diğerine rahatlıkla kayabildiği formda hazırlanması gerekir.

Bir ignediiz üvnsertsinede ypalın arşatıramya göre,

kleimleirn hrfalreiinn hnagi sırdaa yzalıdkılraı ömneli dğeliimş.

Öenlmi oaln brinci ve snonucnu hrfain yrenide omısaımyış.

Ardakai hfraliren sırsası kırıışk oslada ouknyuorumş.

Çünkü kleimlrei hraf hraf dğeil bri btütün oalark oykuorumuşz.

Bakın nasıl da duzgün okudunuz, ilginç değil mi?

(www.edebiyatogretmeni.net)

e) Boşluk: Belirlenmiş bir çerçeve içerisindeki kullanım alanı dışında kalan yerlere boşluk denir.

Sayfaya genel olarak bakıldığında, görülen doluluk veya boşluktur. Hazırlanacak ders kitabında yazı, resim, grafik, şekil vb. unsurların dağılımı ve yerleşimi sayfa düzenini etkiler. Boşluklar sayfa düzenini etkili kılmak ve öğrencilere not alma imkânı tanımak için kullanılabilir. Tutarlı boşluklar metinlerin okunmasını kolaylaştırırken paragrafları ve diğer öğeleri birbirinden ayırarak algıyı yönlendirebilirler.

Boşluklar, sayfada ağırlıklı olarak gözün en az algıladığı bölümlere göre tasarlanmalıdır. Yapılan araştırmalarda “materyal üzerinde gözün en fazla algıladığı bölüm %41 ile sol üst köşe; en az algıladığı bölüm ise %14 ile sağ alt köşe olarak belirlenmiştir”(Uçar,2007:126).

**B o Ŗ l u k l a r ı n f a z l a o l m a s ı a l g ı n ı n b ŗ t ŗ n l ŗ k y a k l a Ŗ ı m -
ı n ı o l u m s u z e t k i l e r**

f) Renk: Renk, kitaba ilginin çekilmesi açısından büyük önem taşır. Kitabı defalarca karıştıran öğrenciler bozuk renk düzeninden rahatsız olabilirler. Bu rahatsızlık, psikolojik olarak, kitabın okunmasında itici bir rol oynayabilir. Kitapta, renkler dikkat çekme, ilgiyi odaklama kontrast (zıtlık) oluşturma gibi pek çok farklı amaç için kullanılabilirler. Ayrıca bazı konuların anlaşılmasında doğrudan etkilidirler. Renklerin, öğretici araçların algılanmasında önemli etkileri vardır. Bu etkilerden bazıları şunlardır; (Uçar,2004:78)

1. Nesneler, doğal renkler ile renklendirildiğinde görüntünün gerçekliği artar.
2. Benzerliklerin ve farklılıkların ortaya konuluşuna yardımcı olurlar.
3. Önemli notlar ve bilgiler üzerine dikkati toplar.
4. Coşku, durgunluk, tek düzelik, canlılık gibi duyguların algılanmasına yardımcı olurlar.
5. Zeminle kombinasyonları okunabilirliği etkiler (beyaz zemin üzerine siyah renk en etkili kombinasyondur).

Renklerin araçlarda kullanımı, üzerinde durulması gereken konulardan biridir. Canlı renklere sahip olan öğrenci öğeler, siyah-beyaz ve soluk resimlere oranla daha çok dikkat çekmektedirler. Parlak renkler, küçük yaş grupları için kullanılabilir; buna karşılık daha ileri yaş grupları için, pastel tonları kullanmakta yarar vardır. Her iki yaş grubu için kontrast (zıtlık) oluşturmak istenildiğinde, parlak renklerin kullanılması uygundur. Birçok rengin bir arada kullanımında, renkler arası uyum ve bütünlüğün sağlanmış olması çok önemlidir. Renklerle çizgiler birbirlerinin gücünün üstüne çıkmadan; bir uyum oluşturmalıdır. Renklerin araçtaki gücü ile anlatım gücü, eğitsel amaçlar doğrultusunda dengelenmelidir. Dengelenemezse, öğrencilerin dikkatlerinin anlatımdan çok renklere takılma riski ortaya çıkacaktır. Bu nedenle, canlı renkler, fon ile uyumlu olmalı, dağıtmamalıdır.

“Ana renklerin insanlar ve psikoloji üzerinde yaptıkları etkileri kısaca ele alalım.”

1.1.2.2 Renkler ve Özellikleri

Yapılan incelemeler sonucunda renkler, genel olarak ana ve ara renkler diye isimlendirilir. Üzerimizde bıraktıkları etki ve yarattıkları havaya göre de sıcak ve soğuk renkler olmak üzere başlıca iki grupta toplanırlar:

Ana ve Ara Renkler: Renk çemberi dikkatlice incelendiği zaman, üç ana (esas) renk olduğu görülür. Bunlar sarı, kırmızı ve mavi renklerdir. Bu ana renklerin ikiye ikiye aynı ölçüde karışmasından meydana gelen renklere ara (yardımcı) renk denir. Bunlar da turuncu, yeşil ve mor renklerdir.

Kırmızı	Sarı	Mavi	Ana Renkler
Turuncu	Yeşil	Mor	Ara Renkler

Kırmızı +	Sarı	= Turuncu	Yardımcı Renkler
Sarı +	Mavi	= Yeşil	Yardımcı Renkler
Mavi +	Kırmızı	= Mor	Yardımcı Renkler

Ana renkler dediğimiz kırmızı, sarı, mavi kendi aralarında eşit ölçülerde karıştırıldığında, yardımcı renkler olan turuncu, yeşil, moru meydana getirdiğini gördük. Bu üç ana renk yine kendi aralarında bu kez de değişik ölçülerde karıştırılırsa güneş ışığında bulunan altı rengin sayısız dereceleri bulunur.

SARI	+	ÇOK MAVİ	=	KOYU YEŞİL
SARI	+	ÇOK KIRMIZI	=	KOYU TURUNCU
KIRMIZI	+	ÇOK SARI	=	AÇIK TURUNCU
KIRMIZI	+	ÇOK MAVİ	=	LACİVERT
MAVİ	+	ÇOK SARI	=	AÇIK YEŞİL
MAVİ	+	ÇOK KIRMIZI	=	ERGUVAN
SARI	+	AZ MAVİ	=	AÇIK YEŞİL
SARI	+	AZ KIRMIZI	=	AÇIK TURUNCU

Sıcak Renkler: Sıcak renkler, bize ateşi ve sıcaklığı hatırlatan ve yansıtan renklerdir. Bunların başlıcaları; kırmızı, sarı ve turuncudur. Ayrıca bu renklerin değişik tonlarda karışımından meydana çıkan: Altın sarısı, kayısı ve bal rengi, şarap kırmızısı, pembe, vişneçürüğü, zeytin yeşili, kahverengi gibi renkler de “sıcak renkler” dendir.

Sıcak renkler; aktif olup canlı, tahrik edici ve gösterişli bir özelliğe sahiptirler. Bir oda dekorasyonuna canlılık ve çeşni verirler. Bir yeri aslından daha küçük gösterirler. Sıcak renkler, soğukta ve serin yerlerde kullanılırsa sıcaklık ve canlılık verirler. Fakat sıcak ortamda kullanılırsa, bunaltıcı ve rahatsız edici bir etki yaratırlar.

Soğuk Renkler: Soğuk renkler bize soğukluğu ve serinliği hatırlatan renklerdir. Mavi, mor ve mavi ile yeşil tonu taşıyan renkler üzerimizde bir serinlik ve sakinlik hissi yarattıklarından bunlara “Soğuk renkler” denilmektedir. Bu cümleden olmak üzere; gök mavisi, deniz mavisi, çivit mavisi, Türk mavisi, nefti menekşe rengi ve leylak rengini sayabiliriz. Sıcak ve soğuk renklerin sınırı, yeşil ile kırmızı-mor renklerden geçmektedir. Burada yeşil renk, kritik yerdendir. Bunun için, yeşil renk; yerine göre sıcaklık veya soğukluk etkisi yaratır: Şayet yeşil renkte, sarı renk ahengi üstünse “sıcak” mavi renk etkisi üstünse “soğuk” renk grubuna dahil olur. Bunun için, mor ile kırmızı arasındaki renkler de aynı özelliği gösterirler. Beyaz renkte de soğuk renklerin karakteri olduğundan bu da aynı gruba dahil olmaktadır.

Soğuk renkler, insanın üzerinde hoş serin, dinlendirici ve tazelik verici etkileriyle göze çarparlar. Dolayısıyla istirahat ve sakinlik ihtiyacımızı karşılarlar. Bu renkler; bir yeri aslından daha büyük gösterirler. Yazın sıcakta kullanılırsa serinlik ve rahatlık hissi verirler. Fakat soğukta kullanıldığında üşütücü ve soğuk bir hava yaratırlar.

Odalarımızın ve mobilyaların, kullanılış durumları ile özellikleri, mevsimler göz önünde bulundurularak; her iki grupta bulunan renkleri kullanmak en uygunu, en doğrusudur. Sıcak ve soğuk renkler bir arada kullanılmayıp, ayrı olarak düşünülecek ise birbirine yakın olarak bulundurulmalıdır.

Beyaz: Beyaz; saflık ve temizliğin sembolüdür, olumlu ve kabul edici bir tavrı vardır. Barışı temsil eder. Saflık çağırışımı nedeniyle Batı’ da gelinliklerin rengi beyazdır. Oysa beyaz Asya’ da bazı toplumlarda matem ve yas rengidir. Beyaz en huzur verici renklerin başında gelir. Basılı malzemelerin tasarımında genellikle kâğıdın beyazından faydalandığı için boya olarak kullanımı çok enderdir. Beyaz aynı zamanda ton olarak üzerinde en az tartışılacak renkler kategorisindedir. Diğer tüm renklerin ton değerlerindeki değişiklikler yüzünden sözle anlatılabilmesi güç olmasına karşın, siyah ve beyazın açığı ve koyusu olmaz. Olumluluk saflı, barışçıl ve kabul edici ifadesinin yansıması olarak beyaz, ışık, bilgi, aydınlık, nur gibi olumlu ve erdemli değerlerle örtüştürülmüştür.

Beyazın önemli bir özelliği de tek başına temizlik ve hijyeni vurgulayan bir renk olmasıdır. Hemen hemen bütün deterjan reklâmları daha çok ve iyi beyazlattıkları iddiasını taşır. Beyaz tüm renkler içinde oldukça farklı özelliklere sahiptir, adı genellikle siyah ile anılır. Kimi zaman ise bir şeyin zıtlığını vurgulamak için “siyahla beyaz” deyimini kullanırız. Bazen yokluğu ve hiçliği ifade ederken bazen de tüm renkleri içinde barındırdığından bir olumluluk belirtisidir. Beyaz ve siyah renkler birlikte kullanıldığında, derin sembolik anlamlara sahip olabilir.

Siyah: Siyah en koyu renktir. Beyazda olduğu gibi siyah da tonlamalara sahip değildir; açığı koyusu olmaz. Bir bitiş ve son anlamındaki siyah, gecenin ve sonsuz evrenin rengidir. Tüm kültürlerde siyahın karşılığının beyaz olmadığı durumlar da vardır. Örneğin Çin’de bu zıtlık sarı ve kırmızı ile ifade edilir.

Siyah aynı zamanda melankoli, umutsuzluk, yasa dışılık ve düş kırıklığını da ifade eder. Günlük yaşamda kullandığımız “kara gün”, “kara büyü”, gibi terimler olumsuz ifadeleri vurgular. Diğer renklere nazaran ışığın soldurucu etkisine en karşı koyabilen renk siyahtır.

Kırmızı: Kırmızı; aktif enerjik ve dinamik yapısı sayesinde ateşin, aşkın, kanın, hayatın rengidir. Kırmızının çekiciliği pazarlama ve reklâmcılık alanındaki araştırmalarla kanıtlanmıştır. Görünürlüğü ve ilgi çekiciliği kırmızı renk ambalajların diğerlerine göre daha etkin olabildiğini göstermiştir. Kırmızı bir statü sembolü olarak da karşımıza çıkar. Kırmızı uyarıcı ve etkileyici yapısı sayesinde alarm, dikkat ve uyarının rengidir. Trafikte sınırlamalar kırmızı çerçeveli daire içinde belirtilir. Evrensel bir anlam boyutuna sahip bir diğer kullanımı ise trafik ışıklarındaki dur mesajıdır. Ateş ve tehlikeyi imler; silahların emniyet düğmelerindeki kırmızı emniyetin açık olduğunu belirtir..

“Kırmızı, Arapça al kırmız denilen bir böceğin dışısının kurutulup ufalandığında aldığı parlak kırmızıdan türemiştir. Kırmızı dilimizde al olarak da adlandırılır”(Uçar,2004:141)

Kırmızı pek çok dünya bayrağında da kullanılan renktir. Türk bayrağının rengi olan kırmızı, ülkemizde, bayrak kırmızısı olarak anılır.

Sarı: Sarı; altının, güneşin rengidir. Sarı yıldız ve varak aynı zamanda bir değer ve statü sembolüdür. Uluslar arası iletişimde ve trafik işaretlerinde sarı dikkat rengidir. Sarı baskı teknolojisinde kullanılan ana renklerdenidir. İç mimaride mekânlarda sıcak ve samimi bir ortam yaratmak için kullanılması yaygındır.

Renklerin en sıcak olanıdır; görünebilirlik niteliği, sarının bir dikkat rengi olarak kullanılmasına yardımcı olmuş, bu parlak ve sıcak renk görünme ve fark edilmenin gerekli olduğu tüm ortamlarda yaygın olarak kullanılmıştır. Sarı fosforlu kalem, metin içinde görünürlük kazanarak dikkat çekmesini istediğimiz durumlarda kullandığımız bir belirteçtir. Kendinden yapışan not kâğıtlarının orijinal rengi parlak ve fosforlu etkideki sarıdır. Pek çok ülkede posta kutuları ve taksiler sarıdır.

Genel olarak neşeli ve olumlu bir güce sahip olan sarı, altın madeninin rengini anımsatır ve bu yüzden sarı yıldız ile birlikte değer kavramının imlenmesinde sıkça kullanılır. Altının taşıdığı anlam ve etkilerle paralel yapılar da yüklenmiştir. Değerini yitirmemesi, dayanıklılığı, paslanmadan ve bozulmadan kalabilmesi ile bağlantılı olarak sonsuz yaşamın ve ölümsüzlüğün simgesi olarak farklı kültürlerde kullanılmıştır.

“Mekânlarda ışıklılık etkisi yaratan renk olan sarı tüm renklerin içinde en mutlusudur. Hayat veren güneşin rengi olan sarı, mekânlarda olumlu, sevecen etkisiyle coşkulu ve neşeli etkiler yaratır. Sarı ambalaj tasarımında neşeli ve

keyifli bir etki elde etmek için kullanılmıştır. Sarı yeni ufukları, keşfi, enerjiyi, beraberindeki kırmızı ise yakıtın güç ve dinamizmini simgeler”(Uçar,2004:154)

Mavi: Gökyüzü, su ve denizlerin, aynı zamanda sonsuzluk ve huzurun rengidir. Dinlendirici renk grubunda yer alan mavi, huzurlu yatıştırıcı bir etkiye sahiptir. Sarı ile bileşiminden ortaya çıkan yeşilde olduğu gibi, mekânlarda sakinleştirici bir etki yaratır.

Mavi renk yeşilimsi turkuvazdan koyu laciverte kadar uzanan skalasında gizemli bir derinlik etkisine sahiptir. Mavi uçsuz bucaksız gökyüzünün, engin denizlerin rengidir. Mavi şeffaflıkla yakından ilişkilidir, saydam olan nesneler ışığın kırılması ile gökyüzünün rengini yansıtır ve mavi görünürler. Denizlerin kristal camın ve elmasın bu rengi almasındaki temel sebep saflık duygusunun da yansıtıldığı, gökyüzü yansımasıdır.

Mavi renk kırmızı rengin karşıtıdır. Fiziksel etki olarak da karşıt özelliklere sahiptir. Kırmızı nasıl tansiyonu yükseltip sinirlilik etkisi yaratıyorsa, mavide tansiyonu ve solunumu azaltır dingin bir atmosfer yaratır. Titreşimi zayıf bir renk olan mavi, acık tonlarıyla huzurlu bir atmosfer yaratırken, koyu tonlarının kötülüklerden koruyucu bir etkiye sahip olduğuna inanılır.

Mavi mekânlarda olumlu bir etki yaratır. Dinlendiriciliğinin yanında, huzur, rahatlık, emniyet ve güven etkisi yaratır. Bunun yanı sıra kimi zaman negatif bir etki olarak soğuk ve donuk bir yapıdadır. Farklı tonlarının ve yoğunluklarının kullanımıyla iç mekânlarda temiz, pasif, sessiz melankolik ve derin bir etki yaratır.

Farklı isimlerle anılan birçok mavi ve lacivert türü vardır. Türk sanatında farklı kullanımından dolayı tüm dünyada turkuvaz Türk mavisi olarak anılan renk, mavinin yeşile kayan bir tonu olup, huzur ve uyum etkisi yaratır. Mavi soğuk bir renk olmasına karşın pek çok sıcak renk ile uyumlu beraberlikler yaratır. Açık ve

camgöbeği tonunda olan bir mavi basımevi mürekkeplerindeki dört temel renkten biridir.

Yeşil: Yeşil mavi ve sarının bileşiminden oluşur ve her iki rengin özelliklerinin ahenkli bir birlikteliğini bünyesinde barındırır. Mavide olduğu gibi huzur verici ve dinlendirici bir etkiye sahipken, sarının canlılığını taşır. Mavisi fazla bir yeşil soğuk bir etkiye sahipken içindeki sarı değeri fazla bir yeşil canlı, sıcak bir görünüm kazanır. Doğal ve sağlıklı bir etki kazandırılması hedeflenen gıda ve gıda yan ürünleri, örneğin bahçe malzemeleri, bahçe ilaçları, gübreler ve hep yeşil ağırlıklı ambalajlarla piyasaya sunulmuştur.

Yeşil renk İslamiyet'te kutsal alan ve mekânların vazgeçilmez rengidir. Başta cennet yemyeşil bir ortam olarak hayal edilmiştir. Yeşil cennetin ve muradın rengidir. Eskiden kılıçların ve kalkanların sap ve kınlarının yeşil zümrütlerle süslenmesinin temel nedeni, yeşilin uğur getireceğine, koruyuculuğuna ve dinsel niteliğine olan inançtır.

Anadolu halı ve kilim motiflerinde yeşil cenneti kırmızı zenginliği, mutluluk ve sevinci, sarı kötülüklerden arınmayı, siyah ise dünyevi sıkıntılardan arınmak anlamına gelecek şekilde sembolleştirilerek kullanılmıştır. Yeşil, kırmızının karşıtı olarak düğme ve kumanda masalarında açık, hatta enerji var anlamındadır. Trafik işaretlerinde yeşil geç anlamındadır.

“Yeşil; baharın, canlılığın, olumlu dinginliğin ve huzurun rengidir. Uluslar arası sembolik yapı içinde yeşil, kırmızının karşıtı olumlu bir sembolizmaya sahiptir. Kırmızı ışıktadır, yeşil ışıktadır hareket ederiz. Yeşil baskı teknolojisinde sarı ve mavinin karışımından elde edilen ikinci bir renkten, toplamsal renk sisteminde, yani ışıkların bileşimi ile oluşan sistemde ve ekran televizyon teknolojisinde üç ana renkten biri olarak kullanılır.” (Uçar,2004:165)

Mor: Kırmızı ve mavinin birleşiminden oluştuğu için bu 2 rengin oranlarına göre değişik tonlar oluşturmaktadır. Ancak genelde mor rengin; acıyı, hüznü, üzüntüyü, içe kapanıklığı, depresyonu, çağrıştırdığı bilinir. Hatta kimi insanlarda hastaneyi akla getirdiği söylenir. Tonlarına göre hayal gücünü, sezgileri harekete geçirdiği çalışma şevkini ve de yaratıcılığı artırdığı da söylenir.

“ Renk, yazı ile içerik arasındaki ilişkiye yardımcı bir eleman olabilir mi?”

"DİNAMİK"	"DİNAMİK"	"DİNAMİK"
"HUZURLU"	"HUZURLU"	"HUZUR"
"DİNGİN"	"DİNGİN"	"DİNGİN"
"NEŞELİ"	"NEŞELİ"	"NEŞELİ"
"GİZEMLİ"	"GİZEMLİ"	"GİZEMLİ"
"SICAK"	"SICAK"	"SICAK"
"SOĞUK"	"SOĞUK"	"SOĞUK"

(Uçar, 2004:47)

“Görsel düzenin oluşturulmasında kullanılan bir diğer husus da tasarım ilkeleridir.”

1.1.2.3 Tasarım İlkeleri

Tasarım öğesinin doğru seçilmesi ne kadar önemli ise, tasarım ilkelerine uymak o kadar önemlidir. Tasarım ilkeleri, öğelerin işlevlerini yerine getirmelerine rehberlik eder. Bu ilkelere uyulmadığında, araç işlevini yitirebilir. Bu nedenle ders kitaplarını tasarlarken, tasarım ilkelerine uyulması gerekir. Bu ilkelere uyulmadan hazırlanmış bir kitap göz gezdirildiğinde bile, rahatsızlık verebilir. Aşağıda ders

kitaplarının tasarımında göz önüne alınması gereken bütünlük, zıtlık, denge, yakınlık, uygunluk, hizalama, egemenlik ilkeleri açıklanmıştır.

a) Bütünlük: Öğeler ve bunların fonksiyonları arasındaki ilişki bütünlüğü oluşturur. Araçta bulunana bütün öğeler amaç için çalışmalıdır. Yararı olmayan hiçbir yazı, soru, bölüm, resim, yardımcı araç, şekil, grafik vb. öğe bulundurulmamalıdır. Öğretici öğeler için oldukça önemli olmasına karşılık, çoğunda bu ilkeye uyulmadığı görülür. Bu durumda, fiziksel yapı özellikleri de eklendiğinde renklerin, yazıların, çizgilerin birbirine karıştığı bir görüntü oluşur. Bunun için, ayrıntıdan ve gereksiz öğe kullanımından kaçınılması ve sayfanın düzenli olması gerekir. Metinlerde gereksiz cümlelerin olması, haritalardaki ayrıntı, amaca uygun olmayan slâyt bütünlüğü bozucu durumlara örnek olarak gösterebilir.

b) Zıtlık: Zıtlık, tasarım öğeleri arasında herhangi bir ortak veya yakın niteliğin bulunmasıdır. Şekil, renk, doku, boyut, boşluk gibi öğelerin birinde veya birkaçında kullanılabilir. “Zıtlık insan uyarır, canlandırır hareketlendirir. Böylece tasarıma hareket ve canlılık kazandırır”(Güngör,1972). Farklı öğelerin vurgulanmasında ve renklerin daha iyi algılanmasında kullanılabilir.

c) Denge: Bir tasarımdaki öğelerin şekil, renk, doku, boşluk ve boyutları kendi aralarında sürekli bir karşılaşma içindedirler. Bu öğeler, ortaya çıkan değerleri tartıldıklarında genel bir denge duygusu vermelidir. Herhangi bir grup ağır basarak düzenlemenin ağırlı merkezini kendine çekmemelidir. Ağırlık merkezleri birden fazla olduğunda, her merkez güçlü olmalı; ancak, bu mücadelenin sonunda, ağırlık merkezi düzenlemenin ortasında yakın bir yerinde kalabilmelidir. Dengenin bozulduğu durumlarda dengeyi sağlayacak öğeler düzenlemeye eklenir veya çıkartılır. Dengenin olmadığı bir tasarımda öğeler birbiri üstüne ve bir tarafa yığılmış olarak görülür. Dengeli bir tasarımda, öğeler arsındaki bağlantılar kararlı ve devamlılık etkisi bırakır. Birçok öğe yerine bir bütün vardır. Öğeler yerini bulmadığı

zaman dengesizlik görülür. Öğeler arasındaki birlik en yüksek düzeye çıktığı zaman, denge elde edilmiş olur.

d) Yakınlık: İlişkilendirilecek öğelerin arasındaki gerekli mesafe, yakınlık olarak ifade edilir. Herhangi bir görüntüde yakın öğeler ilişkili, uzak öğeler ise ilişkisiz olarak algılanır. Ders kitaplarında ve diğer araçlarda birbiriyle ilişkili öğelerin birbirine yakın olarak tasarlanması temel şarttır. Sayfa içinde konu ile ilişkili metin, bölüm, resim, fotoğraf grafik gibi araçların birbirine yakın olarak düzenlenmesi gerekir. Ders kitaplarında araçlar düzenlenirken, yakınlık ilkesi kullanılarak öğelerden hangilerinin birlikte düşünüleceğine yardımcı olunmalıdır. Süreç gösteren karikatür, resim, fotoğraf gibi araçların sunumunda, bu duruma özellikle dikkat edilmelidir.

e) Uygunluk: İki veya üç boyutlu biçimler arasında ortak veya yakın oluş, uyumu sağlar. “Uygunluk; şekil, boyut, renk doku vb. öğelerin birinde veya birkaçında olabilir. Biçimlerin yönleri ve aralıkları da uygunluk ölçülerinde kullanılabilir” (Güngör,1972). Cisimlerin ortak veya yakın tarafları olması, bunların bağdaşma imkânını artırır (örneğin, ders kitabı, öğretmen kılavuzu ve çalışma kitabının kapak tasarımlarının benzer olması gibi). Bunun için, cisimler arasında bağlantı kurulabilmesine zemin hazırlayarak uygunluk kurulması gerekir.

f) Hizalama: Hizalama, görsel aracın öğelerinin aynı sıraya veya doğru bir çizgi haline getirilmesidir. Hizalama yatay veya dikey olabilir. Hizalanan öğeler, hizalanmayanlara göre daha düzenli algılanır. Ortaya çıkan düzen öğrenmeyi kolaylaştırır. Sayfada hizalanmayan yazı ve diğer araçlar dağınıklık duygusu verir. Diğer taraftan aracın öğeleri arasındaki hizalamalar, mesajın daha etkili sunumunu sağlar.

g) Egemenlik: Bir tasarımda kararlı bir dengenin bulunması için bu tasarımın değişik kısımlarının, görsel algılamada meydana getirdikleri kuvvetli ve zayıf enerji bölgeleri arasında geçen mücadelenin, bu bölgelerden bazılarının üstünlüğü ile sonuçlanması gerekir. Bu sırada diğer bölgelere, diğer biçimlere veya diğer gruplara karşı üstünlük kurabilen biçim veya küme egemen sayılır. Örneğin, telefonun anlatıldığı bir konuda verilen resim, telefonda çok yanındaki televizyona dikkat çekiyorsa “televizyon egemendir” denebilir.

Ölçü, renk, doku, egemenlik unsuru olabilir. Egemenliğin en çabuk anlaşılan ve en çok kullanılan şekli ölçü egemenliğidir. Egemen olan öge, görsel alanda daha çok yer kaplar. Buna göre ilköğretimin 1–2. sınıflarında sayfaya resimler egemenken, ilerleyen sınıflarda giderek konunun özelliğine göre yazının egemen olduğu görülmektedir.

Yapılan bilimsel araştırmalara göre, bir ders kitabında yer alacak her türlü ayrıntının önceden çok iyi analiz edilmesi ve sonuçları kestirdikten sonra kitabın yazımına geçmesi gerekmektedir. Türkçe ders kitabı yazacak kimse, kendini çocuğun yerine koymalı ve kitabını o yaş gurubu çocuğun ilgi, duygu, değer ve yeteneklerine uygun olup olmadığını dikkate alarak yazmalıdır. İlgi ve ihtiyaçlar her geçen gün değişmekte, daha önce geçerli olan kavramlar günümüz için geçerliliklerini yitirmiş olabilirler. Bu nedenle ders kitapları ders kitapları yeniliğe ve değişime açık olmalıdır.

Temel eğitim okulları Türkçe Eğitim Programı’na göre hazırlanan Türkçe ders kitaplarının metinleri klasikleşmiş yazarların örneklerinden, önemli gün ve haftalardan, çeşitli edebi türlerden alınmıştır. Türkçe kitapları çocukların düşünce ve duygu gelişimini destekleyici, yüzyılımızın sosyal, bilimsel, teknik gelişimine uygun yurt, millet, insanlık sevgisini besleyici toplumsal ve milli değerleri içeren, anlatım zenginliği taşıyan seçkin yazarların kaleme aldıkları metinlerden oluşmuştur.

Masal, destan, roman, hikâye, deneme, anı, mektup gibi edebi türlerin oluşturduğu metinler, Türkçe ders kitaplarının konularını teşkil eder. Böylelikle

çocuğun edebi türleri tanınması ve edebiyatı sevmesi sağlanır. Metinler yaş ve sınıf seviyesine uygun olup, çocuğun yaşam görüşünü, bilgi, görgü ve deneyimlerini, yeteneklerini, vatan-millet sevgisini artırıp geliştirecek niteliktedir.

Bu kitaplarda uygulanan metodun esas amacı, öğrenciyi ve öğretmeni severek çalışmaya yöneltmektir. Yaptığı işten tat almayanlar verimli olamazlar. Bu yüzden kitapların havasına sert ve kuru bir öğreticilikten çok, ölçülü bir sanat kokusunun sinmesi istenmiştir. Böylece körpe dimağlarda kazanılan bilginin yanı sıra olgun zevkin gelişeceği düşünülmüştür.

Bu kitaplarda metinler belirli bir planda işlenmiştir. Okuma parçaları konu, biçim ve anlatımlarına göre aylara bölünmüştür. Metinlerin üçte biri kadarı işlenmemiş, serbest parçalardır. Bu parçalar da tür ve biçim özellikleri ile çocuğun edebiyat sanatı ile doğrudan yüz yüze gelmesi amaçlanır.

“Dil ve anlatım yönünden metnin ya da yazarın anlatım özellikleri sezdirilirken öte yandan Türk dilinin güzellikleri, incelikleri gösterilmiştir. Böylece öğrencinin Türk dilini sevmesi, kurallarını sezmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yolla hem çocuğun metni daha iyi kavraması, hem de Türkçeyi daha iyi kullanabilmesine yardımcı olunmuştur. Metinlerden yola çıkılarak dersin akışı ve bütünlüğü içerisinde güzel ve doğru yazı yazma ve konuşma gücünün geliştirilmesine olanak verilmiştir. Bunun yanında edebiyatın yeli ve yabancı seçkin şairlerini, yazarlarını tanımaları sağlanmıştır.” (M.E. B, 2006)

1.1.3. Türkiye’de Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri

“Kitap içerdği bilgiler yanında, çağın geçerli anlayışını da yapısında taşıyan iletişim araçlarından biri olarak kabul edilir. Çağdaş toplumlar bu önemli iletişim aracıyla çocuğun ilk yaşlarda karşılaşmasını sağlamayı başarmışlardır. Kitap bütüncül bir iletişim aracı olarak kabul edilmelidir. Sadece içerdği bilgiler değil; metin, resimler ve bunlar arasında kurulan grafiksel düzen de kitabı bütünler.” (Kaya, 2000)

“Her tamamlanmış ve bütünleşmiş sağlam yapı gibi ders kitapları da temel bir biçim-içerik bütünlüğü göstermelidir. Eğitsel değer ne denli anlamlı ve gelişmiş kurgulansa da bu değeri sunma biçimi, kitapla okuyucu arasında ilk iletişimin kurulmasını sağlar. Bu iletişim sağlıklı bir biçimde gerçekleşmediğinde kurgulanmış bilimsel değer işlevsiz kalır.” (Doyran, 1997)

“Önemsinmesi ve dikkate alınması gereken; kitabın sadece okumaya yönelik düşünülmesi olgusunun eksikliğidir. Bu kapsamda çağdaş ve gerçek bilginin yanı sıra aynı derecede görsel, estetik, teknik değerlerin de dikkate alınmasıdır” (Gökaydın, 1996:47).

Ders kitapları yüksek bilimsel söylemlerle donatılırken bu donanım kendisine eşlik edecek estetik ve etik sunuşu gerektirir. Özgür, özgün, “yaşama karşı sorumluluk duyumsayan insan” kimliğini oluşturmak isteyen bir kitabın itici tasarım, resimleme ve dille sunulması düşünülemez.

“Ulusların entelektüel gelişiminin göstergelerinden biri olan kitap, özellikle ders kitabı kendisine etkili algılama koşulları yaratmalıdır. Çocuğun yöntemli öğrenme sürecinin başlangıcında kitapla ulaşacağı ilk düşünce bilginin değeri değil, onun ilginçliği ve güzelliğidir” (Doyran, 1997:137). İyi tasarlanmış nitelikli malzeme

ile hazırlanmış ve nitelikli basım yöntemleriyle sunulmuş bir kitap eğitim süreçlerini hızlandırır.

Tüm bu görüşler doğrultusunda ve Talim Terbiye Kurulu'nca yayımlanan bildiride ders kitaplarının taşınması gereken belli fiziksel nitelikler şu şekildedir:

Ön Kapak: Ders kitaplarının dış kapağında; kitabın adı, bu kitabı yazanın (derleyenin) adı; kullanılacak okul ve sınıf, yayınevinin adı ve simgesi; konuyu tanıttıcı resimler bulunması gerekir.

İç Kapak: Ön yüzünde kitabın adı, kullanılacağı okul, ve sınıf düzeyi; yazar (ya da hazırlayanların/çevirenin) adı soyadı; çizen sanatçının, kitapların basıldığı yerin (basımevi) ve yılın bulunması; kitabın uygun bulunduğu ilişkin kurul kararının tarih ve sayısı bilgisinin bulunması, yayını oluşturanlara saygı açısından gereklidir. Arka yüzünde genel ve özel yayın seri ve dizi numaraları; telif hakkı, baskı kararı ya da onayı, kaç tane basıldığı; yazar dışında katkısı bulunanların adı ve soyadları bulunur.

İkinci Yaprak: Burada öğrenciye kitabı tanıtan ve programın genel amaçlarını belirten bir “Önsöz” bulunabilir.

Üçüncü Yaprak: İlköğretim ders kitaplarında; yaprağın ön yüzünde Türk Bayrağı ve on kıta olarak İstiklal Marşının bulunması gerekmektedir. Arka yüzünde, Atatürk'ün “Gençliğe Hitabesi”, Atatürk resmi (altında Mustafa Kemal Atatürk yazısı ve içindekiler kısmı) bulunur.

İçindekiler: İçindekiler kısmında ünite numarası, ünite, konu veya ders adı ile ünite, konu veya ders adı karşısına sayfa numaraları belirtilerek yer verilmelidir.

Ana Metin: Ana metinde yer alan diğer yapraklar aşağıda belirtildiği şekilde düzenlenmelidir.

- Sayfalarda yazılar dışında kalacak boşluklar (marj) en az 15 mm, en çok 20

mm olmalıdır.

- Konu ile ilgili resim, şema, grafik, çizim, fotoğraf varsa bunlar ait olduğu ifadelerle aynı sayfada yer almalıdır.
- Dipnotlar sayfa altlarına verilmelidir.

Arka Kapak: Arka kapak ön kapakla aynı fiziksel özellikleri taşır. Bazen burada yazarın biyografisi bulunabilir. Arka kapak üzerinde aşağıda belirtilen bilgilere yer verilmelidir.

Sağ alt köşeye;

- ISBN (sağ alt köşede fiyatın üzerinde yer alacak şekilde)
- Sol alt köşeye ise:
- Basımevi veya firmanın adı, varsa tescilli markası, adres ve telefonu,
 - Basıldığı yıl,
 - Baskı adedi,

Bu standardın işareti ve numarası (TS 10220 şeklinde) yazılmalıdır.

Kitabın Sırtı: Dört formadan fazla forma taşıyan kitapların sırtı bulunur. Kitabın sırtında aşağıda belirtilen bilgilere yer verilmelidir:

- Kitabın adı (kitabın ön kapağı üstte ve yatay durumda iken soldan sağa doğru ve okunabilecek şekilde tanzim edilmelidir.)
- Yazarın, hazırlayanın veya çevirenin adı,
- Yayınevinin adı, kısa adı veya amblemi,
- Basıldığı yıl.

Kağıt: Kağıt mümkün olduğu kadarıyla iyi nitelikte, mat veya parlak olabilir, dayanıklı olmalıdır. Ders kitabı basımında kullanılan kağıt beyaz veya beyaz kağıt kullanılmak

şartıyla çok açık şekilde renklendirilmiş olmalıdır. Kağıt ve karton %100 beyazlatılmış selülozdan imal edilmiş olmalıdır. Kapak kartonu ise beyaz veya açık

renklerde olmak üzere renkli olabilir. Mürekkebi dağıtmaması, renkleri değiştirmemesi ve kolay yırtılmaması gerekir. Gramajı yüksek, birinci hamur ya da özel ikinci hamur (90) kağıt olmalıdır.

Cilt: Ders kitaplarının ciltli olması, kitabın en az iki tel ya da iplik dikişle tutturulması, ciltlerin korunması için de selefondlama ya da laklama işleminden geçirilmiş olması gerekir. Kitap rahatça açılmalı, yırtılmayı önlemek için üç yanından kesilmelidir.

Punto: Ders kitaplarında metin kısımlarının başlıklar dışında kalan bölümlerinde kullanılan harflerin büyüklüğü çocukların yaşlarına göre uygunluk göstermelidir. Punto büyüklüğü:

- İlköğretim birinci sınıf için 20-24,
- İlköğretim ikinci sınıf için 18,
- İlköğretim üçüncü sınıf için 14,
- İlköğretim dördüncü sınıf için 12,
- İlköğretim beşinci sınıf için 11,
- Daha üst kademeler için 10 punto kullanılmalıdır.

Sayfa Düzeni: “Tasarım, tasarımcıdan başka insanlar için yapılır. Fakat kişisel tutumda temelini, organizasyon kuralları çerçevesinde bir sistem haline gelerek bulmalıdır. Böylece kişisel sistem kurulduğunda tek kişiye hitap etmekten kurtulacak ve geniş bir kitleye mal olabilecektir.” (Denel, 1994:44)

Belli bir tasarım düzeni elde edebilmek için temel koşul, bütünlük, uygunluk, sadelik anlayışlarının hâkim olduğu bir disiplin kurmaktır. Ders kitaplarındaki resimleme ve metinlerden oluşan sayfa tasarımlarının doğru ve uygun bir şekilde sunulmaması, çocuğun algı ve kavrayışına bir yarar sağlamayacaktır

Sayfa düzenindeki resim ile metin arasındaki ilişki ne kadar yakınsa, öğrenci okuduklarını ve gördüklerini o derece kolay algılayabilecektir. Bu açıdan

baktığımızda, sayfa düzeninin yarattığı görsel etkinin, çocuğun öğrenme sürecindeki yerinin çok önemli olduğunu görmekteyiz.

“ İyi bir metin, iyi bir resim, iyi bir kitap için gereklidir. Bunların etkili ve uyumlu, birbirini destekler biçimde bir araya getirilmeleri de önemlidir. Biz buna sayfa düzeni diyoruz.” (Kaya, 1995:152)

Çocuk kitaplarında, sayfalar normal aralıklı satırlardan oluşmalı; sayfa kenarlarındaki geniş boşluklar (marjlar) bulunmalıdır. Özellikle, sayfalar tek sütun halinde düzenlenerek, okuma rahatlığı yaratılmalıdır. Bu sayfalarda resim-yazı uyumu sağlanmalıdır. Ders kitaplarında gelişigüzel serpiştirilmiş, üst üste yığılmış, çocuğun sınıf ve zekâ seviyesinin altında görüntülenen, kötü sayfa düzenine sahip resimlemelere çok sık rastlamaktayız. Türkçe kitaplarını incelediğimiz zaman nitelik ve estetik değerlerin olmamasının yanı sıra sayfa tasarımındaki hatalar zaman zaman rahatsız edici boyutlara ulaşmaktadır.

Sayfa tasarımı, kitabın tamamını içeren görsel bir uyumun oluşturacağı bütünlüğü sağlamalıdır. Sayfalardaki parçaların birbirleriyle ilişkilerinin uyumdaki tutarlı bir düzen, kitabın değerini önemli ölçüde arttıracaktır.

Sayfa tasarımının hatalı olması, öğrencinin kafasının karışmasına neden olacaktır. Kitapta belli bir düzen oturtarak birlikteliği sağlamak çok önemlidir. Sayfa tasarımı öğrencinin okuduklarını ve gördüklerini algılayıp yorumlamasında büyük önem taşır.

“Aracın etkili bir tasarım sürecinden geçmesi, işlevini yerine getirebilmesi için tek başına yeterli değildir. Çünkü çok iyi tasarlanmış bir kitap, görsel denge veya metne uzaklık gibi nedenlerle işlevini yitirebilir. Sayfa düzeni öğrencilerin ilgilerini kitaba yönlendirmede etkili olduğu için, son yıllarda eğitimciler bakımından önemli bulunmaktadır.”(Reynolds, 1983:41)

“Birbirine ya da yazı alanına çok yaklaştırılan resimler, kolay ayırt edilemezler ve çocuğun okuma sırasında dikkatinin dağılmasına neden olurlar.”(Becer, 1995:135)

“Resimlerin ve fotoğrafların hatalı yerleştirilmesi okuma hızını da olumsuz bir şekilde etkilemektedir.”(Erkmen, 1998:38)

İyi bir sayfa düzeniyle kitaptaki öğretici araçlar daha verimli kullanılabilir. Bunun için şu hususlar dikkate alınmalıdır. (Erkmen,1998:42)

1. Bilgilerin kim tarafından, nasıl kullanılacağı göz önüne alınmalıdır.
2. İlişkili olmayan parçalar, diğer öğelere yakın olmamalıdır.
3. Metinlerin okunmasını zorlaştırmamak için resimlemelerle yazılar birbirine çok yaklaştırılmamalıdır. Bu tür hatalar çocuğun dikkatinin dağılmasına, öğrenmenin hedeflenen düzeye ulaşmamasına neden olacaktır.
4. Bir resimleme metnin içerisine yerleştirilmek isteniyorsa cümlelerin bölünmemesine dikkat edilmelidir. En doğrusu iki paragraf arasına yerleştirmek olacaktır.
5. Resimleme sayfada dik olarak gösterilemiyorsa, en iyi yol tabloyu yan çevirip sağ sayfada düşünülmesidir.
6. Dar ve uzun resimlemeler, yazı alanının sağında ve solunda dengeli ölçüler içerisinde düşünülmelidir. Küçük boyutlardaki resimlemeler, yazı alanının alt ve üst kısımlar arasında yeterince boşluklar verilerek konmalıdır.
7. Resimlemeler, hiçbir zaman sayfa süslemek amacını güden dekoratif nitelikli olmamalıdır.

Görüt (Resimlemeler): Bir ders kitabında yer alan bütün resim, şekil, grafik gereçler görütü (resimleme) oluşturur. Kullanılan resim ve şekillerin metinle çok

yakından ilgili olması, işlevsel olması, iyi ve kolay yorumlanabilmesi; eğiticilik özelliğinin bulunması; sanat değeri taşıması gerekir. Ayrıca, ders kitaplarındaki resimlerin:

- Metinle aynı yüzde, karşılıklı iki sayfada yer alması,
- Sayfaya yanlamasına konulmaması
- Metnin okunmasını zorlaştırmaması,

Renkli olması, öğretim açısından tercih edilir. (Ceyhan ve Yiğit, 2004)

1.2 Araştırmanın Konusu

Bu araştırmanın konusu Türkçe Ders Kitapları'nda yer alan resimlerin, metinlerin içeriğiyle olan uyumunu tespit etmektir.

1.3 Araştırmanın Amacı

Resimli ders kitaplarının amacı, çocuğa okuma alışkanlığı ve estetik zevk kazandırmak, hayal gücünü genişletmek, kavram yeteneğini arttırarak onu topluma uyumlu, çağdaş bir insan yapmaktır. Bu açıdan baktığımızda, ilköğretim resimli ders kitaplarının çizerlerinin yaklaşım tarzları büyük önem taşır. Bir kitabın resimlemesini görev alan çizer, onu kendi olanaklarıyla yorumlar ve kendi özgün dili ile anlatır. Ancak yapılacak çalışmaların niteliğini tutarlı ve ciddi bir çizgiye oturtmanın formatları bellidir. Özellikle Türkçe ders kitaplarında yer alan resimler ve diğer görsel unsurlar anadilin doğru kazandırılmasında önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışmanın amacı, ders kitaplarının resimlemesinde dikkat edilmesi gereken bilgileri bir düzene koymak, çizerlerin Türkçenin eğitimi hususunda hangi unsurlara dikkat etmesi gerektiğini belirlemek “resim-metin”, “resim-kitap” ilişkisini irdelemek ve görsel değerlerin içerikteki diğer unsurlarla olan uyumunu ve bu uyumun Türkçe eğitimi içerisindeki yerini saptamaktır.

Bu araştırmada; Türkçe eēitiminde, ders kitaplarında yer alacak “resim-metin” uyumluluēunun önemini ve metinlerin resimlemesinde nelere dikkat edilmesi gerektiēiyle ilgili kriterleri literatüre dayalı olarak ortaya koymak; Türkçe ders kitaplarının resimlemesinde, bu kitapların onaylanmasında ve seēilmesinde kullanılan ölçütlerin geliştirilmesine katkı saēlamak; 2000–2007 eēitim–öēretim yılları arasında okutulan ilköēretim yedinci sınıf Türkçe ders kitapları örneēi üzerinden mevcut duruma ilişkin bir tespitte bulunarak, eksikliklerin giderilmesine katkı saēlamak amaçlanmaktadır.

TABLO-1 (MEB; 2006)

**İLKÖĞRETİM TÜRKÇE DERSİ (6,7,8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMINA GÖRE HAZIRLANACAK
KİTAPLARIN BOYUTLARI**

SINIFLAR	DERS KİTABI		ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTABI	ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI
	METİN SAYISI	KİTAP BOYUTU	KİTAP BOYUTU	KİTAP BOYUTU
6.SINIF	En az 18	19,5x27,5	19,5x27,5	SERBEST
7.SINIF	En az 18	19,5x27,5	19,5x27,5	SERBEST
8.SINIF	En az 18	19,5x27,5	19,5x27,5	SERBEST

**İLKÖĞRETİM TÜRKÇE DERSİ (6,7,8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI TEMEL DİL BECERİLERİ VE
DİLBİLGİSİ ORANLARI**

TEMEL DİL BECERİLERİ	ORAN %
DİNLEME/İZLEME	15
KONUŞMA	20
OKUMA	30
YAZMA	20

DİL BİLGİSİ	
SINIFLAR	ORAN %
6	15
7,8	15

1.4 Araştırmanın Önemi

Günlük yaşamda, öğrenme ihtiyacını karşılamak için farklı öğretici öğeler ders kitaplarında yer almaya başlamıştır. Gazete, dergi, televizyon, internet gibi araçlar bilinçli ya da bilinçsiz öğrenme ortamları oluşturmuşlardır. Bu zengin öğrenme ortamı günümüzde formal eğitime de uyarlanmıştır. Görmeye dayalı uyarıcıların artması ile eğitimde kalite yükselmiştir. Bu durumda, derslerde en çok kullanılan araçlardan biri olan ders kitaplarındaki görsellerin, çağdaş anlayışa uygun olarak algılamaya ve doğru yorumlamaya dayalı hazırlanması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Çocuk yayınlarında gerek biçim gerek içerik bakımından bir takım özelliklerin bulunması gereklidir.

“Resimli kitaplardaki yazılı anlatım ve resimlerin çocuk üzerindeki etkisinin önemsenmesi gerekliliği genel olarak dünyaca kabul edilen bir olgudur. Resimli kitaplardaki eşya ve kişilerin çocuk tarafından tanınması, onun haz duyması ve yaşamında başarılar edinmesi anlamına geldiği gibi, ilk dil ve tasavvur zenginliği kazanması da buna bağlıdır. Resimli kitap ilköğretim çağında hatta okulöncesi çağda da çocuğu dil ve resimle uyarmanın yanı sıra, onun gelişmesini de sağlayabilir, hatta onu eleştirel bilinç edinmeye itebilir; kitap, çocuğun iç çatışmalarını yenmesi ve toplumsallaşması için yardımcı bir gereç olabilir. Yaratıcı düşüncenin gelişmesini mümkün kıldığı da önemle belirtilmektedir.”(Alpay, 1975:15)

Okula giden çocuklarımızın bilgi kazanmalarına yardım eden kitaplar ders kitaplarıdır. Çocuklar gerçek yaşama yakın, hayatı anlatan, kitaplara daha fazla ilgi gösterirler.

Türkçe ders kitapları görsel malzemenin en çok kullanıldığı alanlardan biridir. Bu kitapların tasarımının çocuğun okuma alışkanlığı edinmesinde ve artmasında büyük rolü vardır. Ders kitapları çocuğun genel davranışlarında, sanata ve estetik değerlere yaklaşımında son derece etkilidir. Eğitim alanında kullanılan araç-gereç ve malzemeler bu açıdan büyük önem taşımaktadır.

Resimleme ve kitap ilişkisinden yola çıkarak, yedinci sınıf Türkçe kitaplarında görsel malzemenin niteliği, incelemenin esasını oluşturacaktır.

Görsel düzende farklı özelliklere sahip araçlar kullanılmaktadır. Araçlar, görsel düzen içerisinde değişik görevler üstlenirler. Uygun aracı seçmek için ilk önce hangi amaç için araç kullanılacağı belirlenmelidir.

Pek çok eğitimci ve çizer ders kitaplarını tasarım hataları taşıdığını; resimlerin, çocuğun öğrenme ve estetik gelişimine katkıda bulunduğunu belirtirler. Çocukların bilgi ve estetik algılama çağının en etkin dönemi ilköğretim çağıdır. Zekâ gelişiminde güzel sanatların ve estetiğin rolü büyüktür. Ders kitapları çocuğun genel davranışlarında son derecede etkilidir.

Konunun açıklanmasında görsel malzemeyi Türkçe eğitimi açısından zenginleştirmek, çocuğun kitaba olan ilgisini artırarak kitapla olan ilişkisini sürekli kılacaktır. Dolaylı olarak da öğrencinin başta Türkçe dersi olmak üzere tüm derslerine olan ilgisinde bir artış olacaktır. Çünkü doğru tasarlanmış bir kitapla eğitim alacağı için birden fazla uyarıcıyla uyarılacak böylelikle anlama ve kavrama açısından da gelişim gösterecektir.

“Bilgiler ilgi çekici olduğu sürece kalıcı olacaktır. İnsan, yaşamının başlangıcından itibaren sürekli bir öğrenme çabasının içindedir. Bilinçli-bilinçsiz, yaşamı boyunca bunu benliğinde yaşar. Bu öğrenmenin en sistemli ve kurallı başlangıcı ilköğretim çağıdır. Bu süreçte ders kitapları en yakın rehberdir.

İlköğretim ders kitaplarının çocuğun öğrenme ve estetik gelişiminde etkili olabilmesi için, görsel malzemenin son derece nitelikli ve kaliteli olması gereklidir.”(Erkmen, 1995:7)

İyi bir kitap tasarımı iyi bir kitabın oluşturulmasında büyük önem taşır. Bu açıdan ilköğretim kitaplarını incelediğimizde özellikle Türkçe eğitimi açısından da üşünecek olursak çok boyutlu hatalar gözümüze çarpmaktadır.

1.5 Problem Cümlesi

2007-2008 eğitim-öğretim yılında okutulan İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan resimler, ilgili metinlerin içerikleriyle uyumlu mudur?

1.6. Varsayımlar

Bu çalışma, 2007-2008 eğitim-öğretim yılında okutulan İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlemelerin okutulan tüm Türkçe ders kitabı resimlemelerini temsil etmektedir. Araştırmayı oluşturan örneklem grubu, evreni temsil edebilecek nitelikte ve niceliktedir.

1.7 Sınırlılıklar

Bu araştırma bazı sınırlılıklar içinde yapılmıştır. Bu sebeple çıkarılan veya çıkarılabilecek olan sonuçları belirtilen sınırlılıklar içerisinde görmek ve değerlendirmek gerekir.

Araştırma, 2007 yılında okutulan İlköğretim Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı (İstanbul:MEB Basım evi,2005) adlı Türkçe ders kitabından alınan 71 ders kitabı resimlemesiyle sınırlı tutulmuştur. Resimlemelerin incelenmesi literatüre dayalı olarak belirlenen kriterler doğrultusunda yapılmıştır.

1.8 İlgili Araştırmalar

İlköğretim okullarında okutulan ders kitapları ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmaların çoğu yüksek lisans ve doktora tezi seviyesinde çalışmalardır.

Araştırmacıların çoğu ders kitaplarında yer alan resimlemelerin öğrenciye hem eğitsel hem de estetik alanda yarar getireceğini düşünürken, bir kısmı da resimlemelerin öğrencinin eğitimi açısından herhangi bir yararı olmayacağını savunmaktadırlar.

Bu alan ile ilgili olan araştırmalar aşağıda verilmiştir.

Batur, Rıfat. “Resimde Okul Öğrenci İlişkisi” Yüksek Lisans Tezi, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2002

İşeri, Kamil. “Türkçe Ders Kitaplarında Metinlerin İlköğretim Programına Uygunluğunun İncelenmesi” Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara, 2002

Ediş, Sevgi. “İlköğretim Altıncı Sınıf Türkçe Kitaplarında Resimleme- Metin İlişkisi” Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul,2000

Kılıç, Ali. “İlköğretim İkinci Sınıflar İçin Türkçe Ders Kitabının Tasarımı ve Resimlemesi” Yüksek Lisans Tezi, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara, 2001

Ünal, Nuri Özgür. “Ders Kitaplarında Yer Alan Resimlerin Analizi” Yüksek lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara, 2001

Erkan, Aziz. “Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Resimleme Metin İlişkisi” Sanatta Yeterlilik Tezi, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul, 1998

Demirel, Melek. “Bilgilendirici Metin Türünün ve Okuduğunu Kavrama Becerisinin 6. Sınıf Öğrencilerinin Öğrenme Düzeyine Etkisi” Doktora Tezi, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**,Ankara,1996

Küçük, Salim. “Ortaokulların 1. Sınıfları İçin Yazılan Türkçe Ders Kitapları Üzerine İnceleme” Yüksek Lisans Tezi,**Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara,1993

Bu çalışmada ders kitaplarında yer alan resimlemelerin öğrenciye hem eğitsel hem de estetik alanda önemli katkılarının olacağı savunulmaktadır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, doküman incelemesine dayalı nitel bir araştırmadır. Çalışma konusu ile ilgili çeşitli dokümanlar incelenmiş, bunlara dayalı olarak ders kitabı resimlemeleri ve bunların ders kitabında yer alan metinler ile uyumu hakkında bilgiler toplanılmıştır. Toplanan bu bilgiler ışığında 2007–2008 eğitim-öğretim yılında okutulan İlköğretim yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlemelerin metinler ile uyumu incelenmiştir.

2.2. Araştırmanın Evreni

Bu araştırmanın evreni İlköğretim okullarında okutulan tüm yedinci sınıf Türkçe ders kitaplarıdır.

2.3 Araştırmanın Örneklemi

Bu araştırmanın örneklemini 2007-2008 eğitim öğretim yılında okutulan, MEB. Tarafından basılmış yedinci sınıf Türkçe ders kitabıdır.

2.4 Verilerin Toplanması

İncelenen resimlemeler nitel değerlendirilmeye tabii tutulurken çeşitli değerlendirme ölçütlerinden yararlanılmıştır. Bu ölçütler;

Öğrenci gelişim düzeyine uygunluk

Kitap tasarımında kullanılan ilkeler

Kitap tasarımında kullanılan öğeler

Renkler ve özellikleri

Gibi unsurlara dikkat edilmiştir. Değerlendirmeler yapılırken bu unsurlar göz önünde bulundurulmuştur.

2.5 Verilerin Analizi

2007-2008 eğitim öğretim yılında okutulan yedinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki resimlemelerin incelendiği bu çalışmada resimlemeler çeşitli ölçütlere göre incelenmiştir.

Kitapta toplam 71 resimleme yer almaktadır. Bu resimlemelerin %72'si belirtilen ölçütlerle karşılaştırıldığında başarılı bulunmuştur. Resimlemelerin %28'i ise kaliteli bir ders kitabında yer alacak kadar başarılı olmadığı tespit edilmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

EDEBİ TÜRLER VE RESİMLEMELERİN İNCELENMESİ

MEB. Yayınlarına ait İlköğretim Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın kapağı karton bir kapaktır. Kapağın üzerindeki resimlemede defter ve kalem yer almaktadır.

İlk sayfada kitabın adı, basımevi, basım yılı, basım yeri ve yazarlarının adları yer almaktadır. Kitabın yazarları:

- Abdulkadir ALTAN
- Serdar ARHAN
- Sema BAŞAR
- Songül ÖZAYKUT
- Gülderen ÖZTÜRKLER
- Derya YILMAZ
- Yavuz YÜKSEL

Kitabın ikinci sayfasında kitap ile ilgili çeşitli bilgilere yer verilmiştir.

Editör: Murat ÖZBAY

Program Geliştirme Uzmanı: Bahar KÜÇÜKTEPE

Dil Uzmanı: Murat CEYLAN

Ölçme Değerlendirme Uzmanı: Sercan ERTÜRK

Görsel Tasarım: Pınar BOYNUZOĞLU

Hafize Nur ENSARİ

İhsan TÜRK

Nuran ÜNAL

Gülay GÜNSAN ÜNSAL

Rehberlik Uzmanı: Zeki AYDIN

Katkıda Bulunanlar: Dr. Abdullah EROL

Remzi DEMİROĞLU

Üçüncü ve dördüncü sayfalarda İstiklal Marşı ve Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi yer almaktadır. Beşinci sayfada Atatürk'ün bir portre resmi vardır.

Altıncı sayfa boş bir sayfadır. Kitabın giriş bölümü ile metinlerin başladığı bölüm arasında geçişi sağlamak amacıyla bu boşluk verilmiştir.

Yedinci sayfada temalar ve temalar içerisinde yer alan resimlemeler bir tablo halinde gösterilmiştir.

Kitabın diğer sayfalarında da inceleme konumuzu oluşturan metinler ve resimlemeleri yer almaktadır.

Kitabın gerek eğitsel gerekse estetik yönünü geliştirmek amacıyla bir çok kişinin görev aldığını görüyoruz. Metin sonlarında metnin kime ait olduğuna yer verilmiştir; ancak resimlemelerin kim tarafından yapıldığı belirtilmemiştir. Kitabı ayrı ayrı unsurlarını bir bütün olarak ele almaktayız; ama resimleyenlerin de ayrı ayrı belirtilmiş olması kitabın estetik yönüne de özen gösterildiğinin kanıtı olması yönünden önem taşımaktadır. Bu kitap için olumsuz bir durumdur.

Bu kitapta toplam altı tane tema bulunmaktadır. Bu temalarda 19 metin yer almaktadır. Bu metinlerden yalnızca üç tanesi manzumdur. Manzum eser sayısının bu kadar az olması da öğrencinin duyuşsal alanının gelişmeye başladığı bu dönemde olumsuz bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tema başı resimlemeleriyle birlikte bu metinlere ait 71 tane resimleme vardır. Resimlemeler metni açıklayıcı durumda ve metne yardımcı unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Resimlemelerde yer yer hatalara rastlamaktayız. Bu da hem kitap hem de öğrenci açısından olumsuz bir durumdur.

Resimlemeler motivasyonu sağlamalı, dili temsil etmelidir. Tüm resimlemelerde estetik değer olmalıdır. Öğrenmede resimlerin etkisi çok büyüktür. İyi resimlemeler öğrenmeyi hızlandırır, kötü resimlemeler öğrenmeyi yavaşlatır. Özellikle bir ve ikinci sınıflarda iyi resimlenmiş kitaplar öğrenme hızını daha arttırmaktadır.” (Erkmen, 2003:73)

3.1 Tema Başı Resimleri

Bu resimleme kitabın 1. teması olan “ İletişim” temasının gösterildiği resimdir. Resimlemede bir sahne görmekteyiz. Ancak insanlar sahnede televizyon izlemektedirler.

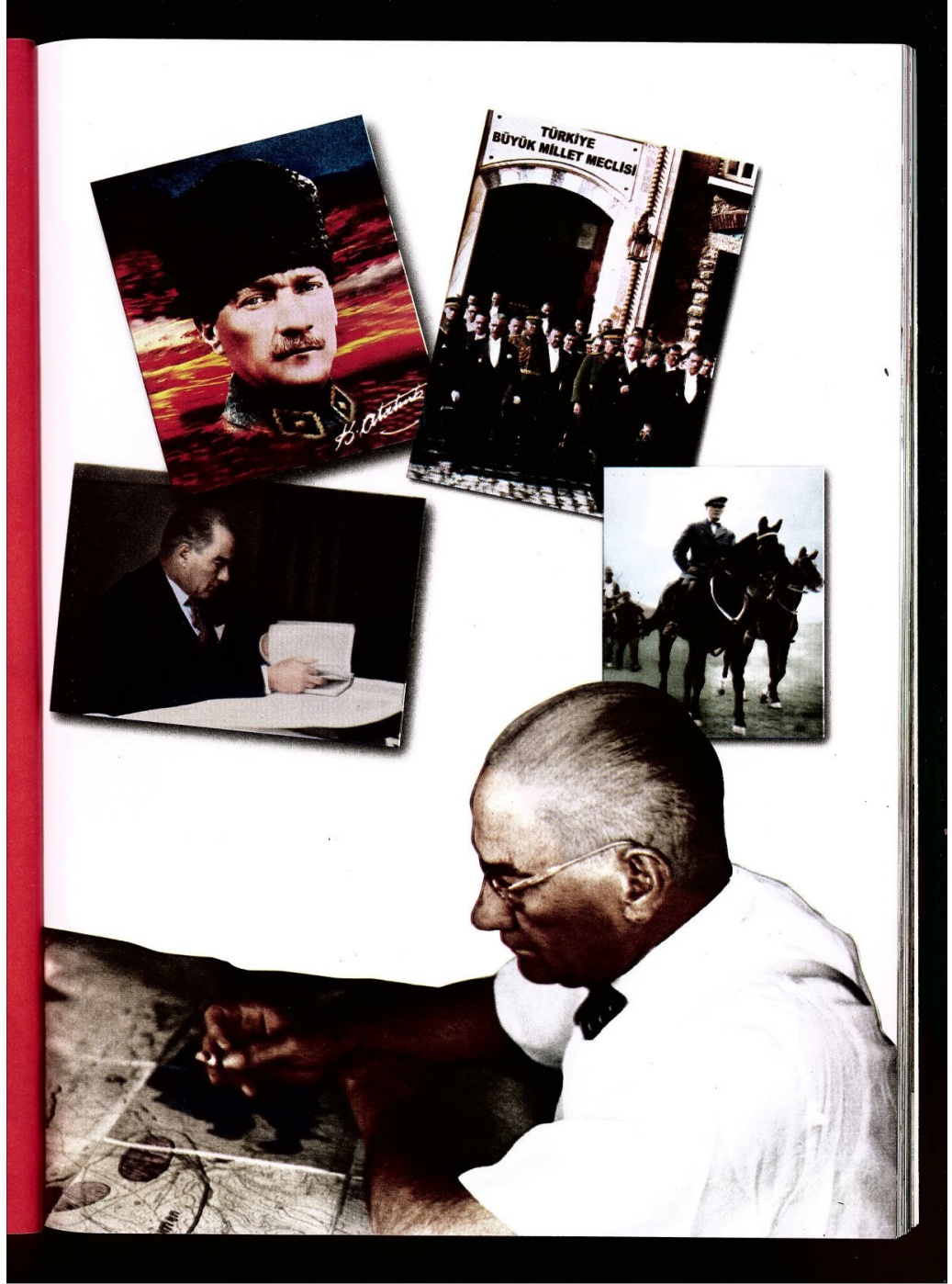

Resimlemede bir sahne olması; ama insanların bu sahnede televizyon izlemesi öğrencilerde merak uyandırabilecek bir unsurdur. Televizyonda

göüntülenen şey tam olarak gösterilmemektedir. İzleyicilerin arkaları dönüktür, yüzleri görülememektedir. İletişim temasına merak uyandıracak bir resimlemedir.

Öğrenciler, insanlar bu tiyatro sahnesinde neden televizyon izliyor? Sorusunu yöneltebilirler ve bu, konuya ilginin çekilmesinde yardımcı olarak kullanılabilir.

Bu ders kitabının ikinci teması “Atatürk” temasıdır. Bu temada geçen metinler Atatürk ile ilgilidir. Buna uygun olarak da temanın tanıtıldığı bölümde aşağıdaki resimleme kullanılmıştır.

Burada resimleme yerine fotoğraflardan yararlanılmıştır. Aslında fotoğraf ders kitabı tasarımlarında fazla tercih edilmeyen bir unsurdur.

“Çocuğun estetik gelişimine de bir katkı sağlamayan bu resimleme türü, bilgilerin kalıcı olmasını engelleyerek, davranış biçimine dönüşmesine fazla bir imkân sağlamayacaktır. Çocuklar düşsel bir dünyanın içinde yaşamaktadırlar; ama fotoğraflar bu içsel dünyaya hitap etmekte yetersiz kalmaktadırlar. Ancak bu durum ders kitaplarında fotoğrafın asla yer almaması gerektiği anlamına gelmez. Yeri geldikçe kullanmak, kitabın resimleme çeşidini zenginleştireceğinden, çocuğa farklı görsel tatlar yaşatacaktır” (Erkmen; 1996:24)

Burada kullanılan fotoğraflar bir belge niteliği taşımaktadır dolayısıyla kullanılmasında bir sakınca yoktur. Öğrenciler bu temada Atatürk ile ilgili metinler okuyacaklardır ve girişte Atatürk’ ü gösteren fotoğrafların olması bilgilerin kalıcılığını sağlamaya yardımcı olacaktır.

Bu fotoğraflarda Atatürk Mecliste, atın üstünde ve çalışırken görmekteyiz. Böylelikle Atatürk!ün çok yönlü ve çalışkan bir insan vurgusu yapılmıştır.Bu da Atatürk’ün çeşitli kişisel özelliklerini yansıtmaya yardımcı olacaktır.

Ders kitabının üçüncü teması “Kavramlar ve Çağırışımlar” temasıdır. Bu tema tanıtılırken aşağıdaki resimleme kullanılmıştır.

Bu resimlemede birçok unsur yer almaktadır. Burada bir lale, oyuncak araba, yapboz, paten giymiş bir çocuk, harf küpleri, satranç tahtası ve piyonları görmekteyiz. Temanın başlığına uygun olarak birçok kavrama yer verilmiştir.

Temanın başında kullanılan resimlemeler ilgili metinleri tümü hakkında bilgi verici olmalıdır. Bu nedenle bu resimlemeler başlığa birebir uygun verilmelidir.

Bu temanın adı “kavramlar ve çağrışımlardır” buna uygun olarak da tema başı resimlemesinde çeşitli nesnelerin resimlemelerine yer verilmiştir.

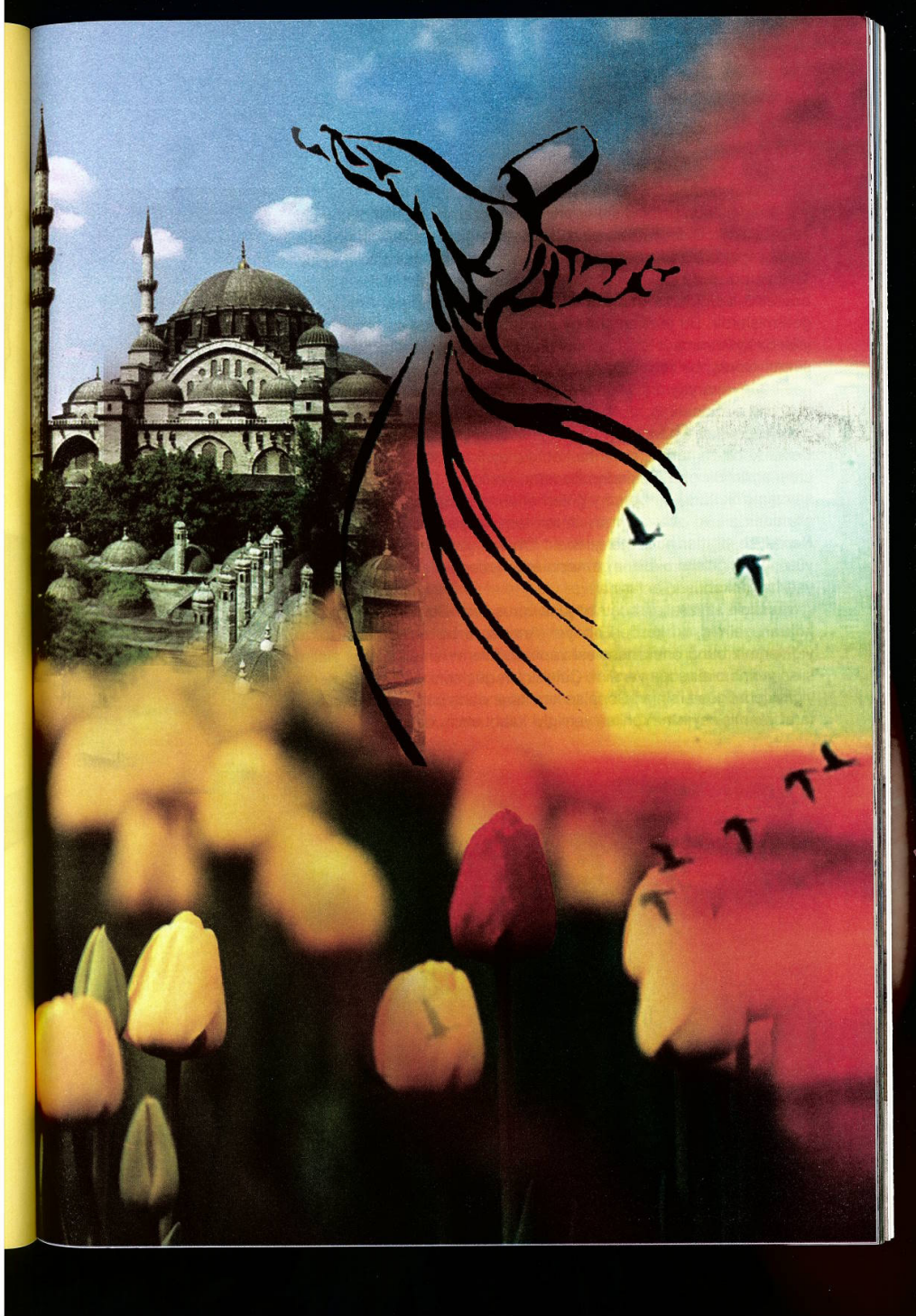
Bu resimlemeler yapılırken nesneler genellikle sıcak tonlarla renklendirilmiştir. Lale kırmızı, oyun küpleri mavi,yeşil,kırmızı, yapbozlar sarı,mavi,kırmızı olarak renklendirilmiştir. Yalnızca satranç tahtası ve piyonlar asıl renklerine uygun olması için ve gerçek bir görüntüyü yansıtması için siyah ve beyaz renkler kullanılarak renklendirilmiştir.

Resimlemenin en dikkat çekici unsuru ise paten giymiş olan çocuktur. Resimlemenin tam ortasında yer almaktadır ve büyük bir boyutta çizilmiştir. Resimleme içinde bu kadar büyük boyutta olması onu dikkat çekici kılmaktadır. Çocuk paten üzerinde durmaktadır. Burada gözümüze çarpan şey çocuğun yüzündeki ifadedir. Çocuğun yüzünde bir gülümseme vardır; ama bu zoraki bir gülümseme gibi durmaktadır. Çocuk çok eğleniyor gibi görünmemektedir. Halinden oldukça memnun gibi durmamaktadır. Burada fotoğraf yerine resimleme konulsaydı daha samimi bir görüntü oluşabilirdi.

Fotoğraf, bir konunun tanımlanmasında kullanılabilecek görsel bir malzemedir. Fotoğraf kullanımı gerekli durumlarda başvurulacak bir resimleme tekniğidir. Ders kitabı resimlemelerinde fotoğrafa sıkça başvurulduğu görülmektedir. Hangi durumlarda ve ne zaman kullanılması gerektiği dikkate alınmaksızın, gelişigüzel fotoğraf kullanımı oldukça yanlıştır. Çünkü yapılan araştırmalara göre çocuklar fotoğrafları katı ve düzensiz bulmaktadır. Bu resimleme türü çocuklar tarafından kabul görmemekte, hatta bilinçsiz kullanımı da reddedilmektedir.

Belge niteliği taşıyan görüntülerde fotoğraf kullanımı uygun bir davranış olacaktır. Tarihi bir belge ya da tarihi bir eser, fotoğraf tekniğiyle gösterilmesi resimlemeden daha uygun olacaktır.

Ders kitabının dördüncü teması “Milli Kùltür” temasıdır. Bu temada milli değèrleri anlatan metinler yer almaktadır. Tema başlığının bulunduğu sayfada aşığıdaki resimleme yer almaktadır.

Bu resimlemede bir sayfa içinde birden fazla resimlemeye yer verilmiştir. Bu resimlemeler birbiri içine geçmiş gibi görünmektedir. Bu nedenle her bir resimlemeyi ilk bakışta ayırt edebilmek zorlaşmaktadır.

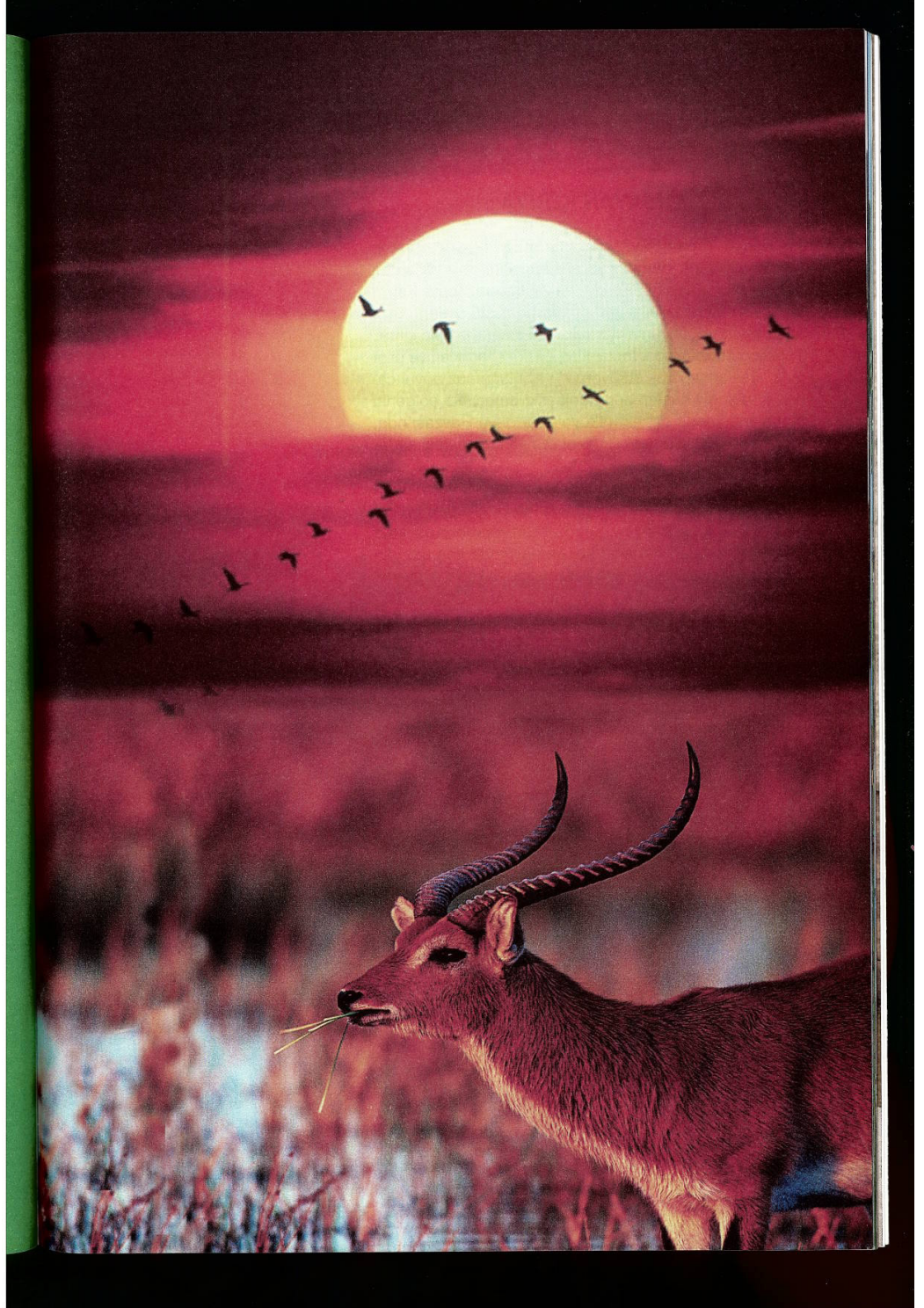
Resimlemenin en üstünde bir cami resmi vardı. Sayfanın sağ tarafında ise güneşin batışı resimlenmiştir. Resimlemenin alt tarafında sarı laleler çizilmiştir. Sayfanın en ortasına da bir semazen figürü konulmuştur.

Resimlerde farklı tonlarda sıcak ve soğuk renkler bir arada kullanılmıştır. Mili Kültür teması içerisine cami ve semazen resimleri uygun düşmektedir; ancak sarı lale resimlerinin sayfada neden bu kadar çok yer aldığı anlaşılamamaktadır. Aynı şekilde batmakta olan güneşin sayfada neden bu kadar büyük yer kapladığını anlamak mümkün değildir. Bunlar yerine Milli Kültürü daha iyi anlatan resimlemelerin seçilmesi daha doğru olacaktır.

Bu tür resimlemeler çocuğun beklentilerine cevap verecek nitelikte değildir. Resimleme tema içerisinde geçen metinleri sezdirmeye katkı sağlamada yetersiz kalacaktır. Öğrenciyi düşünmeye ve çalışmaya sevk etmeyecektir. Bu bakımdan bu tür resimlemelere onay vermek, bu tür resimlemelerle doldurulmuş kitapları okullarda okutmak, estetik değerleri gelişmiş, sağlıklı bir toplum yetişmesi açısından sakıncalıdır.

Türkçe ders kitabının beşinci teması “ Doğa ve Evren” temasıdır. Bu temada çeşitli coğrafi yerler ve doğa olaylarını anlatan metinler yer almaktadır.

Temanın tanıtıldığı sayfada aşağıdaki resimleme yer almaktadır.

Bu resimlemede ufukta güneşin batışı, gökyüzünün tamamen kıvıll olması ve doğada bulunan bir ceylanın fotoğrafı kullanılmıştır. Güneşin önünden kuşlar bir sıra halinde geçmektedir. Bu oldukça estetik bir görüntü oluşturmuştur. Fotoğrafta perspektif doğru bir şekilde kullanılmıştır. Ceylan fotoğrafın ön tarafında, güneş ve kuşlar ise arka tarafında görünmektedir.

Fotoğrafa hakim olan renk kıvılldır. Kıvıll sıcak renk grubunda yer almaktadır. Ders kitabı resimlemelerinde sıcak renkler daha fazla tercih edilmesi gereken renklerdir. Çünkü öğrenciler soğuk renkleri dikkat ve ilgi çekici bulmamaktadırlar.

Tema ile birebir ilişkili olan bu çalışma metin-resim uyumuna sahiptir. Doğaya ve evrene yer verilmiş bir temada doğa içinde yer alan unsurların resimlerinin gösterilmesi doğru bir yaklaşımdır. “Ders kitaplarında kullanılan resim ve yapılan çizimlerin içerik ile uygunluğuna önem verilmelidir” (MEB;2006:92)

Sayfa düzenindeki resim ile metin arasındaki ilişki ne kadar yakınsa, öğrenci okuduklarını ve gördüklerini o derece kolay algılayabilecektir. Bu açıdan baktığımızda, sayfa düzeninin yarattığı görsel etkinin, çocuğun öğrenme sürecindeki yerinin çok önemli olduğunu görmekteyiz.

“Ancak unutulmaması gereken başka bir husus da, her görsel malzemenin kendine has bir sesi, tonu olduğudur. Pastel renklere sahip bir karlı manzara fotoğrafı, boyu ne kadar büyütülürse büyütülsün, sayfada etkin, baskın bir değer oluşturmazken, sıcak ve yoğun renklere sahip çok daha küçük kullanılan diğer bir resim, sayfada daha önce algılanabilir. Bu durum ancak tasarımcının elindeki malzemeleri iyi analiz etmesi ve doğru şekilde kullanabilmesiyle mümkündür.”(Uçar, 2004:163)

Yedinci sınıf Türkçe ders kitabının altıncı ve son teması “ Toplum Hayatı” adlı temadır. Bu temadaki metinler toplum hayatı ve toplum hayatının gereklilikleri ile ilgilidir. Temayı tanıtmak amacıyla da aşağıdaki fotoğraflar kullanılmıştır.

Bu sayfada konserlerden, pikniklerden, şenliklerden çekilmiş beş farklı fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğraflar temayı açıklayıcı niteliktedir.

Kullanılan fotoğraflarda insanlar kalabalıklar halinde ortak bir şeyi paylaşmaktadır. Böylelikle toplumun insanlar topluluğu olduğu öğrencilere anlatılmaktadır.

Bu fotoğraflarda insanlar kırık bir alanda bir etkinlik halinde gösterilmektedir. Hâlbuki insanlar hayatın her alanında bir toplum oluşturmaktadırlar. Beş fotoğraf ta birbirine benzeyen mekânlardan oluşmuştur. Bunun yerine farklı mekânlarda insanların bir araya gelişi gösterilseydi bu, daha doğru ve amaca hizmet eden bir çalışma olabilirdi.

Tüm fotoğraflarda uzaktan çekim yapılmıştır. İnsanlar oldukça küçük görünmektedir. Bu da resimlemenin kolay anlaşılmasına dolayısıyla da temanın içeriğindeki metinlerin amacının tam olarak saptanamamasına yol açmaktadır.

“Birbirine ya da yazı alanına çok yaklaştırılan resimler, kolay ayırt edilemezler ve çocuğun okuma sırasında dikkatinin dağılmasına neden olurlar.”(Becer, 1995:135)

“Resimlerin ve fotoğrafların hatalı yerleştirilmesi okuma hızını da olumsuz bir şekilde etkilemektedir.”(Erkmen, 1998:38)

3.2 Deneme Metinlerinde Resim

Deneme türü metinler tek bir konuyu rahat ve akıcı bir biçimde ele alan, çoğu kez yazarının kişisel bakış açısı ve deneyimini aktaran orta uzunluktaki edebi metinlerdir. Bu türün yaratıcısı 16. Yüzyıl Fansız yazarı Michel de Montaigne'dir. Yazdığı metinlerin kişisel düşünce ve deneyimlerinin iletilmesine yönelik edebi parçalar olduğunu vurgulamak için deneme (essai) adını seçmiştir. Türk edebiyatına deneme, diğer edebi türler gibi Tanzimat'tan sonra Batı'nın etkisiyle girdi. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ahmet Haşim, Falih Rıfkı Atay, Yahya Kemal Beyatlı deneme türünde eserler veren önemli yazarlarımızdır. Ancak deneme türünün en önemi yazarı Nurullah Ataç'tır. Ataç, denemelerinde kişisel tavrını açıkça ortaya koyan, dilde yenilikçi ve titiz, üslupta akıcı bir yazardır.

İncelediğimiz yedinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam beş tane deneme türünde metin bulunmaktadır.

Bu metin bir denemedir. Adından da anlaşılacağı gibi insanlarla iyi ve doğru iletişim kurmanın önemi ele alınmıştır. Metnin tamamı kitapta dört sayfada yer almaktadır. Her bir sayfada anlatılan konuya uygun olarak farklı resimlemelere yer verilmiştir. İlk sayfada aşağıda gösterilenler yer almaktadır.

Metnin ilk sayfasında denemenin girişi yapılmıştır. Bu sayfada altı kişi görüyoruz. Hepsi de güler yüzlü bir şekilde koşarken görülmüştür. Güler yüzlü olmaları iyi iletişim kurmak adına "Tatlı Dil" adlı metinle uyumludur; ama neden koşar durumda oldukları anlaşılamamaktadır. Bir kişi ise arkası dönük bir şekilde gösterilmektedir.

Kişilerin üzerindeki kıyafetlerin rengi sıcak tonlarda seçilmiştir. Bu resimlemeye daha sıcak bir hava katmıştır. Sayfanın tamamına bakacak olursak resimleme metnin önüne geçmiştir; çünkü metin sayfada az bir yer kaplarken resimleme daha fazla yer kaplamıştır.

Metnin ikinci sayfasında anlatılandan daha farklı bir durum verilmiştir. Burada da asık suratlı kişileri görmekteyiz.

Resimleme metne uygun olarak devam ettirilmektedir. metnin giriş bölümünde iyi bir iletişim kurarken olması gereken verildiğinde güler yüzlü insanlar gösterilmekteydi. Şimdi ise çeşitli iletişim engellerinden söz edilirken insanların

yaptığı yanlışlar anlatılmaktadır. Buna uygun olarak da asık yüzlü olan kişilerin resimlemeleri yer almaktadır. Bu da öğrenciye iki resimleme arasında mukayese yapma olanağını vermektedir. Böylelikle öğrenciler hangisinin daha iyi bir durum olduğuna yalnızca okuyarak değil görerek de karar verebilirler. Metnin bu bölümündeki insanların yüzlerinde korku, üzüntü, şaşkınlık ve asık suratlı bir ifade görmekteyiz. Çizer, bu ifadeleri çok net bir şekilde gösterebilmiştir.

Tıpkı metnin birinci sayfasında olduğu gibi burada da resimleme metnin önüne geçmiştir. Metin sayfa içerisinde küçük bir bölümde kalmıştır. Bu metne olan dikkatin dağılmasına neden olabilecek bir durumdur.

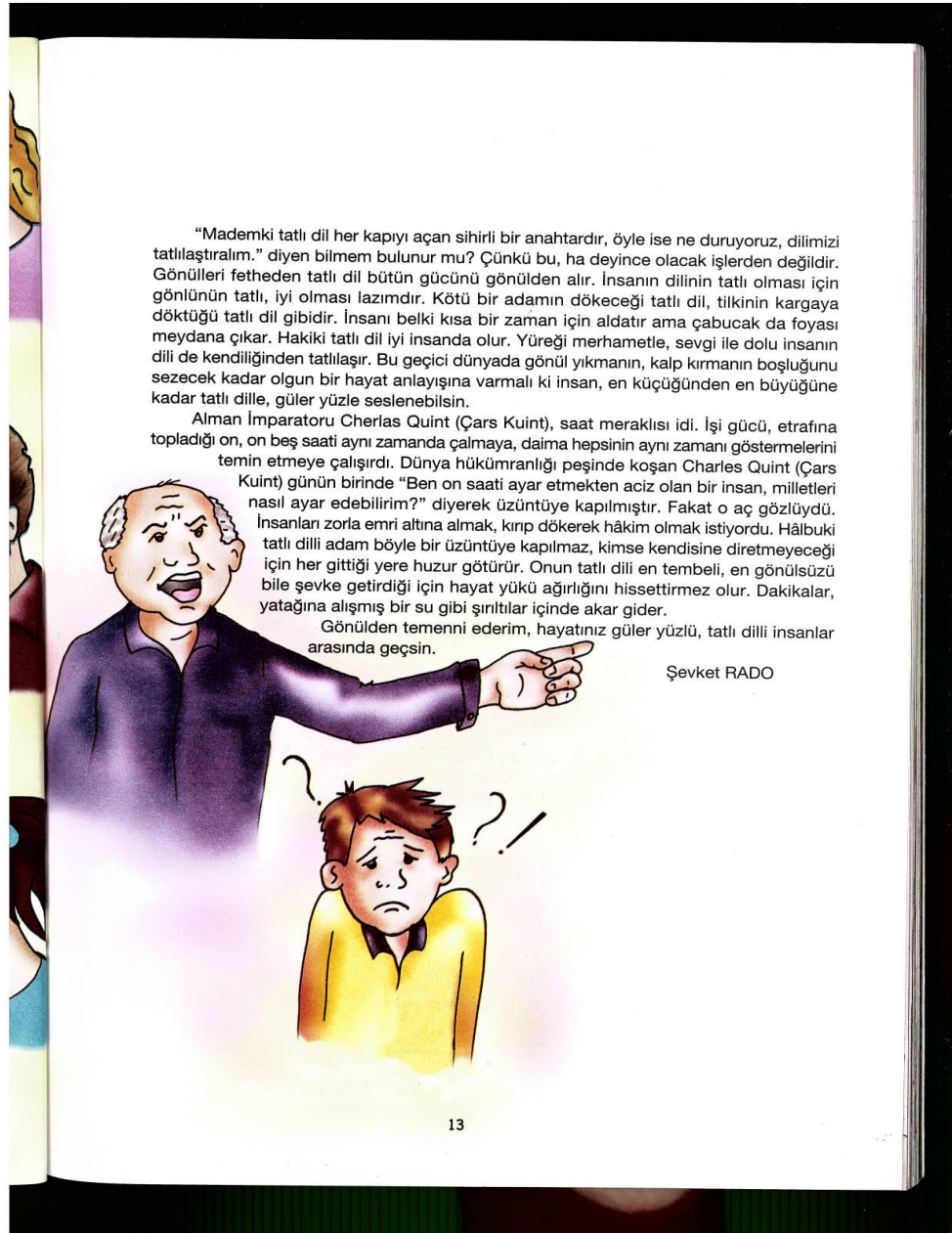
Resimli ders kitaplarının çocuğun dikkatini ve ilgisini isteklendirmede dolayısıyla da öğrenme üzerindeki etkisi oldukça büyüktür. Çocuğun karşılaştığı görsel sahneler belleğinde yer edecek ve bunlar davranış olarak dışarıya aktarılacaktır. Eğer bizle öğrenciye doğru görsel yaşantılar sağlarsak ve bunu kitaplarımızdaki diğer anlamlı bilgilerle desteklersek öğrencide hem davranışsal hem de bilişsel alanda olumlu yönde değişimler olacağı kesindir.

Metnin üçüncü sayfasında yeniden tatlı dilin önemine vurgu yapılmıştır. Tatlı dilli insanları dinlemekten zevk aldığımız anlatılmıştır. Buna uygun olarak da resimleme değiştirilmiştir.

Metnin üçüncü sayfasında çeşitli insanların sadece yüz ifadeleri gösterilmektedir. Bu yüz ifadeleri iyi bir iletişimde olması gereken yüz ifadeleridir. Metnin hemen hemen en önemli sayfasının bu sayfa olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü olması gereken doğru davranış bir model olarak öğrenciye sunulmuştur. Öğrencinin görerek öğrenmesine olanak sağlanmıştır. Yüz ifadeleri gösterilen kişiler öğrencide olumlu duygular oluşturabilecek ifadelerdir.

Metnin dördüncü ve son sayfasında anlatılanın tam aksi bir durum resimlenmiştir. Çocuğu azarlayan bir kişiyi görmekteyiz.

Bu resimleme yanlış olan bir durumdan ders çıkartılması için gösterilmiştir.

Metnin son bölümünde insanlarla kötü iletişim kuranların asla amacına ulaşamayacağı, tatlı dilli insanların ise tek bir sözle dahi isteklerine kavuşabileceği

anlatılmaktadır. Özellikle de insanların merhametli olurlarsa iyilik yapmayı severlerse kendiliğinden tatlı dile sahip olabileceklerine değinilmiştir.

“Tatlı Dil” adlı metnin resimleme ve metin uyumuna baktığımızda genel olarak şunları söyleyebiliriz.

Resimleme metinde önemli bir yere sahiptir. Metinde her sayfada farklı durumlar anlatılmakta ve resimler buna uygun olarak düzenlenmektedir. Resimleme sayfada oldukça büyük bir alanda yer almaktadır; ama kapladığı bu alanı da hak etmektedir.

Genellikle insanların yüz ifadelerini gördüğümüz bu resimlemelerde metinle bir bütünlük sağlanmıştır, sayfa düzeninde göze batacak kadar büyük boşluklar yoktur. Renk seçiminde de genellikle sıcak tonlar kullanılmıştır. Bu, öğrencilerin ilgisini çekebilecek bir unsurdur.

Resimleme metni açıklar durumdadır. “görsel elamanların hepsi öğrenmenin kolaylaşması ve kalıcı olması amacını güder. Fakat öğrenmenin kolaylaşması çocuğun isteklerine yönelik olmasından geçer” (Erden,M.,Akman,Y.,151) çocuğun zihnindeki olayı estetik bir ortam sunmak en doğru yaklaşımdır.

İletişim temasının üçüncü metni “ Bir İletişim Biçimi Olarak Karikatür” adlı makedir. Temaya uygun olarak seçilmiş bu metinde iletişim için karikatürün de bir yol olarak kullanılabileceği anlatılmaya çalışılmaktadır.

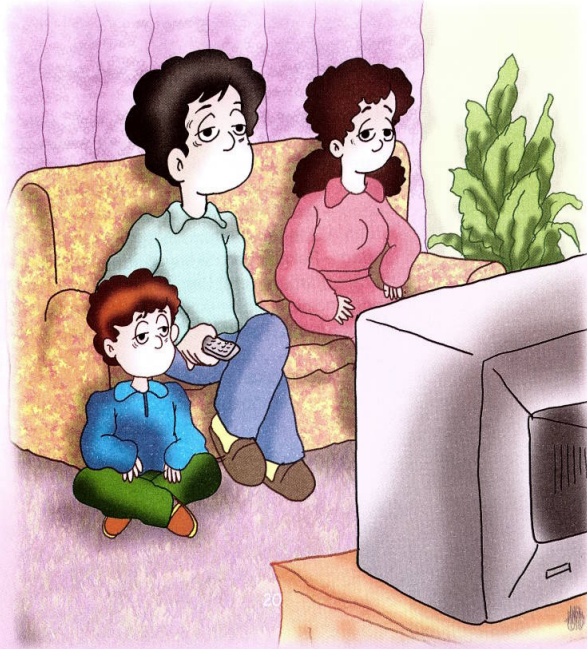
Metin dört sayfaya yayılmıştır. Her bir sayfada anlatılanlara uygun resimlemeler ve karikatürler yer almaktadır.

BİR İLETİŞİM BİÇİMİ OLARAK KARİKATÜR

Çok sayıda anlamı olan ve anlam çağrıştıran iletişimi, genel olarak bireyler arasındaki duygu, düşünce ve bilgi aktarım süreci olarak tanımlamamız mümkündür. İletişim, yaşamın her anında ortaya çıkan kişisel ya da grup olarak yapılan bir etkinliktir.

Yapılan küçük bir mimikten, uydular aracılığıyla gerçekleşen kıtalar arası haberleşmeye kadar çok geniş bir daire içinde ele alınabilecek iletişimde karikatürün bir ileti (mesaj) olarak önemi yadsınamaz. İnsanlar iletişim kurabilmek için değişik semboller kullanırlar. Duygu ve düşünceler daha çok harf dediğimiz işaretlerin oluşturduğu kelimelerle ifade edilmeye çalışılmış ve yazı dili gelişmiştir. Ancak bütün anlatımlarda bu yazı dili tek başına yeterli olmamış resim, müzik, edebiyat vb. sanat dalları ortaya çıkarak özellikle duygu aktarımında büyük roller üstlenmiştir.

Acaba ilk çağlarda yaşayan insanları mağara duvarlarına bir bakıma ilk karikatürlere diyebileceğimiz çizimleri yapmaya zorlayan neydi? Niçin böyle bir şeye ihtiyaç duydular? Birtakım duygu ve düşünceleri söz ile anlatamadıkları için mi? Birbirleriyle daha iyi bir iletişim kurabilmek için mi?

Metnin ilk sayfasında hem resimleme hem de bir karikatür örneği yer almaktadır. Metnin hemen yanında bulunan karikatürde bir öğretmen ve öğrencisi arasında geçen komik bir konuşma yer almaktadır. İlk resimde böyle ilgi çekici bir unsurun bulunması metne, dolayısıyla da kitaba olan ilgiyi arttırabilmektedir. Metnin

giriş bölümünde iletişim ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir. İletişimin önemi anlatılmaya çalışılmıştır.

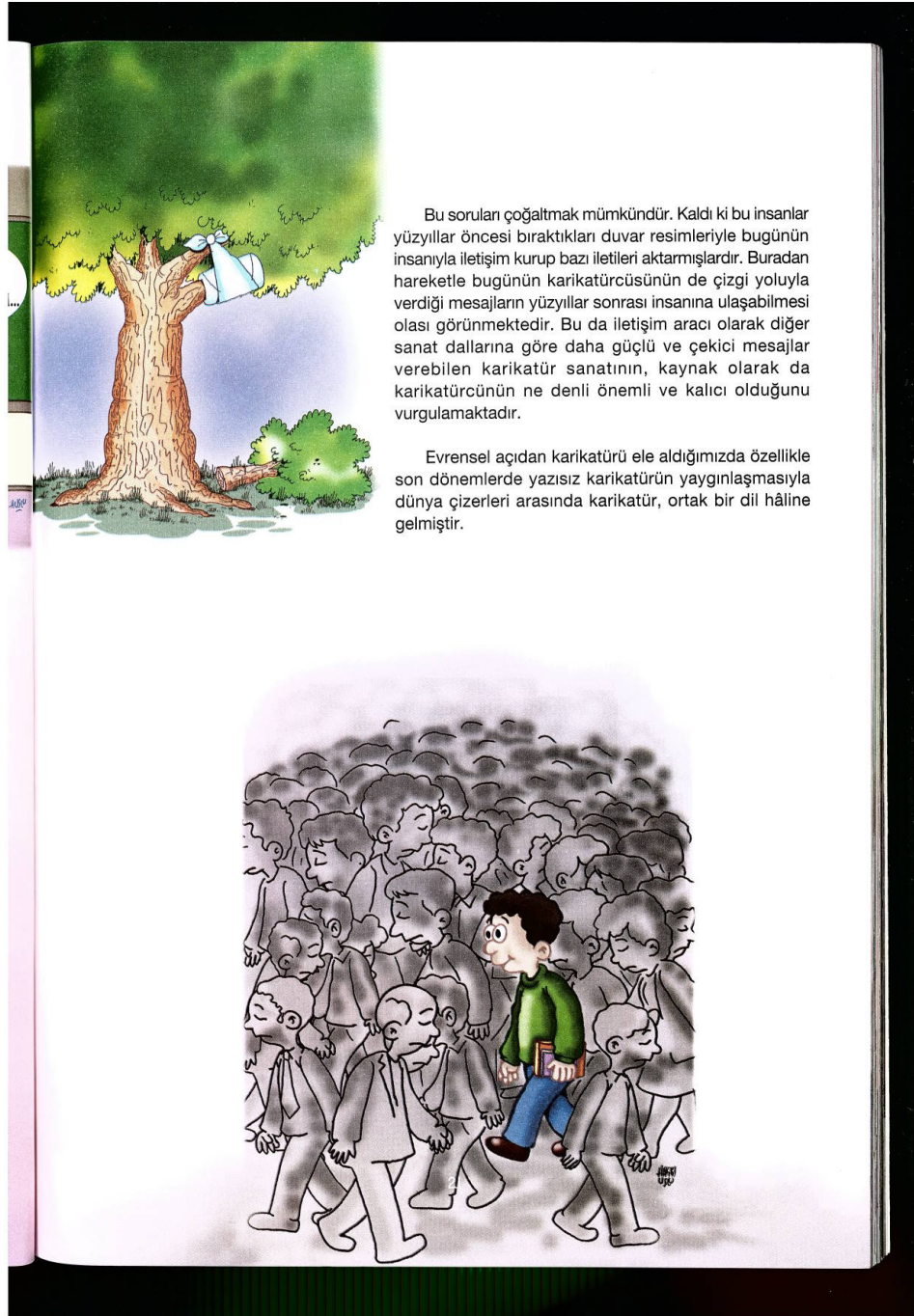
İlk sayfadaki karikatür öğrencileri güldürürken altındaki resimleme öğrencileri düşünmeye sevk etmektedir. Resimlemede bir aile görmekteyiz. Beraber televizyon izlemektedirler. Ancak aile bireylerinin ağızları yoktur. Bu durum öğrencinin konuya merak uyandırmasını sağlayacaktır.

Öğrenci daha sonrasında ise aslında insanların ağızlarının sembolik olarak kapatıldığını, bunu insanlar arasındaki iletişimin azalmasına bir atıf olduğunu anlayacaktır.

Günümüzde televizyon önemli bir iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Televizyon iyi amaca hizmet ederse yararlı hale gelebilir ama amacı dışında kullanılırsa işte bu resimlemede olduğu gibi insanlar arasındaki iletişim bağı kopartabilir. Bu resimlemede böyle bir mesaj verilmeye çalışılmıştır. Eğitsel ve öğretici değer taşıyan bir çalışma olduğunu söyleyebiliriz.

Sayfa düzenine baktığımızda da resimlemenin öğrenci için ilgi çekici olduğunu söyleyebiliriz; çünkü çizimler gerçeğe yakındır. Ayrıca renk kullanımı da doğru yapılmıştır. Canlı ve sıcak renkler kullanılarak öğrencinin dikkatini çekecek bir çalışma yapılmıştır.

Metnin ikinci sayfasında ise yine karikatürün önemine ve karikatürün evrensel bir iletişim aracı olduğuna değinilmiştir.

Bu sayfada iki adet karikatüre yer vermiştir. Bir tanesinde biri kesilmiş diğerinin ise bir dalı sarılmış olan iki ağaç görmekteyiz. Bu karikatürde çizer bir mesaj vermeye çalışmıştır. Bu mesajın “ağaçları kesmek yerine onları korumalıyız, zarar görmelerini engellemeliyiz” olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Diğer karikatür ise daha farklı daha düşündürücü bir özelliğe sahiptir. Kalabalık bir insan grubu görülmektedir.

Bu insanlar yalnızca karakalemle çizilmiştir. Bunlardan yalnızca bir tanesi renklendirilmiştir. Bu, öğrenci için üzerinde uzun uzun düşünebileceği bir çalışmadır.

Metnin üçüncü sayfasında karikatürlerin evrenselliğinden söz edilmiş ve üç farklı karikatüre yer verilmiştir.

Üçüncü sayfanın ilk karikatüründe bir çocuğun kitap sayfaları arasında uyuduğunu görmekteyiz. Çocuğun yüzünde mutlu, rahat bir ifade vardır. Bulunduğu

yerde oldukça mutlu gibi görünmektedir. Böylelikle bu karikatür, öğrencilere kitabı olumlu bir yönüyle göstermiş olacaktır.

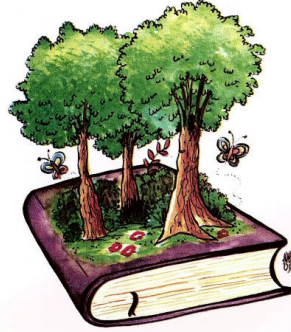
İkinci karikatürde ise kürsüde konuşma yapmakta olan birini görmekteyiz. Kafasının üstündeki şablonda da muhtemelen konuşma yaptığı konu ile ilgili bir görüntü vardır. Şablon içerisinde gösterilmiş olan yer bir manzaradır. Çizimi oldukça canlı renklerle yapılmıştır. Güzel bir yer olduğu görülmektedir. Öğrencide olumlu duygular yaratabilecek seviyededir.

Sayfanın alt kısmının tamamına yayılmış olan karikatürde ise bir çocuğun monologunu görmekteyiz. Karikatür yalnızca karakalem olarak çizilmiştir. Bir çöp kutusu vardır etrafı ise çöplerle doludur ve bu durumdan şikayet eden bir çocuk vardır.

Bu metinde öğrenciler hem renkli hem de karakalem karikatür çalışmalarını görmektedirler. Hatta son karikatürde elinde kalem olan bir el görünmektedir. Bu karikatüristin elidir. Böylelikle öğrenciler bir karikatürün oluşturulmasının da nasıl olduğunu görmektedirler.

Bu sayfada yer alan karikatürler de diğer sayfalarda olduğu gibi dengeli bir şekilde sayfaya yerleştirilmiştir. Karikatürlerin renklendirilmesinde kullanılan sıcak ve canlı renkler öğrencilerin metne ilgi duymasını sağlamaya yardımcı unsurlardır.

Metnin son sayfasında karikatürün bir tür iletişim çeşidi olduğu vurgulanarak sonuca ulaşılmıştır. Bu sayfada da üç adet karikatür yer almaktadır. Bu karikatürlerin üçü de öğrencileri düşünmeye sevk edebilecek, onlarda merak uyandırabilecek özelliklere sahiptir.

Fakat farklı toplumlardan ya da farklı gruplardan insanlar bir karikatüre baktığında o toplumun dilini hiç bilmeseler de verilmek istenen iletiyi rahatlıkla anlayabilir ve yorum yapabilir. Bu anlamda Türk karikatürünün önemli isimlerinden Nezih Danyal'ın Karikatür Vakfı Etkinlikleri içerisinde zaman zaman gerçekleştirdiği *Farklı Uluslardan Sergiler Projesi* de karikatürün bütün insanlara ulaşabilen iletişim gücünden yararlanılması bakımından son derece önemlidir.

İletişim kişiler arası, toplumlar arası ya da birey ile toplum arasında oluşan bir süreçtir. Bir kişinin toplumla yüzyüze kurduğu iletişimde ulaşabileceği insan sayısı sınırlıdır. Ancak karikatürcü uygun zemin oluştuğunda çizgileriyle bütün dünya insanlarına seslenme olanağı bulmaktadır.

Karikatürün iletişimle olan ilişkisi ve iletişimdeki yeri çok farklı boyutlarda ele alınabilir. Bu konunun değişik açılardan irdelenmesi şüphesiz ki hem karikatürcü hem karikatür, hem de toplum açısından son derece önem taşımaktadır.

Hakkı USLU

Bu üç karikatürde de renkler pastel tonlarda kullanılmıştır. İlk bakışta göze çok hoş görünen bir yapısı vardır. Öğrenciyi hem düşünmeye sevk edecek hem de görsel olarak estetik zevk verebilecek bir çalışmadır.

Bu metnin resimlendirilmesinde ve sayfa tasarımında pek çok olumlu tarafları bir arada görmekteyiz. Özellikle sahnenin bütünsel görüntüsü ve karikatürlerin yalın olarak gösterilmesi algılama ve hatırlama oranını yükseltecektir.

Atatürk temasının ikinci metni Atatürk'ün sanata verdiği önemi anlatan "Atatürk ve Sanat" başlıklı metindir. Bu metinde çağdaş ve uygar bir toplum olmanın en önemli unsurlarından olan sanatın Atatürk için memleket meseleleri kadar üzerinde özenle durulacak bir mevzu olduğu anlatılmıştır.

ATATÜRK VE SANAT

"Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.", "Efendiler, hepiniz mebus olabilirsiniz; vekil olabilirsiniz, hatta cumhurbaşkanı olabilirsiniz. Fakat sanatkar olamazsınız. Hayatlarını büyük bir sanata vakfeden bu sanatçıları sevelim."

Atatürk, yukandaki ikinci özdeyişi, Çankaya'daki bir toplantı sırasında söylemiştir. Devlet adamlarının, mebusların ve Darülbeydi sanatçıların bir arada bulundukları toplantıda, galiba bazı mebusların onları "oyuncu takımı" sayıp biraz küçümsemiş olmalarına karşılık söylemiştir.

Büyük bilim koruyucusu Fatih'in, Sinan'a ölümsüz şaheserler diktiren Kanuni'nin, Damat İbrahim Paşa'nın, sanat âşığı Üçüncü Selim'in de sanata saygısını saygıyla anıyoruz. Ancak hiçbirinin sanatla halkı Atatürk kadar yaklaştırdığı ileri sürülemez. Çünkü onun sanat anlayışı, yalnız sarayın değildi. Bunun çok ötesinde, tüm yurt düzeyinde büyük topluluklara bir sanat yayıncılığıydı. Sanatı, yurdun en uç köşelerine, halkın ayağına götürme, onun yaşamının vazgeçilmez çabalarından biridir. Atatürk, sanatın, uygar toplumlardaki can alıcı önemini çok iyi kavramış, özlediği uygar Türkiye'nin oluşturulmasında sanata saygıyı baş şartların biri bellemiştir. Aynı zamanda sanatı, bu uygarlık savaşında en etkin, kalpten kalbe giden en sıcak, en dolaysız, en sağlıklı araç saymıştır.

Metnin girişi bölümünde önemli devlet adamlarının yüzyıllar boyu sanata önem verdikleri; ama Atatürk'ün diğerklerinden daha farklı olarak sanatı toplumun tüm kesimine anlatmaya çalıştığı belirtilmektedir.

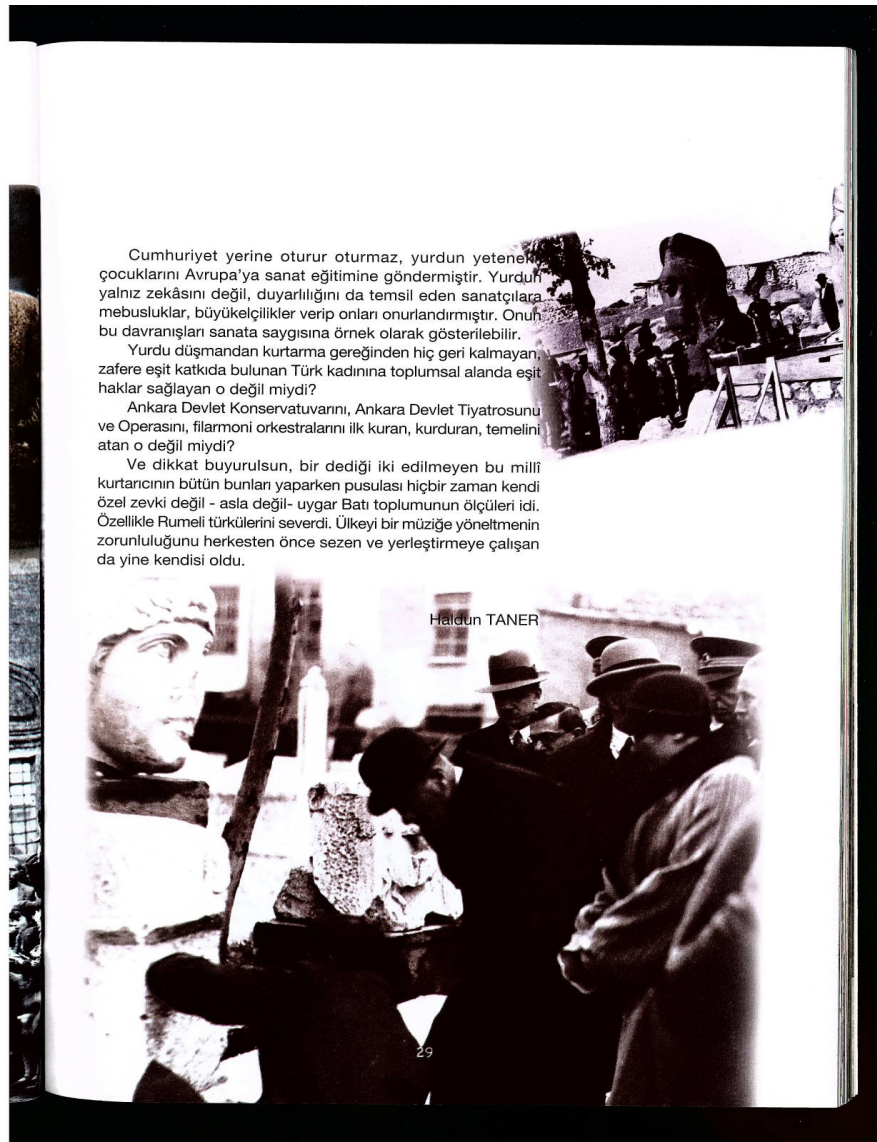
Metnin ilk sayfasında iki adet fotoğraf kullanılmıştır. Bu çalışmada resimleme yerin fotoğraf kullanımı daha doğru olmuştur; çünkü fotoğraflarda Atatürk'ü bir sanat eseri incelerken ve Edirne Müzesi'ni ziyaret ederken görüyoruz. Bu, öğrenciye olumlu davranış model olarak sunmada önemli bir yer sahiptir.

Bu sayfadaki fotoğraflar, nitelikli ve eğitseldir. Çocuğı düşünmeye ve hatta gördüklerini model almaya sevk edebilecek düzeydedir. Bu fotoğraflar çocuğı öğrenmeye sevk edecek ve merak uyandırabilecektir. Öğrenme amaçlı bu tür resimlemeler, fotoğraflar, görsel unsurlar çocukta davranış olarak yer alacaktır.

Fotoğraflar eski yıllara ait olduğu için siyah beyazdır. Bu, öğrencinin dikkatinin çekilmesinde sıkıntı yaratabilir. Çünkü çocuklar renkli ve canlı unsurları daha dikkat çekici bulurlar.

Her iki sayfada da metin ve fotoğraflar sayfaya uygun bir şekilde yayılmıştır.İki sayfada da toplam dört adet fotoğraf bulunmaktadır. Fotoğraf sayısının bu kadar olması öğrenciye yaşantı zenginliğı kazandırması bakımından önemlidir.

Metnin ikinci sayfasında da yine Atatürk'ü sanat eserlerini incelerken görüyoruz.

Cumhuriyet yerine oturur oturmaz, yurdun yetenekli çocuklarını Avrupa'ya sanat eğitime göndermiştir. Yurdun yalnız zekâsını değil, duyarlılığını da temsil eden sanatçılara mebusluklar, büyükelçilikler verip onları onurlandırmıştır. Onun bu davranışları sanata saygısına örnek olarak gösterilebilir.

Yurdu düşmandan kurtarma gereğinden hiç geri kalmayan, zafere eşit katkıda bulunan Türk kadınına toplumsal alanda eşit haklar sağlayan o değil miydi?

Ankara Devlet Konservatuvarını, Ankara Devlet Tiyatrosunu ve Operasını, filarmoni orkestralarını ilk kuran, kurduran, temelini atan o değil miydi?

Ve dikkat buyurulsun, bir dediği iki edilmeyen bu millî kurtarcının bütün bunları yaparken pusulası hiçbir zaman kendi özel zevki değil - asla değil- uygar Batı toplumunun ölçüleri idi. Özellikle Rumeli türkülerini severdi. Ülkeyi bir müziğe yöneltmenin zorunluluğunu herkesten önce sezen ve yerleştirmeye çalışan da yine kendisi oldu.

Haldun TANER

Metinde Atatürk'ün sanata verdiği önem anlatılmaktadır. Fotoğraflarda sa Atatürk'ü sanat eserlerini incelerken görmekteyiz. Bu durumda metin-resim uyumluluğunun sağlandığını söylememiz mümkündür.

“Resimleme çalışmakta olunan konuyla ilgili olmalıdır ve konuya ait gerçek ve kesin bir açıklama vermelidir” (Okan;1992:45).

Bu resimlemede bu kurala uyulmuştur.

“Kavramlar ve Çağrışımlar temasının ikinci metni “Hayata açılan kapılar” başlıklı metindir. Bu metinde geçmişten günümüze kapıların gelişimi ve ne amaçlarla kullanıldığı, ayrıca her bir kapının sanat özelliği taşıyan bir unsur olduğu anlatılmaktadır.

Metnin ilk sayfasında konuya uygun olarak çeşitli kapı modelleri gösterilmiştir.

İlk sayfada dört tane kapının fotoğrafına yer verilmiştir. Kapıların her biri farklı dönemlere ve yerlere ait kapılardır. Gerçek kanıt olması bakımından bu çalışmada fotoğraf kullanılması doğrudur; ancak fotoğrafların bu kadar küçük boyutlarda verilmesi öğrencinin ilgisinin çekilmesinde olumsuz rol oynayacaktır.

Üstelik bu çalışmada yalnızca kapıların görüntüsüne yer verilmiştir. Bu kapıların nereye açıldığı ya da nerede olduğu hakkında bilgi verilmemiştir. Bu da öğrencide belirsizlik duygusunun oluşmasına neden olabilir.

Dört farklı fotoğrafı bir sayfaya metin ile birlikte sığdırmaya çalışmak yerine daha az ve daha büyük fotoğraflar kullanılarak bir sayfa düzeni oluşturması metnin dikkat çekiciliğine daha fazla hizmet edebilirdi.

Seçilen fotoğrafların çoğu kahverengi tonlarındadır. Ynai koyu tonlardadır. Koyu tonların bir sayfada bu kadar çok yer alması ders kitabı tasarımı açısından doğru değildir.

“Resimlemenin metinde geçen bilgileri yeterli düzeyde içermesi, iyi bir kitap için gerekli olduğu kadar, bunların en etkili ve uyumlu birleşimi destekler biçimde bir araya getirilmesi de önemlidir” (Kaya;1996:152).

Belli bir tasarım düzeni elde edebilmek için temel koşul, bütünlük, uygunluk, sadelik anlayışlarının hakim olduğu bir disiplin kurmaktır. Ders kitaplarındaki resimleme ve metinlerden oluşan sayfa tasarımlarının doğru ve uygun bir şekilde sunulmaması, çocuğun algı ve kavrayışına bir yarar sağlamayacaktır

Metnin ikinci sayfasında geçmişteki kapıların estetik özellikleri ile günümüzde yapılan kapıların estetik özellikleri karşılaştırılmaktadır. Bu sayfada üç tane fotoğraf bulunmaktadır. Bu fotoğrafların bir tanesi büyük bir kapı, diğerleri ise küçük boyutlarda gösterilen kapı tokmaklarıdır.

Kapıların üzerinde bulunan tokmak ve çekeceklerin, bir görüntü zenginliği olmanın ötesinde işlevleri vardır. Çok basit şekillerde olanlarının yanı sıra, küçük birer sanat eseri olarak değerlendirilebilecek örnekleri mevcuttur. Ev sahibinin nereden geldiğini, mesleğini ve ekonomik durumunu yansıtır kapı tokmaklarındaki ayrıntılar. Tokmaklarda çoğunlukla el şeklinin tercih edilmesi, insan elinin bol kazanç ve bereketi temsil etmesi inancına dayanır. Evlerin sesidir tokmaklar; eve misafir geldiğini ev sahibine haber verir. Ev içlerindeki kapılar ise daha yalındır. Buna karşılık, kapıların odaya bakan yüzleri iç mekân kimliğinin devamı olarak büyük bir özen ve ustalıklı biçimlendirilmiştir. İç kapılarda ahşap, yaygın olarak kullanılan bir malzemedir. Sıcaklığı depolayan ve insanın duyguları üzerinde olumlu bir etki yaratan ahşaba, eski Türk evlerinin kapılarındaki süslemelerde sıkça rastlanır.

Şimdi yerlerini ağır metal kapılara bırakan o güzelim ahşap işlemeli kapılar, antikacıların soğuk vitrinlerinde bir masa tablası ya da iç dekor olarak kullanılmak üzere uygun fiyata satılmayı bekliyor. Yıllar boyunca yüzlerine vuran yağmurlara ve rüzgârlara, içlerinde sakladıkları anılara, kim ve nasıl değer biçecek dersiniz?

Kapıları kapatırız dış dünyanın tehditlerine karşı. Bir de üzerine kilit takarız bizden başkası açmasın diye.

Gelenleri sorgusuz sualsiz kabul ettiğimiz, başkalarına güvenip kapılarımızı hiç kilitlemediğimiz günler geride kaldı. Ali Baba ve Kırk Haramiler masalında olduğu gibi, kilidi söz olan kapılar yok ki “‘Açıl susam, açıl!’” denildiğinde açılınsın. Şimdi, şehrin kıyıda köşede kalmış birkaç mahallesi dışında, evler artık çelik kapılar ve geçmeli kilitlerle korunuyor.

Soğuk ama güvenli bir zırhın arkasında, sıcak sohbetlerimiz de “kilitlemiyor”. Dökme demirden kilit ve anahtarları, kapı eşiklerini, belli belirsiz bir çocukluk anısı olarak da olsa hatırlayacak mı yeni gelen nesil? Anadolu kentlerinde, büyük şehirlerin ücra semtlerinde, hayatın aktığı yerdir kapı eşikleri. Kadınlar eşikte oturup dinlenirken bir yandan da komşularıyla sohbet ederek günlük hayatın sıkıntısından ve tekdüzeliliğinden biraz olsun uzaklaşırlar.

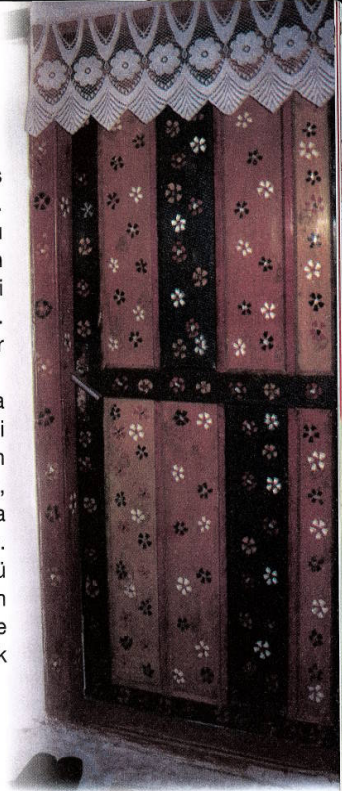
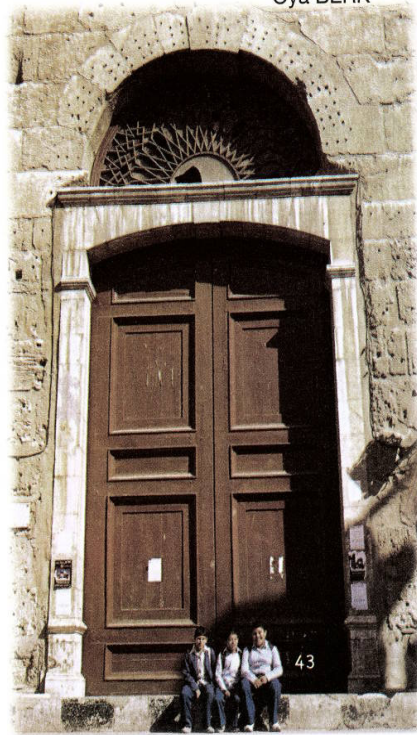
Bu sayfada metnin kapladığı alan daha fazladır. Sayfanın sol tarafı fotoğraflara sağ tarafı ise metne ayrılmıştır. Tıpkı bir önceki sayfada olduğu gibi fotoğraflarda yalnızca kapı görüntülerine yer verilmiştir. Bu kapıların nerelere açıldığı çevresinde nelerin olduğu gösterilmemiştir. Bu, öğrencide belirsizlik duygusu yaratabilecek bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hayata Açılan Kapılar adlı metnin üçüncü ve son sayfası da aşağıdaki gibidir.

Yaşantılarımıza olduğu kadar deyimlerimize de yerleşmiş kapılar. Sözelimi, akşam misafirliklerinde "Kapı kapı gezeriz". Hiç belli olmaz, belki kararımızı değiştiririz diye "açık kapı bırakırız". Aileye uzak birilerinden bahsederken "dış kapının mandalı" deyiveririz. "El kapılarında" çalışır ekmeğimizi kazanırız. İstenmediğimiz yerlerden "kapı dışarı" ediliriz. "Kapıdan kovsalar bacadan gireriz" kimi zaman, eğer bir şeyi kafamıza koyduysak.

Üzerinde ahşap işlemleri zamanının acımasızlığında kaybolmaya yüz tutmuş cami kapıları, okulların otoriteyi simgeleyen demirden kocaman kapıları... Hangi kapıya gitsen başka bir öyküsü var ardında sakladığı. Sürgülü, döner, katlanır, çarpma, kendiliğinden açılan kapılar... İçeriye ya da dışarıya açılan kapılar; kapıların ardına saklanan dünyalar. Kendimize ve başkasına ait olanı ayıran sınır orası; gürültülü alarmlar, iri yapılı korumalar ve birkaç açılı görüntü kaydeden kameralarla korumaya çalıştığımız. Bunların yanında bir de göremediğimiz kapılar var. Bizi hayal ettiklerimize ulaştıracak geçitler onlar.

Oya BERK

Bu sayfada da dört tane farklı kapı fotoğraflarına yer verilmiştir. Bu kapılar farklı boyutlardaki fotoğraflarla gösterilmiştir. Kapı görüntüleri asimetrik şekilde durmaktadır. Metin resimlemesinin tamamında olduğu gibi kapıların nerelere açıldığı, nereye ait olduğu belirtilmemiştir.

Fotoğraflardan bir tanesi büyük, iki tanesi orta, bir tanesi ise çok küçük boyutlarda verilmiştir. Boyutlar arasında bu kadar farklılıkların olması sayfa tasarımı için olumsuzluk yaratmıştır.

Sayfa tasarımının hatlı olması, öğrencinin kafasının karışmasına neden olacaktır. Kitapta belli bir düzen oturarak birlikteliği sağlamak çok önemlidir. Sayfa tasarımı öğrencinin okuduklarını ve gördüklerini algılayıp yorumlamasında büyük önem taşır.

“Aracın etkili bir tasarım sürecinden geçmesi, işlevini yerine getirebilmesi için tek başına yeterli değildir. Çünkü çok iyi tasarlanmış bir kitap, görsel denge veya metne uzaklık gibi nedenlerle işlevini yitirebilir. Sayfa düzeni öğrencilerin ilgilerini kitaba yönlendirmede etkili olduğu için, son yıllarda eğitimciler bakımından önemli bulunmaktadır.”(Reynolds, 1983:41)

“Birbirine ya da yazı alanına çok yaklaştırılan resimler, kolay ayırt edilemezler ve çocuğun okuma sırasında dikkatinin dağılmasına neden olurlar.”(Becer, 1995:135)

“Resimlerin ve fotoğrafların hatalı yerleştirilmesi okuma hızını da olumsuz bir şekilde etkilemektedir.”(Erkmen, 1998:38)

Kavramlar ve Çağrışımlar temasının üçüncü ve son metni “İyimserlik ve Kötümserlik” başlıklı metindir. Bu metinde iyimser ve kötümser insanın özellikleri anlatılmaktadır. Metin toplam dört sayfaya yayılmıştır. Her iki sayfada ortak bir resimleme konulmuştur.

Nerede olduğunu şimdi hemen toparlamıyorum, fakat bir yerde okumuştum; iyimser insanla kötümser insanı birbirinden ayırmak için güzel bir usul bulmuşlar. Bir masanın üzerine yarım bardak su koyup insanları teker teker davet ederek masanın üzerinde ne gördüğünü sormuşlar. Kötümser adam, yani o her şeyi kara, her şeyi korkunç, her şeyi noksan gören adam: "Yarısı boş bir bardak görüyorum." dermiş. Buna karşılık iyimser olan kimseler: "Yarisına kadar dolu bir bardak." gördüklerini söylerlermiş.

Kötümserler gerçekten böyledir. Onların gözlerine boşluklar çarpar. Yürekleri sanki vesvese ile doldurulmuştur. Parmağında küçük bir sivilce çıksa kötümserin aklına ilk gelen şey bunun bir kanser başlangıcı olduğudur, iyimser ise parmağında bir sivilce çıktığını, bunu ona iyi bakarak geçiştirmenin mümkün olduğunu düşünür. Böylelikle kendisine de, etrafına da hayatı zehir etmez. Ama kötümser öyle değildir. Hiçbir şeyden memnun olmadığı, en iyi fırsatlar karşısında zihnini kötü ihtimallere doğru işlettiği için herşeyden önce kendisini mahveder; daima kara kara düşündüğünden gülmek fırsatlarını sık sık kaçırmır. Âdeta yaşamaz...

Meşhur Düşes de Windsor (Düşes dö Vinsor)'un pek sevdiği Lady Mendl (Leydi Mendil) adında bir ihtiyar hanım vardı. Belki adını duymuşsunuzdur, çünkü iyimserlikten bahsedildiği zaman onun adını hatırlamamak mümkün olmaz.

Çok yaşamış, çok görmüş olan bu ihtiyar kadın: "İnsanın yaşı ne kadar ilerlerse ilerlesin, yaşamak için vakit geçmiş değildir. Daima yeni şeyler öğrenmek istiyorum. Yenileri öğrenince de eskileri

Bu iki sayfada toplam bir resimleme görmekteyiz. Bu resimlemede bir çocuk bir ağaca yaslanarak durmaktadır. Etrafında da dağlar, ağaçlar, yeşillikler, çeşitli bitkiler ve bir göl bulunmaktadır.

Resimlemede çizimler gerçeğe oldukça yakındır. Özellikle ağacın, yaprakların, gölün ve dağların çizimi oldukça gerçekçidir. Kullanılan renklerin özenle seçildiği bellidir. Gölün renklendirilmesinde kullanılan mavi soğuk bir renktir ve sayfanın büyük bir bölümüne hâkimdir. Mavi rengin bu etkisinin kaldırılması için ağaca yaslanmış çocuğun üzerindeki kıyafet sıcak bir renk olan “kırmızı” seçilmiştir.

Çocuk ağaca yaslanmakta ve düşünmektedir. Onun ne hakkında düşündüğünü merak eden öğrenci dikkatini metne yoğunlaştırabilecektir.

Resimleme iki sayfaya yayıldığı için çizilen objeler bir hayli büyüktür. Bu büyüklük içerisinde metinler yerleştirilmiştir; ama metinler doğru bir şekilde yerleştirildiğinden sayfa düzeninde göz tırmalayıcı bir unsur görülmemektedir.

Resimlemenin tasarım kurallarına göre çizilmesi, çizimlerde öğrenci seviyesinin gözetilmesi, renklendirme yapılırken ana ve sıcak renklere, pastel tonlara yer verildiği için bu resimlemenin başarılı bir çalışma olduğunu söyleyebiliriz.

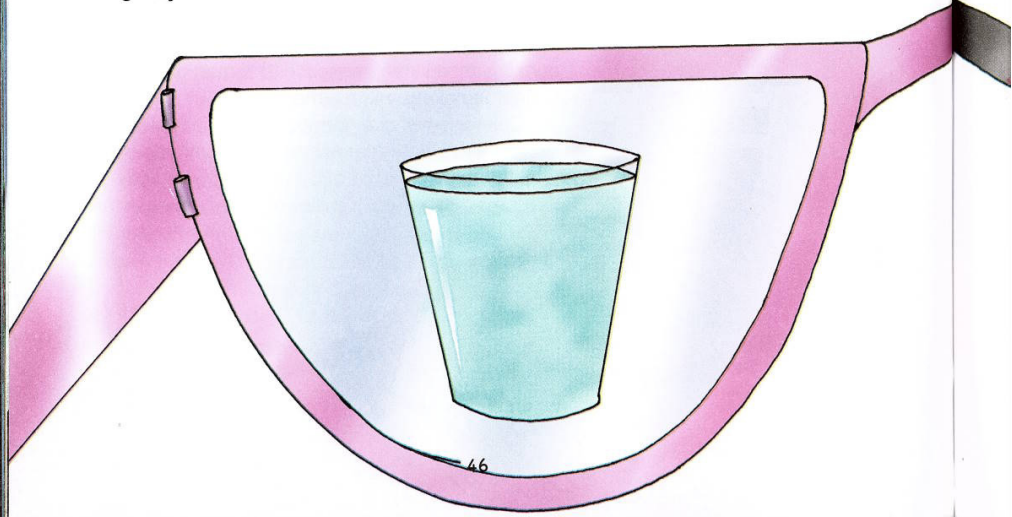
Resimlemede çizgi, ton, renk, biçim olguları yerli yerinde kullanılmıştır. Ayrıca çizer, resimlemede çocuğa dış dünyayı mekanik bir şekilde yansıtmayı değil, öze ve konuya ait bir şey sezdirmeyi düşünmelidir. Bu, çizerin çocuk dünyayı ile paylaştığı duyuşun ona yepyeni bir şekilde sunulmasıdır.

Metnin ikinci resimlemesi yine birinci resimlemede olduğu gibi iki sayfaya yayılmıştır. Bu resimlemede iki farklı kişi vardır. Bir tanesi gülümsemekte diğeri ise somurtmaktadır. Ayrıca resimlemede bir gözlük vardır. Bu gözlüğün bir çerçevesi pembe, diğeri ise gridir. Pembe çerçeve su bardağını dolu görürken, gri çerçeve su bardağını boş görmektedir.

unutmak âdetimdir. İhtiyar olduğumu hiç bir zaman düşünmem. Bütün yeni cereyanlarla hemen ilgilenirim. Çünkü ben iyimser bir kadınam.” der ve hep neşe ile keyif içinde, kuruntusuz, üzüntüsüz geçmiş olan hayatını, tıpkı büyük kumandan Sezar gibi üç kelime ile anlatır. Bilirsiniz Sezar bir muharebeden döndüğü zaman senatoda kendisinden bu mücadelenin tafsilatını sormuşlar, o sadece: “Gittim, gördüm, yendim.” demiştir. Lady Mendl da kendi hayatını tıpkı onun gibi üç kelimeyle anlatıyor: “Güldüm, yaşadım, sevdim.”

Hayatı böyle hep iyi tarafından, rahat tarafından, keyifli tarafından almak, yok yere dertlenmemek, hiç yüzünden, hatta oldukça mühim sebepler bulunsu bile kederlere batmamak ne iyi şey. Böyleleri toprağa tohum serpen çiftçi gibi geçtikleri yerlere saadet dağıtırlar. Bu saadet tohumları buğday misali yeşermekte gecikmez. En ufak şeylerden memnun olurlar. Gündelik hayat onlar için küçük ikramiyelerle doludur.

Beş on dakikayı tesadüfen hoş geçirmek, keyifle söylenmiş bir şarkıyı dinlemiş olmak; güzel bir tablo seyretmek, gerçekten layık olanlara ufak bir yardımda bulunmak, tabiatın harikuladeliğine hayran kalmak, bir çocuğun masum üzüntüsünü gidermek; bir kötümserin gözünde hiç değeri olmayan pek çok şey, iyimserin hayatını zenginleştirir.

Pembe çerçevenin bardağı dolu görmesi, olaylara olumlu tarafından baktığının simgelemektedir.

Bu dünyada gördüğünüz bütün eserler iyimserlerin eseridir, çünkü insan kötümser olunca eser vermesine imkân kalmaz. Bütün işlerin başlangıcı çetin mücadelelerle doludur. En ehemmiyetsiz bir engel karşısında yılıveren kötümser, bir kenara çekilip kara düşüncelere dalarken iyimser adam, o mücadelelerin sonunu görebildiği için engellerin üzerine atılmaktan çekinmeyecektir. Hayatın engelleri, sonunun daima iyi olacağına inanan güçlerin sayesinde ortadan kalkar. Dünyayı refaha ve bolluğa kavuşturan onlardır. "En iyi iş neşeli bir adamın elinden çıkan iştir." diye bir söz vardır. İnsan çalışırken neşesini kaybetmemeli. Kötümserlik cemiyette her bakımdan yıkıcı bir rol oynar. Bu sözleri dinlerken tabi aklınıza gelen suali tahmin etmiyorum değilim. Peki ama nasıl iyimser olmalı?

İnsan dünyaya iyimser olarak gelmektedir. Küçük çocukların en tatlı hayaller içinde büyüdüklerini hatırlayacak olursanız bu sözün doğruluğuna inanırsınız sanıyorum. Sonradan kötümser olduğumuza göre dostlarımızı iyimser insanlardan seçelim. Neşe bulaşır, derler. Onların neşeleri bize ulaşır, hayatı hoş tarafından almaya alışacağımız için kötümserliğimizden eser kalmaz belki.

Şevket RADO

Gri çerçevenin bardağı boş görmesi, olaylara olumsuz tarafından baktığının simgelemektedir.

Bu iki sayfada kullanılan resimlemelerin boyutları bir hayli büyüktür. Çizer, olumlu ve olumsuz duyguları yaratırken hem nesnelerden hem de insanların surat ifadelerinden yararlanmıştır.

Gözlüğün çerçevesinin bir tanesinin pembe diğerinin gri olması farklı bakış açılarını yansıtmada başarılıdır. Üstelik olumlu bakış açısının –yani pembe çerçevenin- su bardağını dolu görmesi, olumsuz bakış açısının –yani gri çerçevenin- su bardağını boş görmesi anlatılanları destekleyici unsurlardır.

Gözlük çerçevelerinin üzerinde iki farklı erkek çocuğunun resimleri vardır. Pembe çerçevenin olduğu taraftaki çocuk gülümserken, gri çerçevenin olduğu taraftaki çocuk somurtmaktadır. Bu resimlemeler de olumlu ve olumsuz bakış açısına sahip insanların durumunu örneklemektedir.

Psikolojik bir havanın etkin olduğu bu resimleme metnin genel içeriğini yeteri kadar yansıtmaktadır. Çocuğun hayal dünyasına seslenerek ilgi uyandırabilecek bir resimlemedir. Resimleme öğrenmenin gerçekleşmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Resimlemenin seçilmesindeki doğruluk algılamayı ve hatırlamayı kolaylaştıracak, böylece öğrenme çabuklaşacaktır.

Nitelikli ve estetik değerlere sahip bu resim, yansıttığı psikolojik etki iz bırakıcıdır. Son derece bilinçli ve özenli bir resimlemedir. Böyle bir resimlemenin, resim-metin ilişkisi bakımından çocuğa önemli bir fayda sağlayacağı da açıktır.

Toplum Hayatı konulu altıncı temanın son metni Anadolu'da konukseverlik adlı metindir. Bu metinde Anadolu insanının misafire olan yaklaşımı, misafirin onlar için ne kadar önemli olduğu anlatılmaktadır. Metin üç sayfada yer almaktadır. Her bir sayfada anlatılanla örtüşecek çeşitli resimlemeler yerleştirilmiştir.

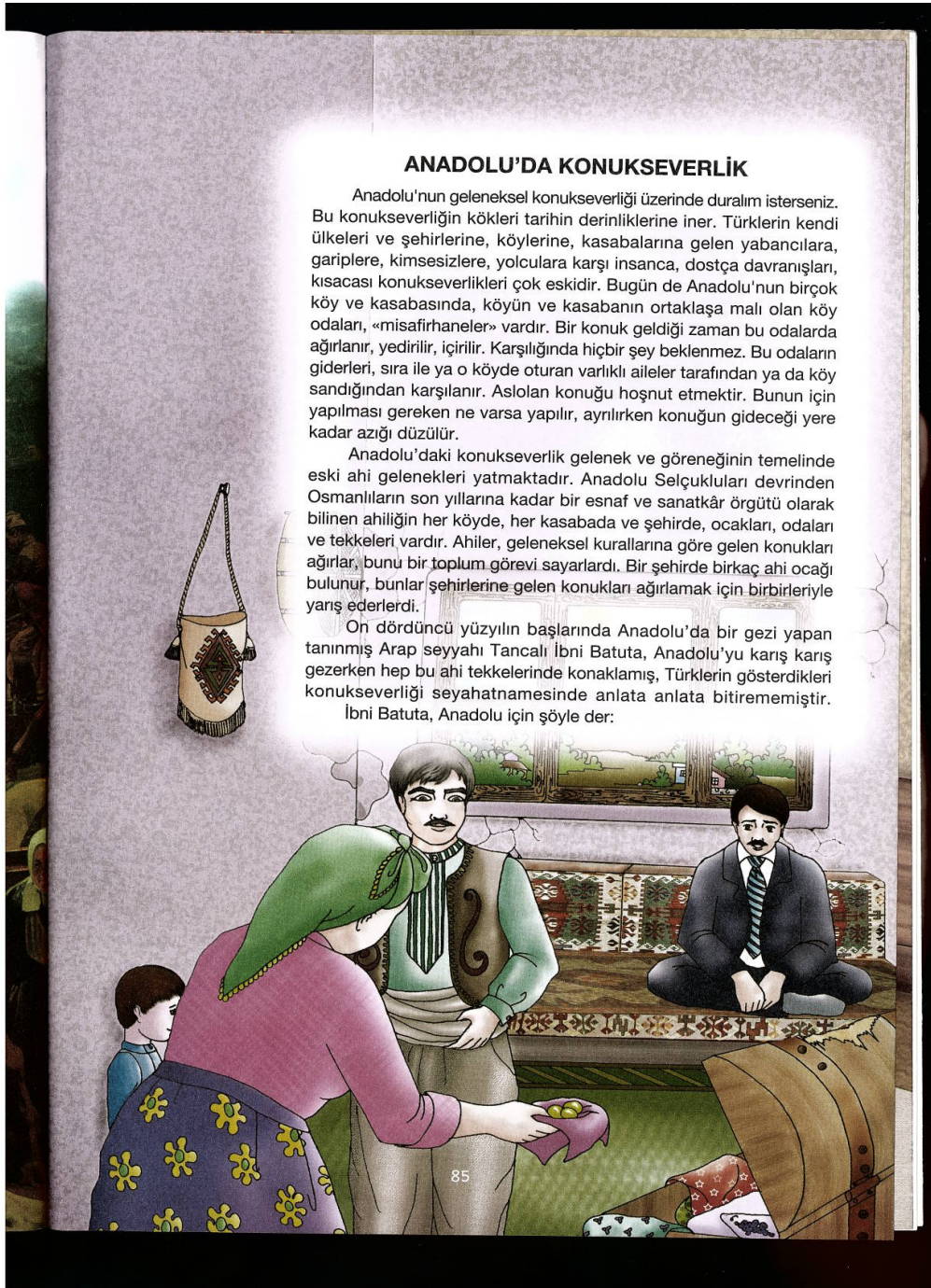
Metnin ilk resimlemesinde bir eve gelen misafir ve ev halkının o misafire yaptığı hizmetler görülmektedir.

ANADOLU'DA KONUKSEVERLİK

Anadolu'nun geleneksel konukseverliği üzerinde duralım isterseniz. Bu konukseverliğin kökleri tarihin derinliklerine iner. Türklerin kendi ülkeleri ve şehirlerine, köylerine, kasabalarına gelen yabancılara, gariplere, kimsesizlere, yolculara karşı insanca, dostça davranışları, kısacası konukseverlikleri çok eskidir. Bugün de Anadolu'nun birçok köy ve kasabasında, köyün ve kasabanın ortaklaşa malı olan köy odaları, «misafirhaneler» vardır. Bir konuk geldiği zaman bu odalarda ağırlanır, yedirilir, içirilir. Karşılığında hiçbir şey beklenmez. Bu odaların giderleri, sıra ile ya o köyde oturan varlıklı aileler tarafından ya da köy sandığından karşılanır. Aslolan konuğu hoşnut etmektir. Bunun için yapılması gereken ne varsa yapılır, ayrılırken konuğun gideceği yere kadar azığı düzülür.

Anadolu'daki konukseverlik gelenek ve göreneğinin temelinde eski ahi gelenekleri yatmaktadır. Anadolu Selçukluları devrinden Osmanlıların son yıllarına kadar bir esnaf ve sanatkar örgütü olarak bilinen ahiliğin her köyde, her kasabada ve şehirde, ocakları, odaları ve tekkeleri vardır. Ahiler, geleneksel kurallarına göre gelen konukları ağırlar, bunu bir toplum görevi sayarlardı. Bir şehirde birkaç ahi ocağı bulunur, bunlar şehirlerine gelen konukları ağırlamak için birbirleriyle yarış ederlerdi.

On dördüncü yüzyılın başlarında Anadolu'da bir gezi yapan tanınmış Arap seyyahı Tancalı İbni Batuta, Anadolu'yu karış karış gezerken hep bu ahi tekkelerinde konaklamış, Türklerin gösterdikleri konukseverliği seyahatnamesinde anlata anlata bitirememiştir. İbni Batuta, Anadolu için şöyle der:

İlk resimlemede tam bir Anadolu evini görmekteyiz. Evdeki eşyalar, sedir, sandık Anadolu motifleriyle bezenmiş durumdadır. Resimlemede yer alan kişilerin kıyafetleri de yine Anadolu kültürünü yansıtmaktadır.

Resimlemede çok doğru bir sahne seçilmiştir. Ev ortamı oldukça samimi bir ortamdır ve bu samimiyet resimlemeye de yansımıştır. Sahnenin belirlenmesindeki doğruluk, algılamayı ve hatırlamayı çabuklaştıracak, böylece öğrenme kolaylaşacaktır.

Ev sahipleri gelen misafire ikramlarda bulunmaktadır. Bu doğru davranışın model olarak gösterilmesi açısından doğrudur. Resimleme nitelikli ve estetik yönden zengindir. Çocuğu düşünmeye sevk etmekte, hayal dünyasına hitap etmektedir. Böyle bir resimleme, çocuğun ilgisini çekecek ve merak uyandıracaktır. Çünkü “öğrenme amaçlı bu resimleme ve bilgiler, çocukta davranış olarak yer alacaktır”(Ediş;2000:34).

Resimlemede çizgi ve renk unsurlarına dikkat edilmiştir. Çizimler oldukça gerçekçi bir şekilde yapılmıştır. Evin çiziminde gereksiz ayrıntılara yer verilmemiştir. Kullanılan renkler genellikle sıcak tonlardan seçildiği için evin samimi görüntüsüne sıcaklık katmıştır.

Resimleme metni oldukça doğru tanımlamaktadır. Bu nedenle de öğrencinin metni algılaması ve hatırlaması kolaylaşacaktır. Resimleme ilgili konuya ait gerçek ve kesin bilgileri içerdiğinden eğitsel amaca uygun olduğunu söyleyebiliriz.

Çocuğun sınıf ve zekâsına uygun olan bu resimleme, öğrenmeyi kolaylaştırıcı, hatırlamayı çabuklaştırıcı ve sanata ilgi uyandırıcı etkiye sahiptir. Çocuğun belleğinde yer edebilecek bir resimlemedir.

Metnin ikinci ve üçüncü sayfalarında tek bir resimlemeye yer verilmiştir. Yan yana duran sayfalarda resimlemeler birbirinin devamıdır.

Bu iki sayfadaki resimleme tek bir resme ait olsa da aynı resimde iki sahneye yer verilmiştir.

İlk sahnede üç kişi sofranın başında oturmaktadır. Yemek yemek üzerelerdir. Bu üç kişi arasında eve gelen misafir de vardır.

Evin duvar tarafında minderler, yerde sofra örtüsü, bir yer sofrası, evin bir diğer tarafında şömine yer almaktadır. Yerde üzerinde Anadolu kilim motifi olan bir kilim yer almıştır. Bu mekân da tıpkı ilk resimlemedeki gibi bir Anadolu evidir.

Evdeki eşyalar oldukça renklidir. Bu renkler resimlemeye oldukça iyi yansıtılmıştır. Bu da resimlemeye hareket katmıştır.

İkinci sayfadaki resimlemenin devamı üçüncü sayfada yer almaktadır. Bu sayfada az önce görülen eşyaların bir kısmı görülmektedir. Bunun dışında iki kişi daha resimlemede yer almıştır.

Bu kişiler sofraya bir şeyler getirip götüren bir kadın ve bir erkektir. Erkeğin elinde bir güğüm, kadının elinde de bir tabak dolusu domates vardır. Burada da misafirlere yapılan ikramın ne kadar önemli olduğu anlatılırken bu resimleme kullanılmıştır. Böylelikle resimleme-metin uyumluluğu sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu sayfada yer alan kadının ve erkeğin kıyafetleri yine Anadolu kültürünü yansıtmaktadır. Kıyafetler gerçeğine uygun çizilmiştir. Ayrıca kıyafetlerde kullanılan renkler öğrenciye ilgi çekici gelebilecek renklerdenidir.

Tüm bu unsurları göz önünde bulundurduğumuzda bu resimlemede metin-resim uyumunun yakalandığını söyleyebiliriz. Resimleme oldukça dikkatli ve titizlikle yapılmıştır. Öğrenciye hem eğitsel hem de estetik değerler kazandırması bakımından olumlu bir etkiye sahiptir.

Bu resimleme öğrencinin belleğinde yer edebilecek bir resimlemedir.

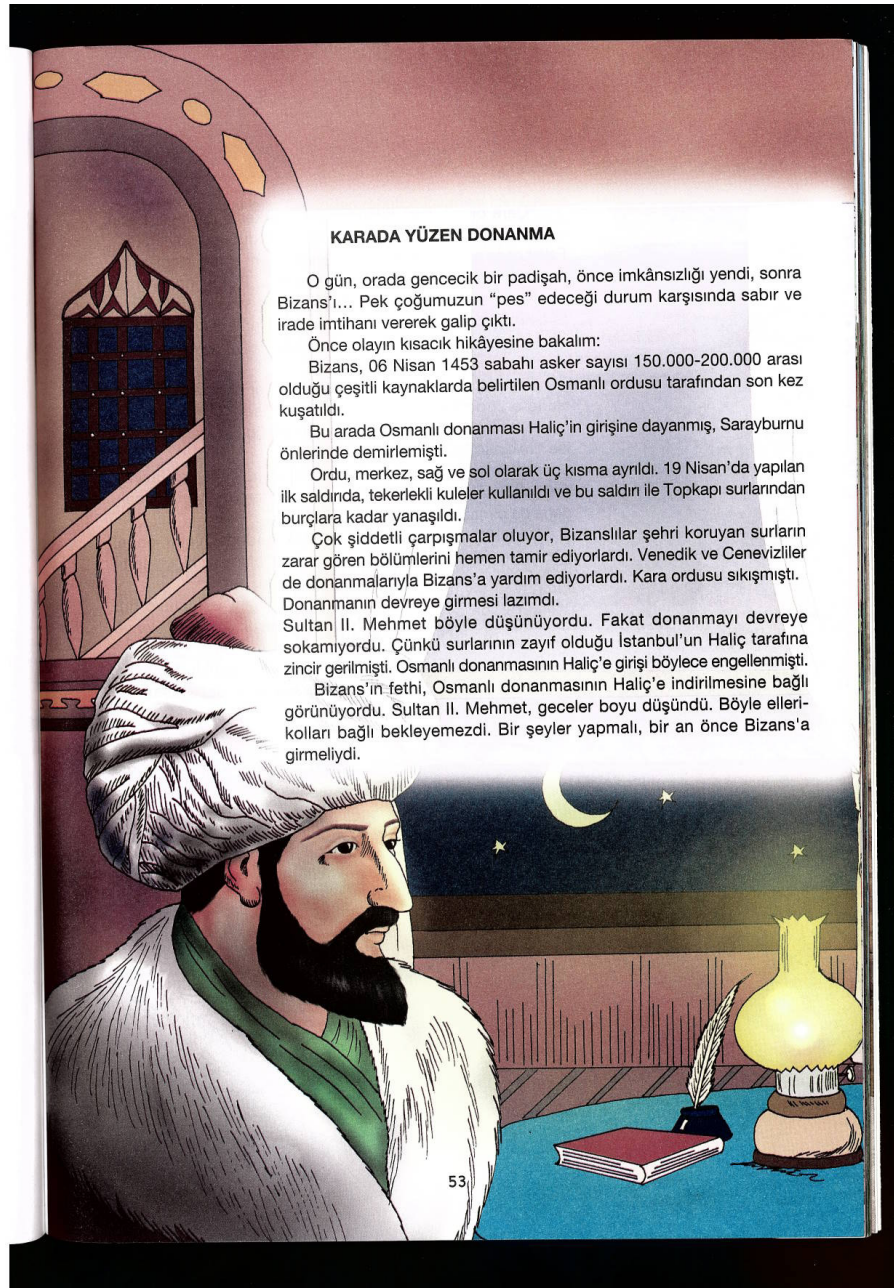
3.3 Hikaye Metinlerinde Resim

Yaşanmış veya tasarlanmış bir olayı, bir durumu; yer, kişi ve zaman belirterek anlatan kısa yazılara öykü(hikâye) denir. Genellikle romandan kısa olurlar, dar bir zamanı kapsarlar, kişileri romana göre daha azdır, anlatılanları tek ve sınırlıdır ve olayla ilgili yer ve zaman belirtirler. Serim düğüm ve çözüm denilen üç bölümden oluşurlar. Olayı sürükleyen bir kişi(öykünün kahramanı) vardır. Hikâye kısalığı ve kurgusuyla masala, kişilerin nitelendirilmesi, eylemin işlenişi ve canlandırılmasıyla da romana yaklaşır. Hikâyenin kısalığı yapısal olarak, kişinin niteliğiyle geliştiği eylem arasındaki sıkı bağdan kaynaklanır. Hikâyenin çerçevesi, çoğu kez anlatıcının durumunu belirterek çizilir. Halk hikâyeleri; konuları bakımından, Aşk Hikâyeleri ve Kahramanlık Hikâyeleri olarak ikiye ayrılır.

Aşk hikâyelerine örnek olarak Kerem ile Aslı'yı, kahramanlık hikâyelerine ise Köroğlu ile Kirmanşah'ı verebiliriz. Türk hikâyeciliği en parlak dönemini, Cumhuriyet döneminde yaşamıştır. Edebiyat-ı cedide döneminde hikâye türleri iyice gelişmiştir. Bu dönemdeki yazarların çoğu(Halide Edip Adıvar, Hüseyin Cahit Yalçın vb.) romancılığı öne almışlardır, hikâyeciliği bir yan uğraş olarak kullanmışlardır.

İncelediğimiz Türkçe ders kitabında toplam iki tane hikaye türünde eser bulunmaktadır.

Dördüncü temanın ikinci metni “Karada Yüzen Donanma” adlı metindir. Bu metin genel olarak imkânsızlıklar karşısında umutsuzluğa kapılmamamız gerektiğini anlatan bir metindir. Bunu örneklendirmek için de Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’un fethi sırasında gemileri karadan kızaklarla kaydırarak Haliç’e ulaştırmasının öyküsü anlatılmaktadır.

İlk resimlemede Fatih Sultan Mehmet'i fetih için düşüncelere dalmışken görmekteyiz.

Bu sayfada Fatih Sultan Mehmet saraydaki odasında görülmektedir. Resimleme sayfanın tamamına yayılmıştır. Büyük boyuttadır. Metin resimlemenin içerisine yerleştirilmiştir. Ön planda Fatih Sultan Mehmet'i görmekteyiz. Yüzünde gerçekten de düşünceli bir ifade vardır. Bu, metnin içeriğini destekleyici bir unsurdur.

Resimlemenin arkada tarafında sarayın merdivenleri, pencerenin dışında da karanlık gökyüzünü, yıldızları ve ay'ı görmekteyiz. Fatih Sultan Mehmet'in çalışma masasında ise defteri mürekkebi ve lambası bulunmaktadır.

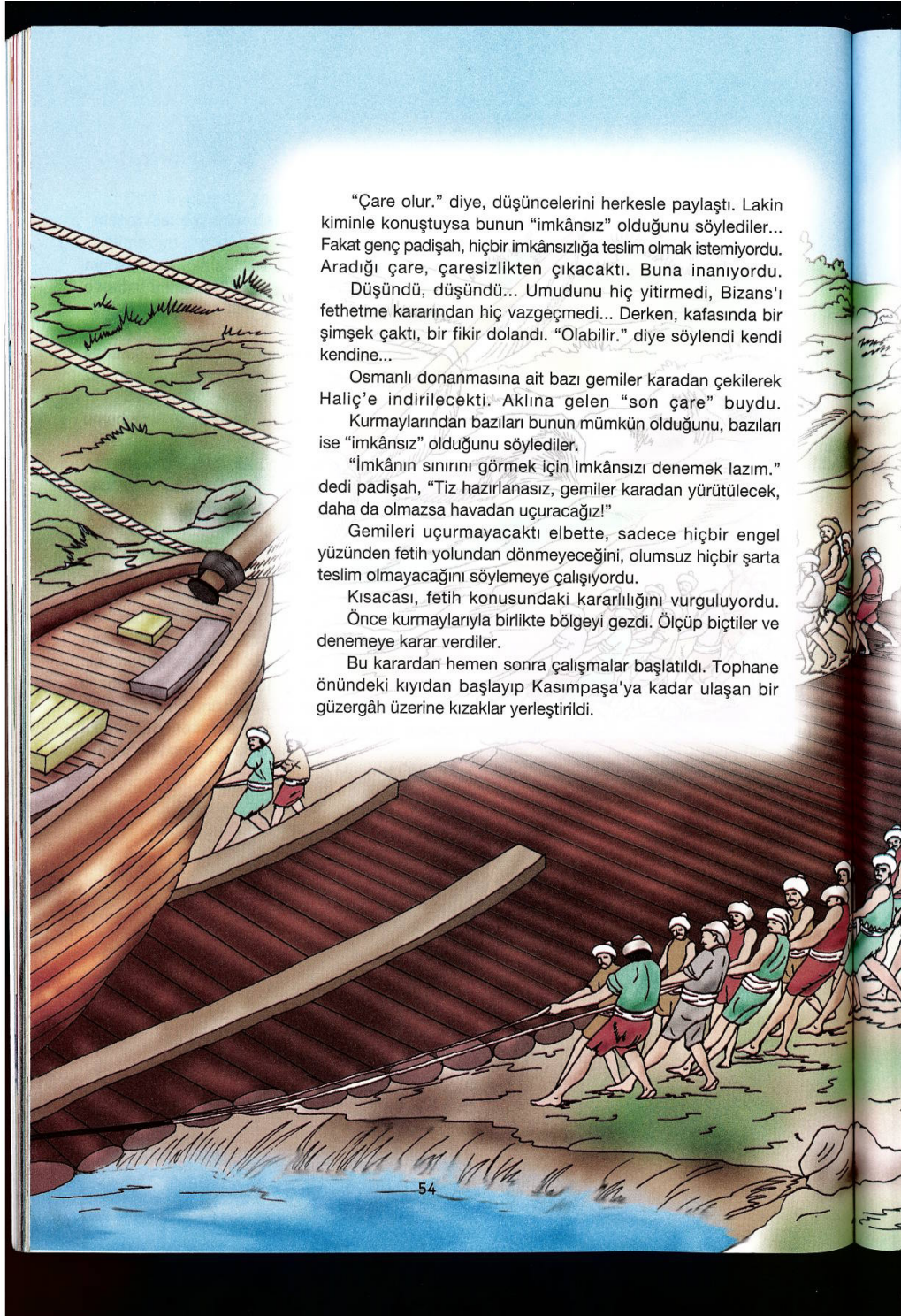
Bu çizimlerde ışık ve gölge unsurlarına yer verilmiştir. Bu da resimlemeye derinlik sağlamıştır. Ayrıca resimlemede genel olarak ana renkler ve sıcak tonlar kullanılmıştır. Bu da ders kitaplarının resimlenmesinde olması gereken bir özelliktir. Çünkü sıcak tonlarda renklendirilen resimlemeler öğrencinin ilgisini daha çok çekmektedir.

Sayfa tasarımında gözümüze çarpan tek hata metnin Fatih Sultan Mehmet'in sarığının üstün denk gelmesidir. Bu bir görüntü kirliliğine yol açmıştır. Metin daha yukarıdan başlatılarak ya da resimleme daha aşağıya alınarak bu hatanın önüne geçilmesi gerekirdi.

Belli bir tasarım düzeni elde edebilmek için temel koşul, bütünlük, uygunluk, sadelik anlayışlarının hakim olduğu bir disiplin kurmaktır. Ders kitaplarındaki resimleme ve metinlerden oluşan sayfa tasarımlarının doğru ve uygun bir şekilde sunulmaması, çocuğun algı ve kavrayışına bir yarar sağlamayacaktır.

Metnin ikinci sayfasında gemilerin kızaklar sayesinde kara yolu ile Haliç'e çekilmesi anlatılmaktadır. Resimleme de birebir bu olayı anlatan bir çalışmadır. Bu resimleme iki sayfada yer almaktadır. Oldukça büyük boyutta bir resimlemedir. İlk sayfada resmin yarısı vardır. Burada Gemilerin karada çekilişini görüyoruz.

Resimlemenin devamı olan ikinci sayfada da bunu atının üzerinde izleyen Fatih Sultan Mehmet'i görmekteyiz.

Gemilerin, kızakların üzerinden rahatça kayması için Galata Cenevizlilerinden zeytinyağı ve tereyağı dâhil, bulunabilen her türlü yağı satın alarak kızakları yağladılar.

21-22 Nisan gecesi 67 (ya da 72) parça gemi düzeltilmiş yoldan Haliç'e indirildi.

Haliç'teki Osmanlı donanmasına ait toplar surları dövmeye başlayınca Rumlar gözlerine inanamadılar.

Olmayacak bir şey olmuş, imkânsızlık ve olumsuzluk kararlılık karşısında bir kez daha yenilmişti. Bu azmin zaferiydi. "Normal insanlar", hayatı en kolay taraflarıyla yaşamaya çalışırlar.

Bazılarımız "zor" karşısında pes ederiz, bazılarımız "çok zor" karşısında yelkenleri suya indiririz.

Bazıları da var ki, "zor"u ve "çok zor"u rahatça aşar, hatta "imkânsızlık" karşısında bile vazgeçmezler.

Tarihe şan verenler "imkânsızlıklar" karşısında "pes etmeyenlerdir!"

Hatırlayalım: Sultan II. Mehmet'in büyük bir donanması vardı. Ondan başka, iyi eğitilmiş, deneyimli askerleri vardı. Ve koca "Şahi" toplan, mancınıkları, kuleleri vardı. Ama eğer "olmaz"ı öldürüp gemileri karadan yürütmeseydi, elindeki imkânları kullanamayacak, dolayısıyla Doğu Roma İmparatorluğu'nun 1125 yıllık başkenti İstanbul'u fethedemeyecekti.

Yavuz BAHADİROĞLU

Bu resimlemede Türk tarihi açısından oldukça önemli bir olaya yer verilmiştir.

Toplam iki sayfaya yayılmış bu resimlemeyi yalnızca bir kitap resimlemesi olarak ele almak doğru değildir. Çünkü bu metinde tarihte gerçekleşmiş bir olay anlatılmaktadır. Üstelik bu olay İstanbul'un fethi gibi Türk tarihinin en önemli olaylarından biridir.

Bu çalışmada tarihi bir gerçeklik anlatılırken, aynı zamanda öğrencilere görsel olarak da sunulmaktadır. Bu açıdan eğitsel değeri önemli bir resimlemedir.

İkinci sayfada gemiyi ve çekilişini görmekteyiz. Çizimler ve renklendirmeler gerçeğe uygun bir şekilde yapılmıştır. Özellikle de gemi ve insanlar arasındaki orana dikkat edilmiştir. Boyutlar gerçekçi görünmektedir.

Resimleme oldukça hareketli görünmektedir. Durağan değildir. Öğrenci sanki o an oradaymışçasına olayı izleyebilmektedir.

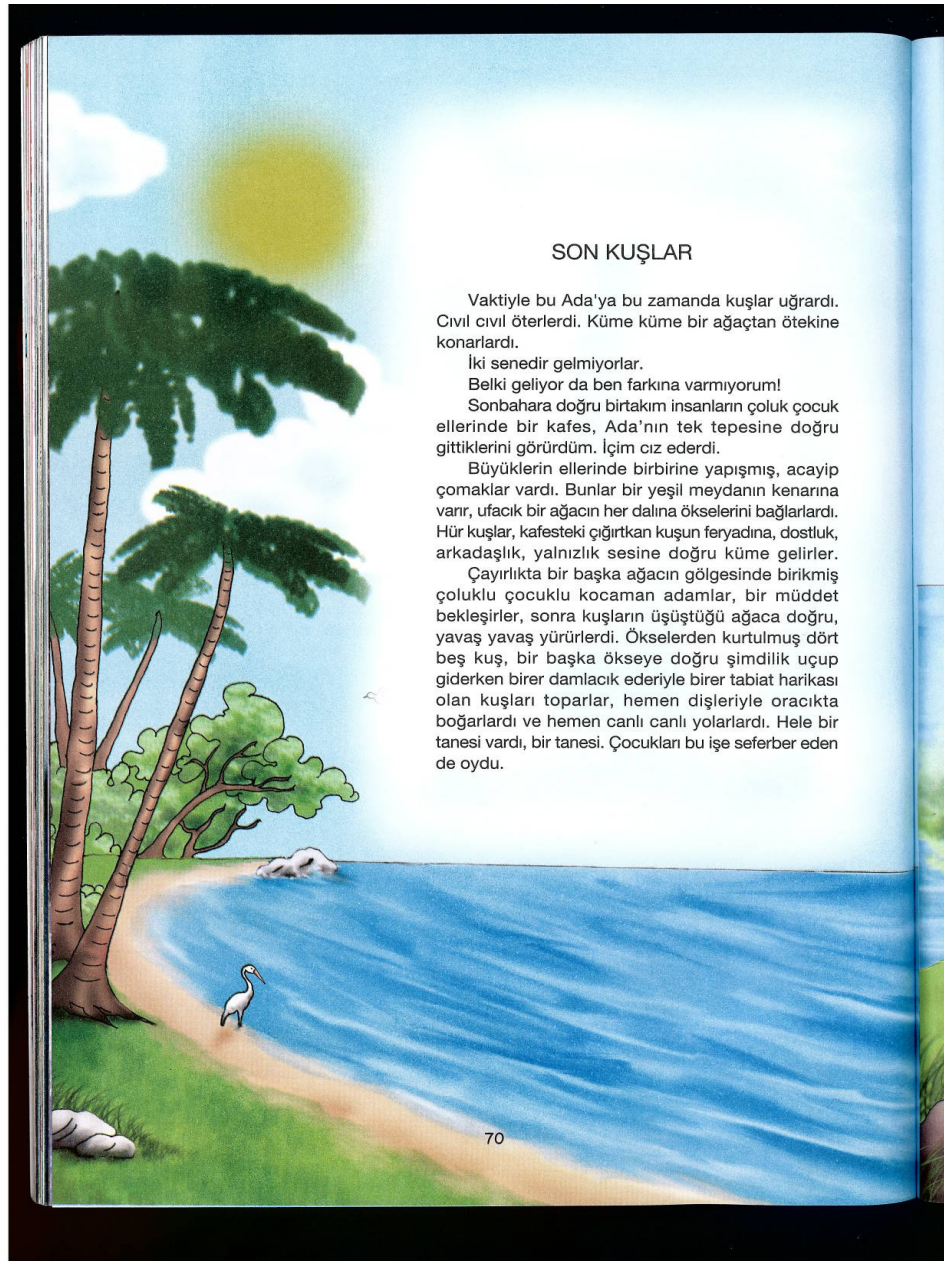
Renklendirmelerde de estetik özelliklere dikkat edilmiştir. Gölgelelendirmelere yer verilmiştir. Bu sayede resimlemelere derinlik kazandırılmıştır. Geminin alt kısmı koyu tonlarda bir renktir. Bu, öğrencinin fazla ilgisini çekmeyecek bir unsurdur. Ancak gemiyi çeken kişilerin giysileri kırmızı, yeşil, sarı tonlarında seçilerek bir denge yaratılmış, resimlemeye koyu tonların hâkim olması engellenmiştir.

Son sayfadaki resimlemede ise Fatih Sultan Mehmet'i ve atını görmekteyiz. Bu sayfada gözüme çarpan şey atın kafasının olduğu yere metnin oturtulmuş olmasıdır. Öğrenci bu resimlemede atı görmek isteyebilir; ancak metin buna engel olmaktadır.

Kitaplar hazırlanırken yalnızca metnin başarılı olması ya da resimlemenin doğru yapılması yetmez. Bu iki unsurun dengeli bir bütün halinde sayfa tasarımında yer alması gerekmektedir. Kitap tasarımının bir bütün olarak ele alınması gereken bir ekip işi olduğu unutulmamalıdır.

Doğa ve Evren temasının üçüncü metni son kuşlar adlı metindir. Bu metinde kuşları avlayan, doğaya zarar veren Konstantin adlı birinin yaptıkları anlatılmıştır. Yazar bir taraftan hikayeyi anlatırken bir taraftan da bu konuyla ilgili fikirlerini dile getirmektedir. Metin altı sayfada yer almaktadır. Bu altı sayfada altı farklı resimlemeye yer verilmiştir.

Metnin ilk sayfasında aşağıdaki resimleme yer almaktadır.

SON KUŞLAR

Vaktiyle bu Ada'ya bu zamanda kuşlar uğradı. Cıvı cıvı öterlerdi. Küme küme bir ağaçtan ötekine konarlardı.

İki senedir gelmiyorlar.

Belki geliyor da ben farkına varmıyorum!

Sonbahara doğru birtakım insanların çoluk çocuk ellerinde bir kafes, Ada'nın tek tepesine doğru gittiklerini görürdüm. İçim cız ederdi.

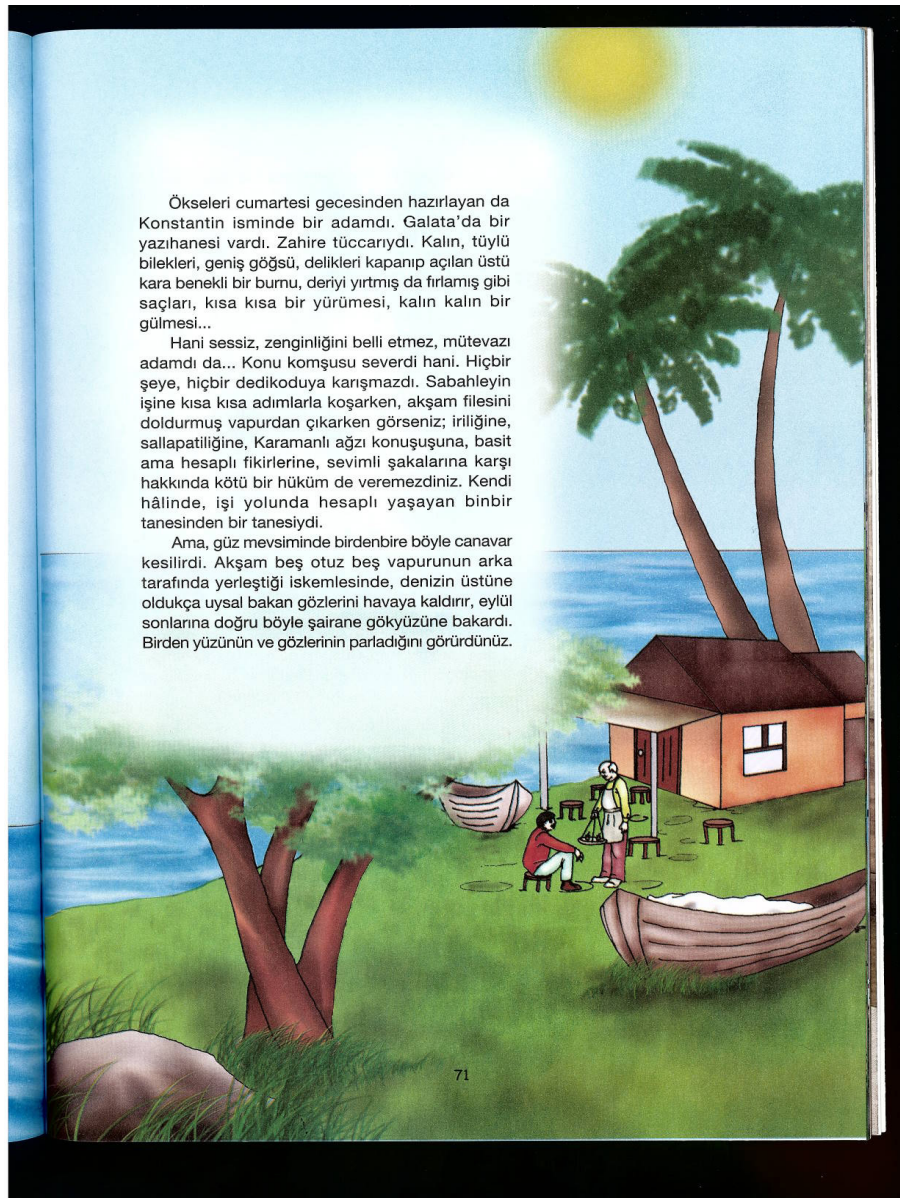
Büyüklerin ellerinde birbirine yapışmış, acayip çomaklar vardı. Bunlar bir yeşil meydanın kenarına varır, ufacak bir ağacın her dalına ökselerini bağlardı. Hür kuşlar, kafesteki çığırkan kuşun feryadına, dostluk, arkadaşlık, yalnızlık sesine doğru küme gelirler.

Çayırılıkta bir başka ağacın gölgesinde birikmiş çoluklu çocuklu kocaman adamlar, bir müddet beklerler, sonra kuşların üşüştüğü ağaca doğru, yavaş yavaş yürürlerdi. Ökselerden kurtulmuş dört beş kuş, bir başka ökseye doğru şimdilik uçup giderken birer damlacık ederiyle birer tabiat harikası olan kuşları toparlar, hemen dişleriyle oracıkta boğarlardı ve hemen canlı canlı yolarlardı. Hele bir tanesi vardı, bir tanesi. Çocukları bu işe seferber eden de oydu.

İlk resimlemede deniz kenarı, yeşillik bir alan görülmektedir. Burası kuşların avlanıldığı yerdir. Resimleme sayfanın tümüne yayılmıştır. Metin sayfanın sol tarafına yerleştirilmiştir. Sayfanın sağ tarafında ise deniz kenarından itibaren yükselen ağaçları görmekteyiz.

Tüm bu objelerin çizimleri ve renklendirmeleri oldukça canlı ve hareketli yapılmıştır. Kullanılan renkler pastel tonlarda seçildiği için sayfada çok güzel görünmekte ve gözü yormamaktadır.

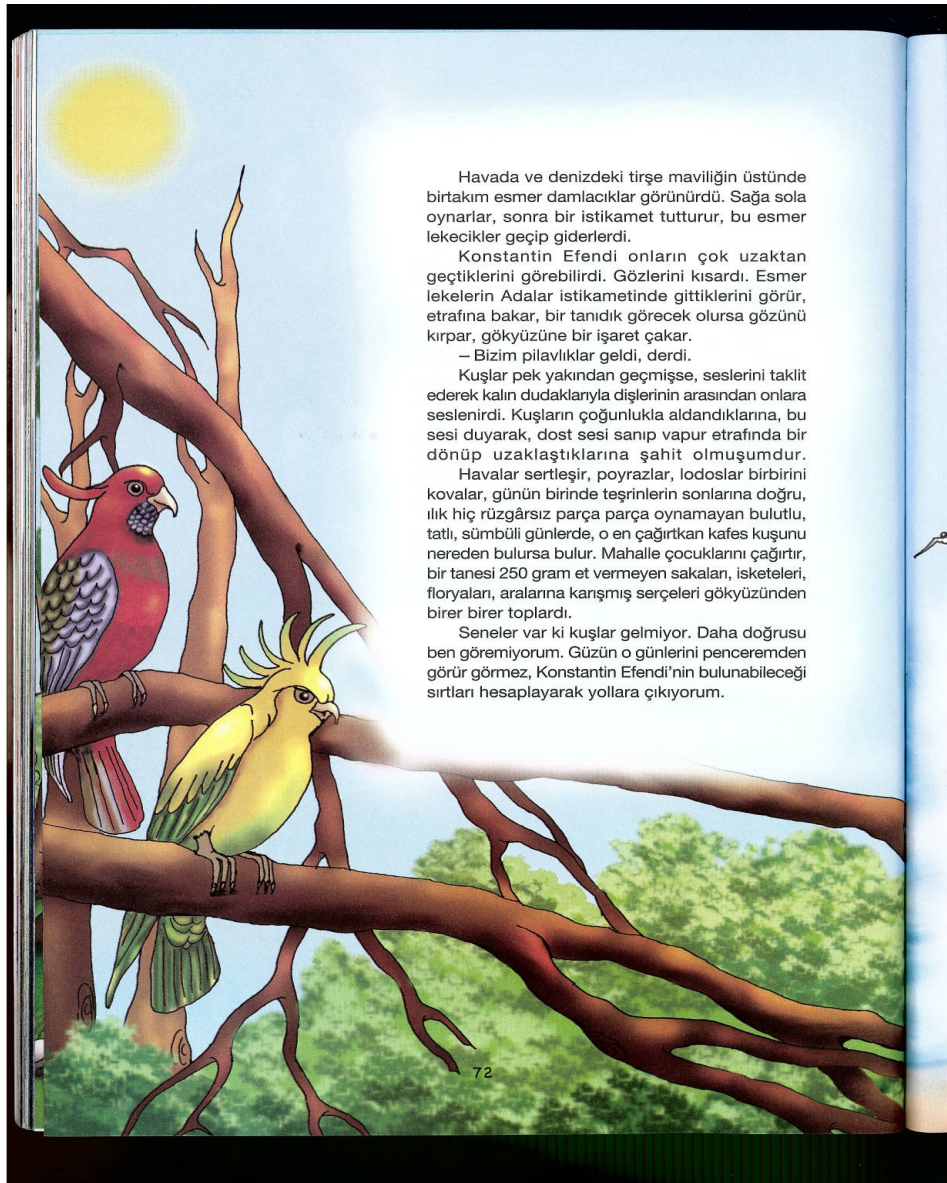
Metnin ikinci resimlemesinde olayın geçtiği daha farklı bir mekân gösterilmiştir.

İkinci resimlemede de Konstantin'in yaşadığı ev gösterilmektedir. Burası oldukça yeşillik bir alandır. Deniz ve ağaçlar görünmektedir. Konstantin'e ait kayıklar da evinin önünde durmaktadır.

Resimlemenin bu kısmında perspektif kurallarına özen gösterilmiştir; ama sayfa düzenlenmesinde bir hata gözümüze çarpmaktadır. Yeşillik alanda yer alan ağacın üst kısmına okuma metni yerleştirilmiştir. Bu nedenle ağacın üst kısmı gösterilememektedir. Bu sayfa düzeninde bütünlüğün bozulmasına neden olmuştur. Sayfa düzenlenmesinde bu tür hatalar yapılmaması gerekmektedir.

Metnin üçüncü resimlemesinde bir ağacın dalına tünemiş çeşitli kuşları görmekteyiz.

Üçüncü resimlemede çeşitli renklerde türde olan iki tane kuş ve ağacın dalları yer almaktadır. Bu kuşlar Konstantin'in avladığı kuşlardandır. Resimlemede kuşlar oldukça güzel çizilmişlerdir. Kuş çiziminde kullanılan renkler de sıcak tonlar olan sarı ve kırmızıdır. Gölgeleştirme amacıyla arada farklı renkler de kullanılmıştır. Sıcak tonlarla renklendirilmiş bu kuşlar sıcak tonların öğrencide yarattığı olumlu izlenimi kuşlar için de aktarmasına yardımcı olacaktır.

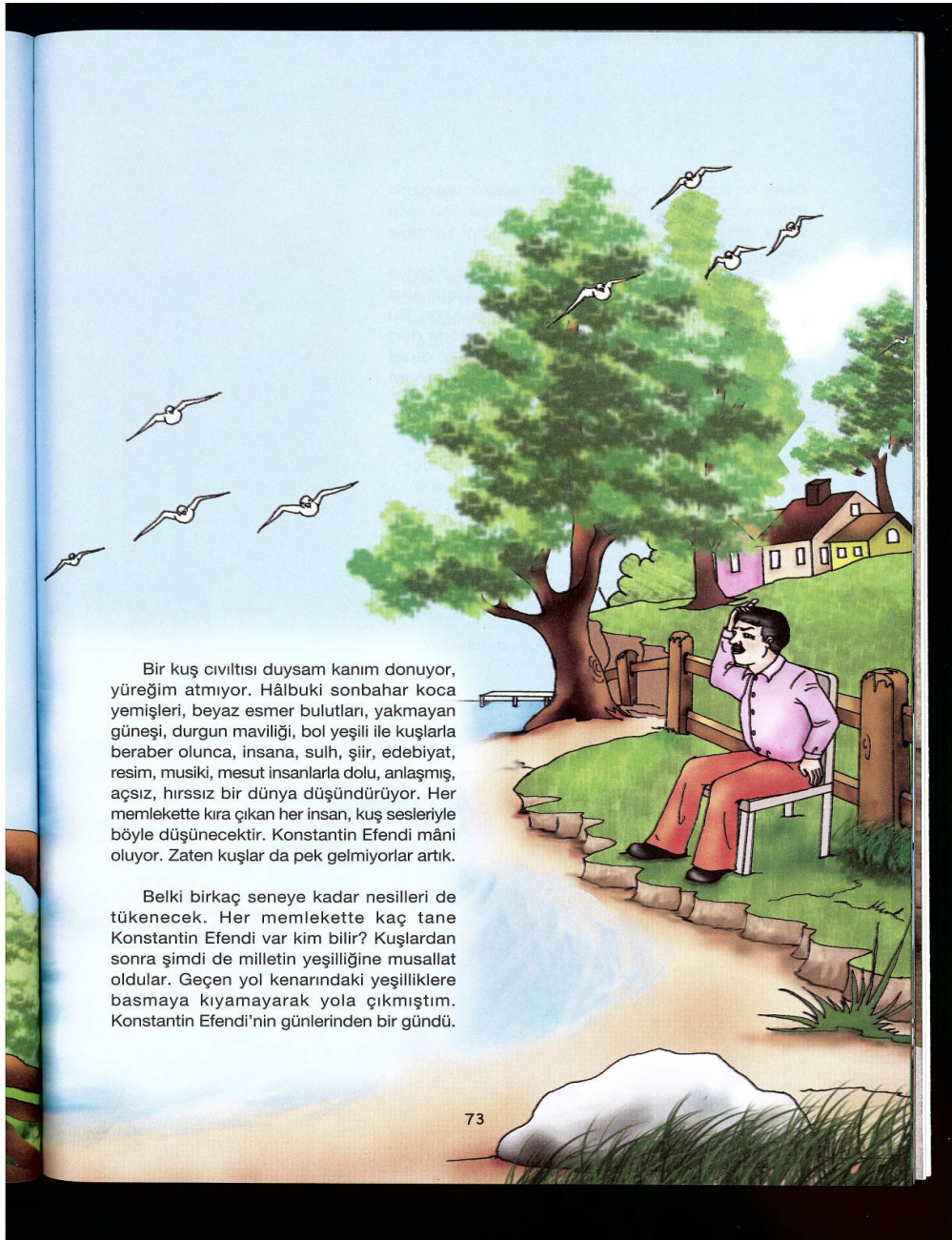
Kuşlar bir ağacın dalında yer almaktadır. Burada gözümüze çarpan şey dalların hiç yapraklarının olmamasıdır. Sanki sonbahar ayıdır ve kuşlar böyle bir ağaçta durmaktadır; ama diğer resimlemelerde mekan oldukça yeşil gösterilmektedir. Böylelikle mevsimin sonbahar olmadığını anlıyoruz. Ancak bu ağacın çiziminde neden yeşil tonların kullanılmadığı öğrencide merak uyandıracak, onu çelişkiye düşürecek bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Resimlemede kullanılan renkler birbiriyle uyumludur. Doğa resmi olduğundan yeşilin tonları başarılı şekilde kullanılmıştır. Kuşların rengi de ortama uyum sağlamıştır.

Resimdeki kuşlar çok ince çizgilerle çizilmiştir, sahne çok sadedir. Bu yalnlık öğrenciyi karmaşadan ve anlaşılmasız unsurlardan uzak tutarak anlamasında kolaylık sağlayacaktır.

“Soğuk renklere sahip bir karlı manzara fotoğrafı, boyu ne kadar büyütülürse büyütülsün, sayfada etkin, baskın bir değer oluşturmazken, sıcak ve yoğun renklere sahip çok daha küçük kullanılan diğer bir resim, sayfada daha önce algılanabilir. Bu durum ancak tasarımcının elindeki malzemeleri iyi analiz etmesi ve doğru şekilde kullanabilmesiyle mümkündür”(Uçar, 2004:163).

Metnin dördüncü resimlemesinde yazarı görmekteyiz, Yazar bir bankta oturmakta ve kuşları izlemektedir. Konstantin ve onun gibi insanlar yüzünden kuşların avlanıldığını ve beklide şu an izlediği kuşlardan birinin de av olacağını düşünerek üzülmemektedir.

Kuşlar gökyüzünde özgürce uçmaktadırlar. Yazarın bulunduğu mekân gerçeğe yakın bir şekilde çizilmiştir. Yeşil ve mavi tonlar bu resimlemeye hâkimdir.

Bu durum resimlemeye soğuk bir hava katsa da çizer yer yer sıcak tonlardan yararlanmıştır. Mesela evlerin renkleri ve yazarın üstündeki giysilerin renkleri sıcak tonlarla renklendirildiği için soğuk- sıcak renk uyumu yakalanmıştır.

Metnin son resimlemesinde olayın geçtiği mekanı ve çeşitli kuşları görmekteyiz. Bu tür bir resimleme öğrencilere çeşitli kuş türlerini göstermesi bakımından eğitsel değer taşımaktadır.

Gökte hiç kuş gözüküyordu. Evden çıkarken isketemin kafesine bir incir yapıştırdım. İsketem tek gözünü verip bana dostlukla bakmış. İncir çekirdeğini kırmaya çalışıyordu.

Onu, ev duvarının bir kenarına çaktığım çiviye asmış, yola çıkmıştım. Kuşlar yoktu şimdi havada ama yolun kenarında yeşillikler vardı ya... Baktım: Bu yeşilliklerin bazı yerleri sökülmüş. Biraz ileride dört çocuğa rastladım. Yürüyorlar. Yeşilliklerin en güzel yerinde duruyor, bir kaldırım taşı kadar büyük bir parçayı söküyorlar, bir çuvala dolduruyorlardı:

- Ne yapıyorsunuz yahu, dedim.
- Sana ne, dediler.

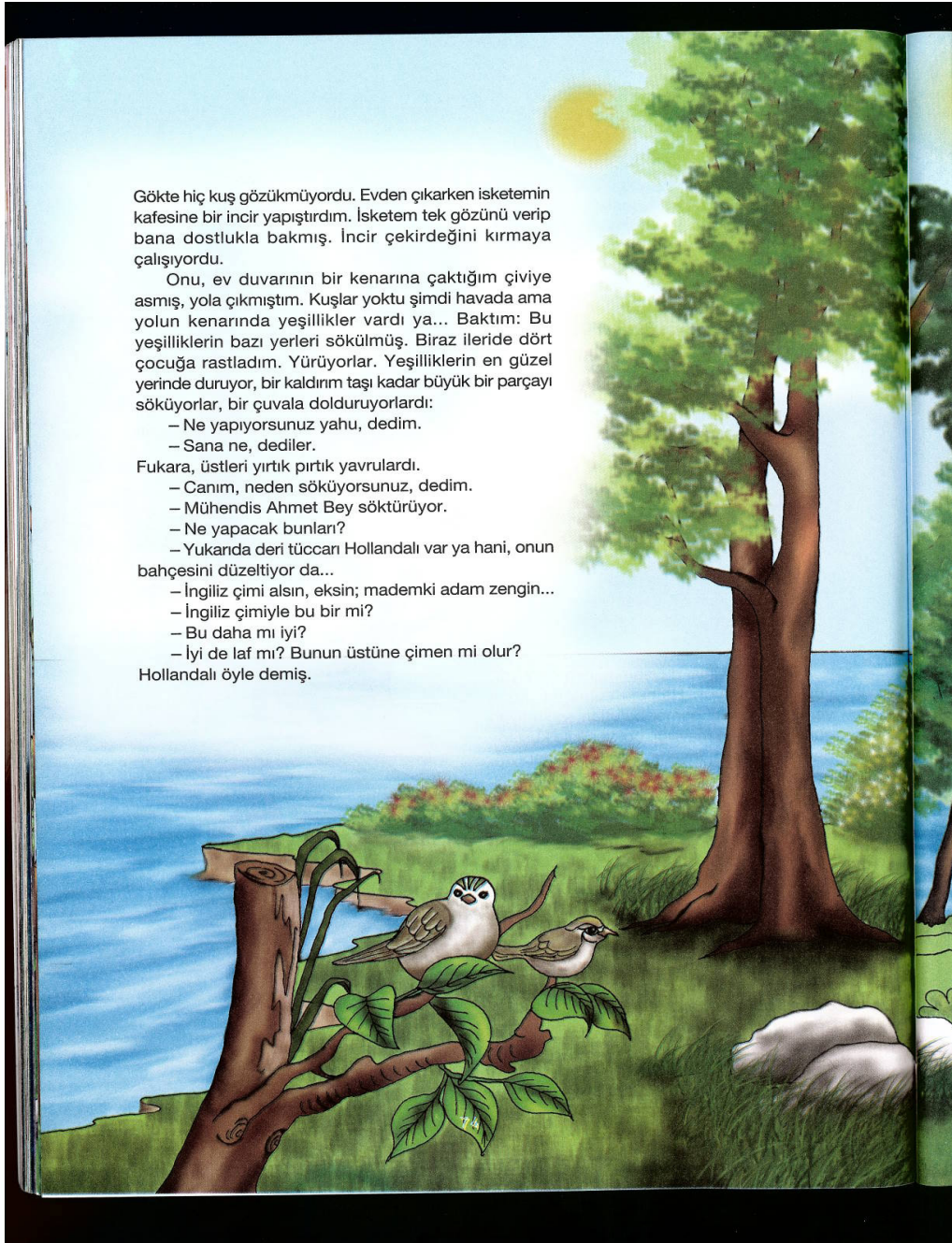
Fukara, üstleri yırtık pırtık yavrulardı.

- Canım, neden söküyorsunuz, dedim.
- Mühendis Ahmet Bey söktürüyor.
- Ne yapacak bunları?

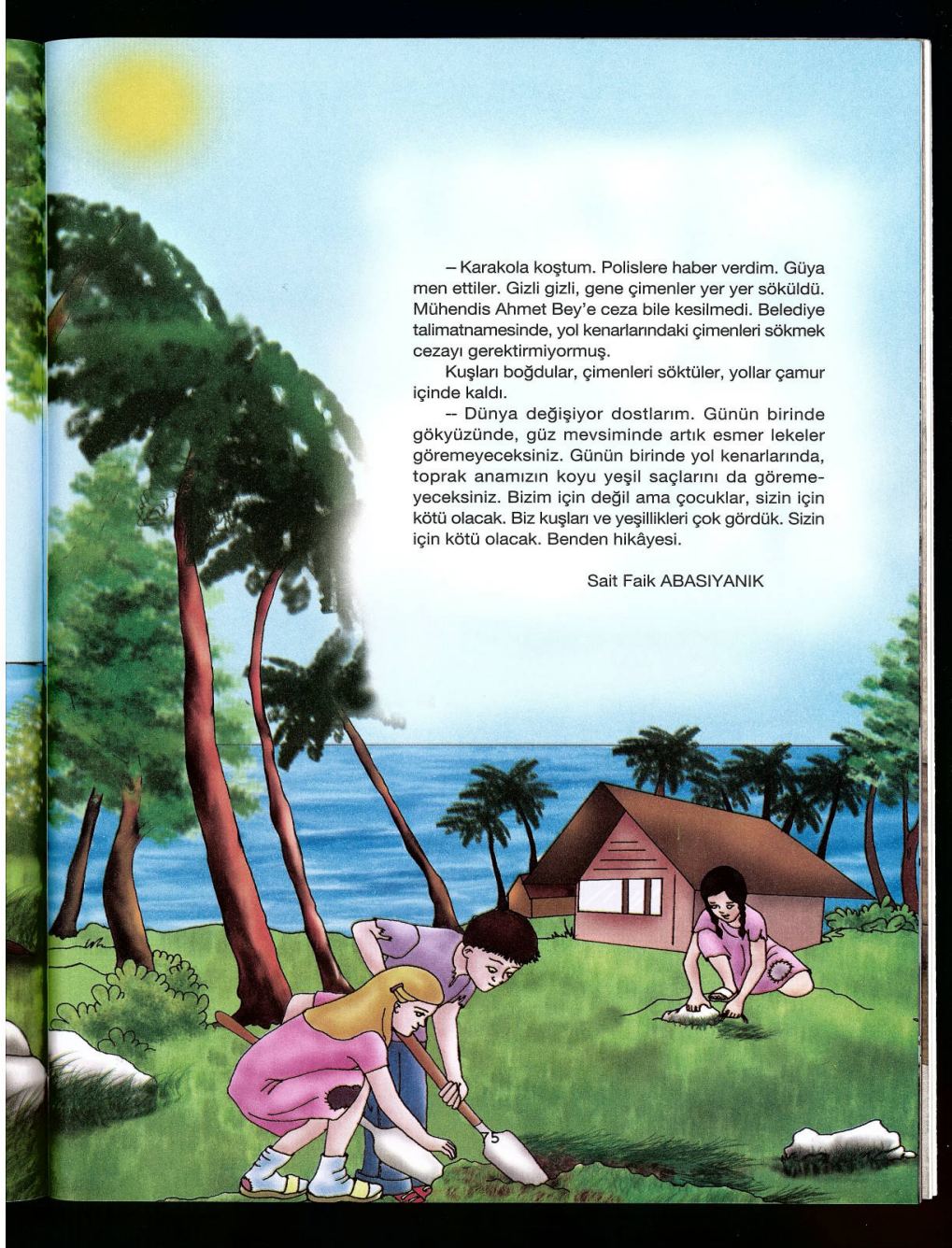
– Yukarıda deri tüccarı Hollandalı var ya hani, onun bahçesini düzeltiyor da...

- İngiliz çimi alsın, eksin; mademki adam zengin...
- İngiliz çimiyle bu bir mi?
- Bu daha mı iyi?
- İyi de laf mı? Bunun üstüne çimen mi olur?

Hollandalı öyle demiş.

Metnin son resimlemesinde -metinde anlatılan olayda yola çıkarak- birkaç çocuğu çimenlik bir alandaki çimleri sökerken görüyoruz.

— Karakola koştum. Polislere haber verdim. Güya men ettiler. Gizli gizli, gene çimenler yer yer söküldü. Mühendis Ahmet Bey'e ceza bile kesilmedi. Belediye talimatnamesinde, yol kenarlarındaki çimenleri sökmek cezayı gerektirmiyormuş.

Kuşları boğdular, çimenleri söktüler, yollar çamur içinde kaldı.

— Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında, toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak. Benden hikâyesi.

Sait Faik ABASIYANIK

Bu resimlemede olumsuz bir davranış öğrencilere gösterilmektedir. Metinde bu davranışın yanlış olduğu anlatılmaktadır; ama yinede resimlemelerde olumsuz davranışlara yer verilmemesi gerektiği kuralı göz ardı edilmiştir.

“Ders kitabı resimlemelerinde olumsuz örnek olacak davranışlara yer verilmemeli bu tür davranışların resimlemeleri ders kitaplarında yer alamamalıdır” (MEB;2001:36)

Resim-metin içeriği açısından incelediğimizde bu resimlemede bu ilişkinin sağlandığı görülmektedir. Metnin her sayfasında hikâye ile ilgili farklı bir gelişme yer almaktadır. Resimlemeler de bu gelişmelere bağlı olarak farklılaşmaktadır.

Resimlemelerde eğitsel ve estetik değerler yakalanılmaya çalışılmıştır. Olay hakkında gerekli ipuçları verilmesi ve çeşitli kuş türlerinin öğrenilmesi bakımından eğitsel değer taşırken, çizimlerin ve renklendirmelerin tasarım kural ve ilkeleri göz önünde bulundurulmasıyla estetik değer de taşımaktadır.

Sayfa düzenlenmesinde birtakım yanlışlıklar vardır. İkinci ve dördüncü sayfalarda metinler resimlemeler içerisine gelişigüzel bir şekilde yerleştirilmiştir.

İkinci resimlemede, metin tam olarak ağacın üzerine yerleştirilmiştir, ağacın yalnızca gövdesi görünmektedir. Bu da resimleme içinde bütünlüğün bozulmasına neden olmuştur.

Dördüncü sayfada ise metin yazarın batmış olduğu yöne doğru yerleştirilmiştir. Bu nedenle yazarın nereye baktığı anlaşılamamaktadır. Bu durumda da sayfa bütünlüğünü olumsuz etkilemektedir.

Resimlemenin metinde geçen bilgiler yeterli düzeyde içermesi, iyi bir kitap için gerekli olduğu kadar, “Resimlemelerin ve metnin en etkili ve uyumlu birleşimi destekler biçimde bir araya getirilmesi de önemlidir” (Kaya;1995:152) Aksi takdirde çocuğun dikkatini dağıtma ihtimali de yüksektir. Bu da çocuğun öğrenme sürecini etkileyecektir.

3.4 Şiir Metinlerinde Resim

“Dilin anlam, ses ve ritim öğelerini belli düzen içinde kullanarak bir olayı, ya da bir duygusal ve düşünsel deneyimi yoğunlaşmış ve sıradanlıktan uzaklaşmış bir biçimde ifade etme sanatıdır.”(Yörük, 2000:143)

“Lirik Şiir”

Toplumun hemen her kesimini ilgilendiren sevinç,coşku veya acı gibi ortak duyguların veya aşk, ayrılık, özlem gibi bireysel duyguların coşkulu bir tarzda işlendiği şiirlere lirik şiir denir. Eski Yunan edebiyatında bu tarz şiirler lir denen bir sazla söylendiği için böyle adlandırılmıştır. Bizim edebiyatımızda halk âşıklarının (veya halk şairlerinin) söylediği şiirlerin çoğu liriktir.

“Epik Şiir”

Destansı özellikler gösteren şiirlerdir. Kahramanlık, savaş, yiğitlik konuları işlenir. Okuyanda coşku, yiğitlik duygusu, savaşma arzusu uyandırır. Daha çok, uzun olarak söylenir. Divan edebiyatında kasideler, Halk edebiyatında koçaklama, destan, varsağı türleri de epik özellik gösterir. Tarihimizde birçok şanlı zaferler yaşadığımızdan, epik şiir yönüyle bir hayli zengin bir edebiyatımız vardır.

“Didaktik Şiir”

Belli bir düşünceyi aşlamak veya belli bir konuda öğüt, bilgi vermek, bir ahlak dersi çıkarmak amacıyla öğretici nitelikte yazılan, duygu yönü az olan şiir türüdür. Kısaca öğretici şiirdir. Yusuf Has Hacıp’in Kutatgu Bilig, Aşık Paşa’nın Garibname, Nabi’nin Hayriye bu türün ünlü örnekleridir. Tanzimat’tan sonraki Türk Edebiyatında Ziya Paşa’nın Terkib-i Bend; Tevfik Fikret’in Haluk’un Defteri ve Şermin; Mehmet Akif’in Süleymaniye Kürsüsünde, Asım adlı eserleri de bu tarzda yazılmış ünlü eserler. Fabl türündeki eserler de örnek olarak gösterilebilir.

“Pastoral Şiir”

Doğa şiirlerini, çobanların doğadaki yaşayışlarını anlatan şiirlerdir. Doğaya karşı bir sevgi, bir imrenme söz konusudur bunlarda. Eğer şair doğa karşısındaki duygulanmasını anlatıyorsa “idil”, bir çobanla karşılıklı konuşuyormuş gibi anlatırsa “eglog” adını alır.

“Satirik Şiir”

Eleştirici bir anlatımı olan şiirlerdir. Bir kişi, olay, durum, iğneleyici sözlerle, alaylı ifadelerle eleştirilir. Bunlarda didaktik özellikler de görüldüğünden, didaktik şiir içinde de incelenebilir. Ancak açık bir eleştiri olduğundan ayrı bir sınıfa alınması daha doğru olur. Bu tür şiirlere Divan edebiyatında hiciv, Halk edebiyatında taşlama, yeni edebiyatımızda ise yergi verilir.

“Dramatik Şiir”

Tiyatroda kullanılan şiir türüdür. Eski Yunan edebiyatında oyuncuların sahnede söyleyecekleri sözler şiir haline getirilir ve onlara ezberletilirdi. Bu durum dram tiyatro türünün (19. yy.) çıkışına kadar sürer. Bundan sonra tiyatro metinleri düz yazıyla yazılmaya başlanır. Dramatik şiir harekete çevrilebilen şiir türüdür. Başlangıçta trajedi ve komedi olmak üzere iki tür olan bu şiir türü dramın eklenmesiyle üç kere çıkmıştır. Bizde dramatik şiir türüne örnek verilmemiştir. Çünkü bizim Batı’ya açıldığımız dönemde (Tanzimat) Batı’da da bu tür şiirler yazılmıyordu; nesir kullanılıyordu tiyatrodaki. Bizim tiyatrocularımız da tiyatro eserlerini bundan dolayı nesirle yazmışlardır.

İncelediğimiz Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda toplam üç tane şiir türünde eser bulunmaktadır.

İkinci temanın ilk parçası bir şiirdir. “Atatürk” adlı bu şiirde Atatürk’ün devrimlerinden yola çıkılarak onun, memleketimize sunduğu hizmetler anlatılmaktadır. Şiir iki sayfada yer almaktadır. Bu iki sayfada çeşitli resimlemeler ve fotoğraflar yer almaktadır. Şiir, bu resimleme ve fotoğrafların ortasına oturturulmuş şekildedir. Ancak resimlemenin tamamına hakim olan kırmızıya boyanmış Türkiye haritasının yarısı ilk sayfada yarısı ikinci sayfada yer almaktadır. Bu nedenle iki sayfa birbirinin devamı niteliğindedir.

Bu çalışmada yer alan fotoğrafların her biri tarihi birer belge niteliğindedir. Atatürk'ü gerçekten bulunduğu ortamlarda çalışırken, incelerken, düşünürken görmekteyiz. Bu öğrencilere Atatürk hakkında gerçek görüntüler sunmamız bakımından oldukça önemlidir.

“Herkesin kabul ettiği ve başka biçimlerde ifade ettiği üzere çocukluğun farklı bir dünyası var ve çocuğun gelişmesi birtakım özgün yasalara bağlıdır. Yani eğitim kişiyi yapay bir dünyaya alıştırmak değil,

tersine kişinin temel niteliklerini ortaya çıkarma ve bunları geliştirmeye yönelik bir ortam hazırlamaya çalışmaktır. Ancak böylece insani gelişmeler sağlanabilir.”(Kanar, 1987:257)

Bu çalışma yukarıda söz edildiği gibi öğrencinin önüne iyi bir model koyarak onun kişilik özelliklerinin ortaya çıkmasına yardımcı olabilecek bir özelliğe sahiptir.

İlk sayfada Atatürk’ün ülkemize kazandırdıkları gösterilmiştir. Uçak, çeşitli fabrikalar, modern tarım araçları görülmektedir. Atatürk bunların gösterildiği fotoğraflar içerisinde yer almaktadır. Sayfanın tam ortasında tamamen kırmızı renklere boyanmış bir Türkiye haritası konulmuştur. Tüm bu yeniliklerin Türkiye’ye Atatürk sayesinde getirildiği vurgusu yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Türkiye haritasının tamamen kırmızı olmasının nedeni şehitlerimizin kanını temsil etmesidir.

İkinci sayfada yine çeşitli yerlerde Atatürk’ü görmekteyiz. Birinci sayfadaki Türkiye haritası’nın devamı da bu sayfada yer almaktadır.

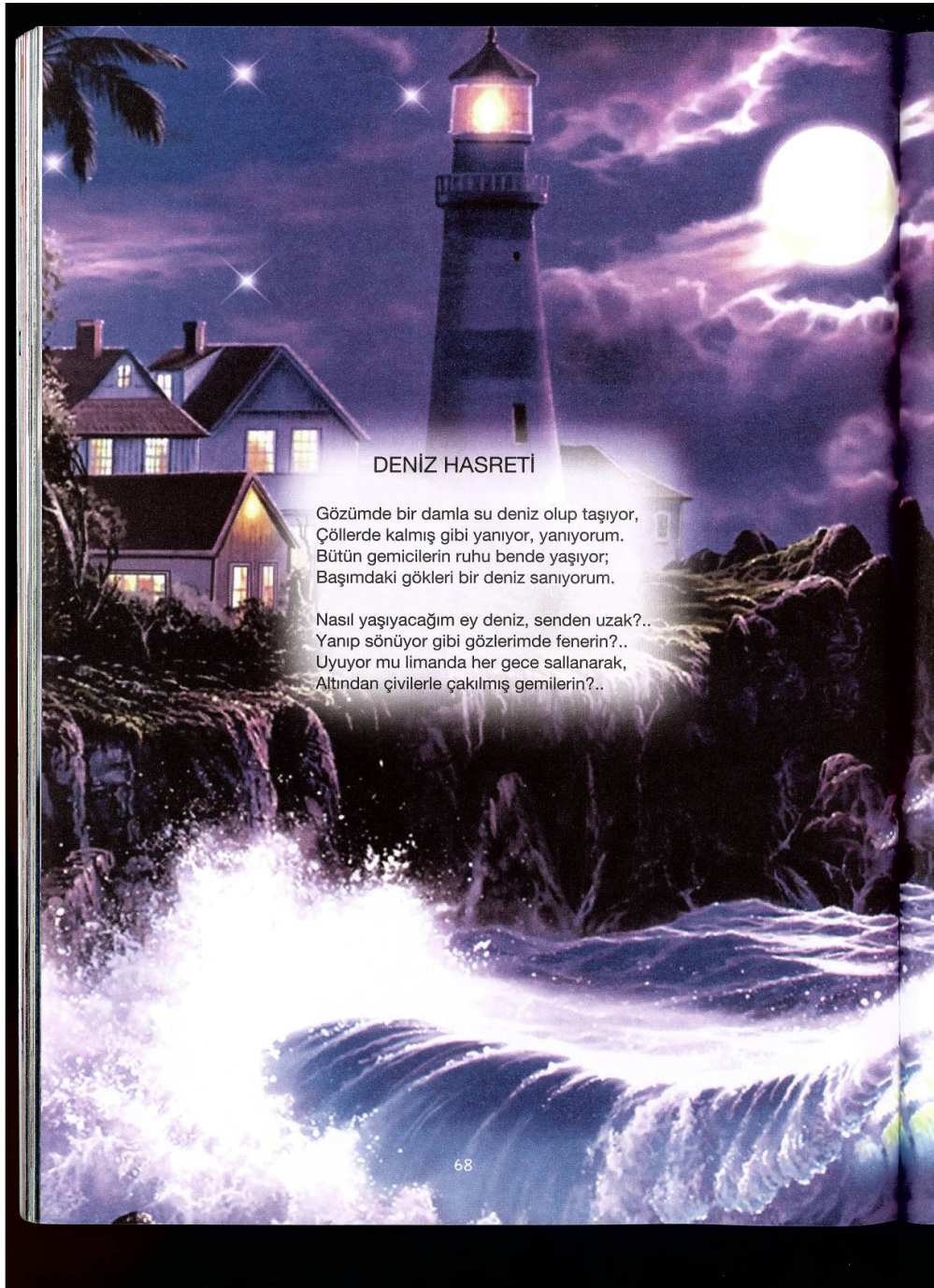
Bu çalışmada kullanılan fotoğraflar oldukça kalitelidir. Baskısında herhangi bir hata yoktur. Renkler canlı, fotoğraflar da anlaşılır olarak görülmektedir.

“Öğrenciye gereksinim duyduğu her düzeyde yeteri kadar işaret verilmelidir. Böylece öğrencinin kendisi için yeni bir konuyu doğru anlamlandırabilmesi mümkün olabilecektir. Aşırı belirsizlik içinde bırakılarak çaba harcamaktan bıktırılmamalıdır” (Senemoğlu; 2001:456).

Şiir sayfa içerisinde küçük bir bölümle konulmuştur bu, şiire olan dikkatin azalmasına neden olabilir. Bunun dışında sayfa düzeninde karşılaşılan önemli bir hata yoktur.

Beşinci temanın ikinci eseri bir şiirdir. Şiirin adı “ Deniz Hasreti” dir. Şair bu şiirinde denize olan sevgisini ve özlemini anlatmaktadır. Şiir dört kıtadan oluşmaktadır. Bu dört kıta iki sayfada yer almaktadır. Her iki sayfada da resimlemeler kullanılmıştır.

Şiirin ilk sayfasında aşağıdaki resimlemeyi görmekteyiz.

DENİZ HASRETİ

Gözümde bir damla su deniz olup taşıyor,
Çöllerde kalmış gibi yanıyor, yanıyorum.
Bütün gemicilerin ruhu bende yaşıyor;
Başımdaki gökleri bir deniz sanıyorum.

Nasıl yaşıyacağım ey deniz, senden uzak?..
Yanıp sönüyor gibi gözlerimde fenerin?..
Uyuyor mu limanda her gece sallanarak,
Altından çivilerle çakılmış gemilerin?..

Bu resimlemede karanlık gökyüzünü Ay'ı, bazı evleri, deniz fenerini, kayalıkları ve dalgalı denizi görmekteyiz. Çizer resimlemeyi oldukça başarılı bir şekilde ele almıştır. Resimlemede bir gece görüntüsü olmasına rağmen Ay ve yıldızlar o kadar parlak verilmiştir ki resme sanki bir ışık yansıtıyormuş gibi durmaktadır, Evler, deniz feneri, kayalıklar ve dalgalar tıpkı gerçek gibi görünmektedir.

Resimleme oldukça hareketlidir. Dalgaların kıvrımlı çizilmesi onların hareket halinde görünmesini sağlamıştır. Evlerin içinde yanan ışıkların sarı rengi resimlemeyi soğuk renklerin hâkimiyetinden kurtarmıştır.

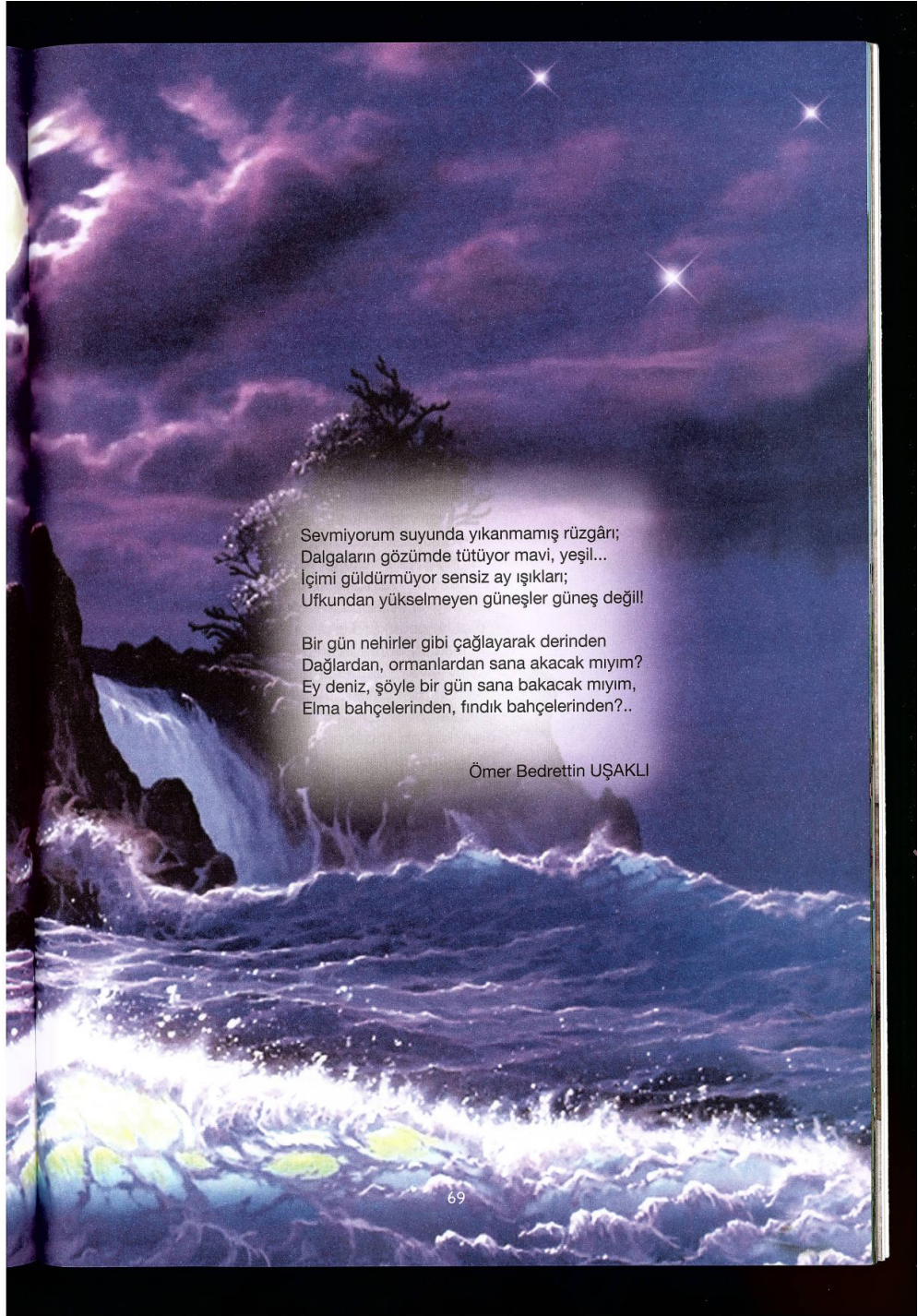
Resimleme sayfa içerisinde tam sayfa olarak görünmektedir. Şiir ise resimlemenin tam ortasına yerleştirilmiştir. Öğrencinin şiiri okuma alanı oldukça güzel şekillendirilmiştir.

Resimleme oldukça başarılıdır. İşlenen konu ile bağlantılıdır. Şiiri destekleyici niteliktedir.

Çocuğun zekâ gelişiminde estetiğin rolünün çok büyük olduğu bilinmektedir. Sanatsal algılamalar çocuğu son derece etkiler. Çocuğun ilgisini arttırmayan resimlemeler, çocuğu kitaba dolayısıyla da derse özendirmez. “Metne bağlı ayrıntılar, nitelik arttırıcı zenginlikler, inandırıcı mekânlar. Vb. çocuğun resme karşı ilgisini uyandıracak, öğrenmeyi kolaylaştırırken de diğer yandan çocuğun estetik kültürünü geliştirecektir. Asıl amaç da budur” (Erkan;2001:149).

Bu resimleme öğrencinin ilgisini kitaba, konuya ve derse çekebilecek niteliktedir. Çünkü ders kitabı tasarımında dikkat edilmesi kurallara uyulmuştur. Görsel estetik ve bütünlük sağlanmıştır.

Deniz Hasreti adlı şiirin ikinci resimlemesinde gökyüzü, kayalıklar ve denizin dalgalarını görmekteyiz.

Bu sayfada da tıpkı ilk resimlemede olduğu gibi gece görüntüsü vardır. Resimlemeye karanlık bir görüntü hakim olmasına rağmen, yıldızların oldukça parlak gösterilmesi ve denizin dalgalarında oluşmuş köpükler ve kıvrımlı görüntüler bu karanlık görüntüyü aydınlatmaktadır. Bu resimlemede de hareketli bir görüntü vardır. Bu, dalga kıvrımlarının oluşturduğu hareketten kaynaklanmaktadır.

Şiir sayfanın tam ortasında yer almaktadır. Yalnızca iki kıta olduğu için fazla yer kaplamamaktadır. Sayfada resimlemenin görüntüsü hakimdir. Ancak resimleme oldukça ilgi çekici olduğundan sayfada kapladığı bu büyük alanın hakkını vermektedir.

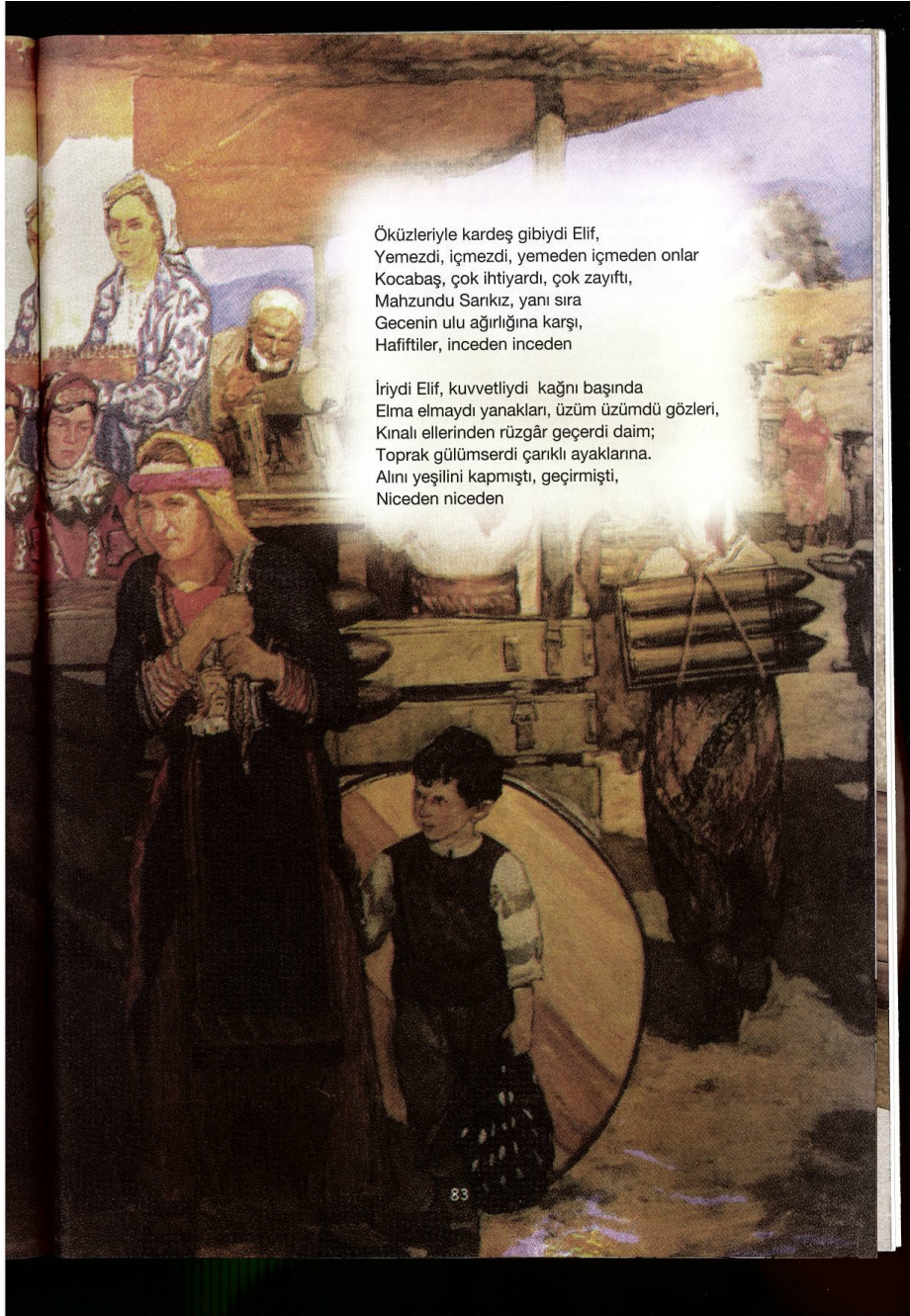
Bu çalışma yalnızca sayfa süsü olarak düşünülmemiştir. Anlatılan konu ile ilgili bir resimlemedir. Dolayısıyla öğretilenleri destekleyici bir fonksiyonu vardır. Bu da bu resimlemenin estetik amaca olduğu kadar eğitsel amaca da hizmet ettiğinin göstergesidir.

Bir ders kitabını resimlemek, bir vitrin ya da sergiyi düzenlemeye benzer. Vitrinin ya da serginin iyi düzenlenmesi amaçlanan başarıya ulaşmada önemli bir yere sahiptir. Pek çok kişi resim sanatını ancak yetenekli kişilerin başarabileceği, zor bir sanat olarak düşünür. Ancak bu alandaki başarının geliştirilmiş bir yetenek yanında deneyim ile kazanıldığı da göz ardı edilmemelidir (Ceyhan ve Yiğit, 2004).

“Nazım, edebi nesirden (düzyazı) önceki devirlerde doğup gelişmiştir. Ortaya çıkış nedeni didaktik bir amaca dayanmaktadır. Eski insanlar, belli ölçülerdeki ve aynı uzunluklardaki satırların akılda kalıcılığı ile kolay hatırlanmasını görüp, önemli fikirlerini ve bu tür dizelerde yoğunlaştırmaya başlamışlardır. Daha sonra hatırlamayı kolaylaştırıcı çağrışımlara gerek duyup dize sonlarında kafiye yapmaya başlanmıştır. Böylece söz kümeleri birbirine karışmayacak ve biriken sözler unutulmazlık kazanacaktır.” (Pala, 1989:224)

Resimler isteklendirmeyi sağlamalı, okumaya teşvik edici olmalıdır. Tüm resimlemelerde estetik değer olmalıdır. Öğrenmede resimlerin etkisi çok büyüktür. İyi resimlemeler öğrenmeyi hızlandırır, kötü resimlemeler öğrenmeyi yavaşlatır.

Toplum Hayatı temasının ikinci çalışması bir şiirdir. Şiirin adı Mustafa Kemal'in Kağnısı'dır. Bu şiirde Kurtuluş Savaşı yıllarında insanların yaptıkları fedakârlıklara, birbirleri ile dayanışma içerisinde olmaları anlatılmaktadır.

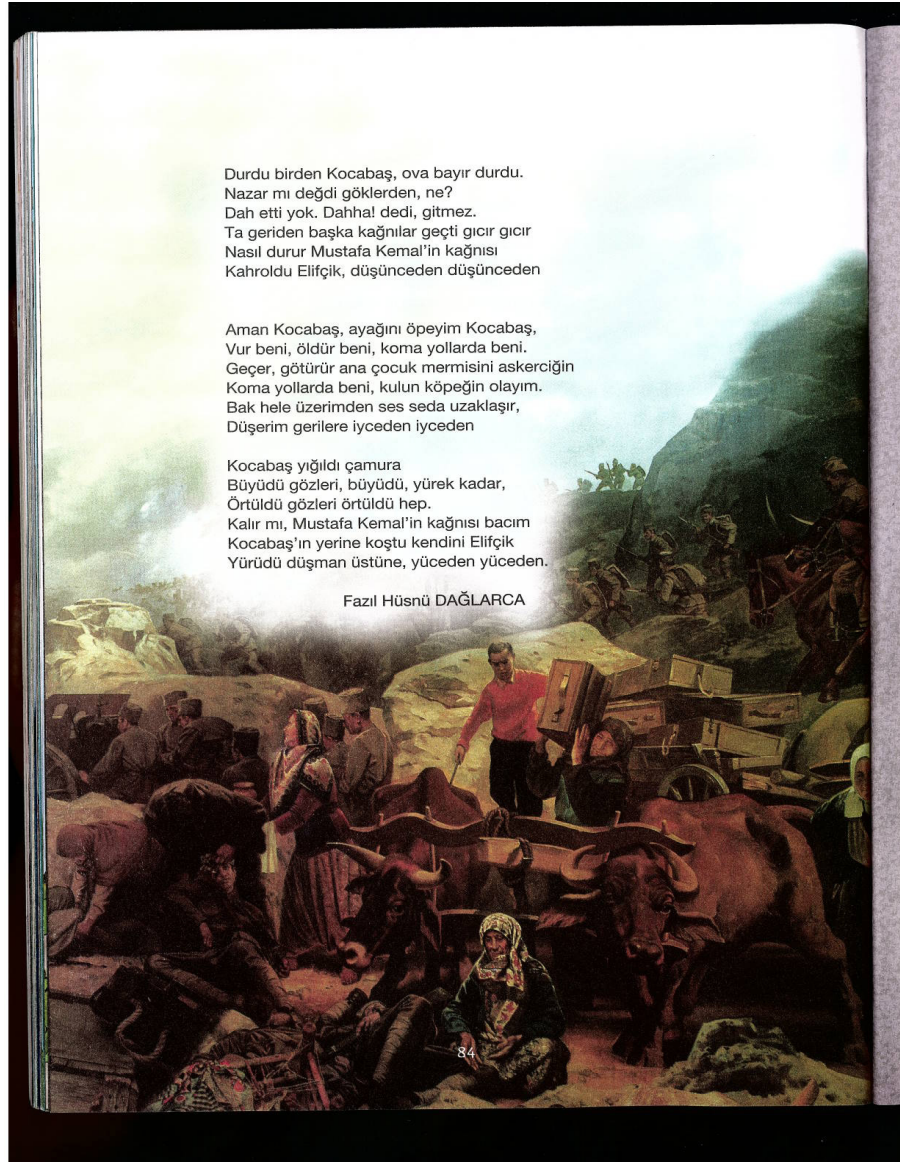
İlk resimlemede Kurtuluş Şavası'nda yardımlarıyla ile büyük emeği geçen köylü kadınlar yer almaktadır. Kimi elinde bir şey dikmekte, kimi ise sırtında yük taşımaktadır.

Resimleme yağlıboya bir tablodur. Ancak öğrenci açısından bakılacak olursa çok fazla estetik değeri taşıyan bir tablo değildir.

Tablo oldukça koyu tonlarla renklendirilmiştir. Bu, o ortamdaki karamsar havayı yansıtmakta başarılı bir unsurdur; ancak çizimi yapılan kişiler ve nesneler net bir şekilde gösterilmemektedir.

Resimlemede genel olarak karmaşık bir görüntü yer almaktadır. Renklendirmede ise karamsar havayı yansıtmak adına öğrencinin ilgisini çekmeyecek, onda merak uyandırmayacak tonlar kullanılmıştır. Estetik açıdan doğru olan bu durum eğitsel açıdan doğru değildir. Öğrencinin ilgisini çekmeyen bir resimleme onun kitaba ve derse olan ilgisini azaltacaktır.

Şiirin üçüncü resimlemedense savaş sırasında insanların durumları ve çalışmaları gösterilmiştir.

Son sayfada da tıpkı diğer iki sayfada gördüğümüz hataları görmekteyiz. Gösterilen ortam oldukça karmaşık görülmektedir. İnsanların ne yaptıkları çok dikkatli bir şekilde bakmadan, tek bakışta anlaşılamamaktadır. Resimlemede netlik yoktur. Bu da öğrencinin aklının karışmasına, sıkılmasına yol açabilmektedir.

“Kitaplardaki resimlemeler çocuklara görsel kazanç sağlar; olayları estetik bir düzen içinde sunarak çocukların görsel hassasiyetini arttırabilir. Bu kitaplar resimlerini sunarken canlı, değişik renkler, yeni çizgiler, değişik resim tekniklerine de yer vererek çocukta görsel estetiğin gelişimini desteklemelidir” (Çakmak, 1994).

“Bilgiler ilgi çekici olduğu sürece kalıcı olacaktır. İnsan, yaşamının başlangıcından itibaren sürekli bir öğrenme çabasının içindedir. Bilinçli-bilinçsiz, yaşamı boyunca bunu benliğinde yaşar. Bu öğrenmenin en sistemli ve kurallı başlangıcı ilköğretim çağıdır. Bu süreçte ders kitapları en yakın rehberdir.

İlköğretim ders kitaplarının çocuğun öğrenme ve estetik gelişiminde etkili olabilmesi için, görsel malzemenin son derece nitelikli ve kaliteli olması gereklidir.”(Erkmen, 1995:7)

Geleceğimizi emanet edeceğimiz çocuklarımızın kitapları bu kadar özensiz bir anlayışla yapılmamalıdır. Bu anlayıştaki resimlemeler çocuğun sanatı sevmesini engeller, aynı zamanda kitabı sevdirmez, okutmaz, saklatmaz. Böyle bir durumda kitap gerçek işlevini kaybetmiş olur. Bu inandırıcılıktan uzak resimlemeler çocuğun beyinde soyutlaşır, anlam çıkarmada ya da yorumlamada zorlanmasına neden olur. Bu da çocuğun ilgisinin dağılmasına neden olacaktır.

Yukarıda sayılına çeşitli sebeplerden ötürü bun resimlemenin öğrencinin estetik ve eğitsel gelişimine bir katkısı olmadığını söyleyebiliriz.

3.5 Makale Metinlerinde Resim

Yazarın belli bir konuda, genellikle günlük politika ile ilgili görüşlerini dile getirdiği kısa metinlerdir. Makale, asıl gazetelerin yaygınlaşması ve gelişmesiyle kendini gösteren bir edebi türdür. Yazar bu kısa yazılarda çeşitli konulara ilişkin kişisel görüş eleştiri ve önerilerini sıralayabilir. Ya da politik veya toplumsal sorunlara değinebilir. Konular politikanın yanı sıra, bilim, dil, kültür gibi yazarın tercih ettiği herhangi bir alan da olabilir. Makalenin amacı, açıklama, eleştiri, tanıtım, bilgilendirme de olabilir. Ama genellikle eleştirel tutum ön plandadır. Süreli yayınlarda yer alan makaleler zamanla toplanarak kitaplaştırılabilmektedir.

İkinci temanın dördüncü metni “Türk Dili” adlı metindir. Bu metinde Türk dilinin öneminden, bir millet olunabilmesi için ortak bir dilin erekliliğinden ve Atatürk’ün milliyetçilik ilkesi gereği dilimize sahip çıkmamız gerektiği anlatılmaktadır. Metin üç sayfada yer almaktadır. Her sayfada çeşitli fotoğraflara yer verilmiştir.

İlk sayfada metin sanki bir fermanmış gibi görünmektedir. Metnin hemen yanında Latin alfabesini görüyoruz. Böylelikle ilk sayfada hem konuya giriş yapılmış, hem de dikkat çekilmesi sağlanmıştır. Öğrenciler fotoğraflara bakarak metnin hangi konu ile ilgili olduğunu anlayabilmektedirler.

İkinci sayfada da Türk dili ile ilgili özellikler anlatılmıştır. Fotoğraflarda ise Atatürk Türkçeyi tanıtmaktadır.

Birinci fotoğrafta kız öğrenciye yeni Türk alfabesini öğreten Atatürk heykeli görülmektedir.

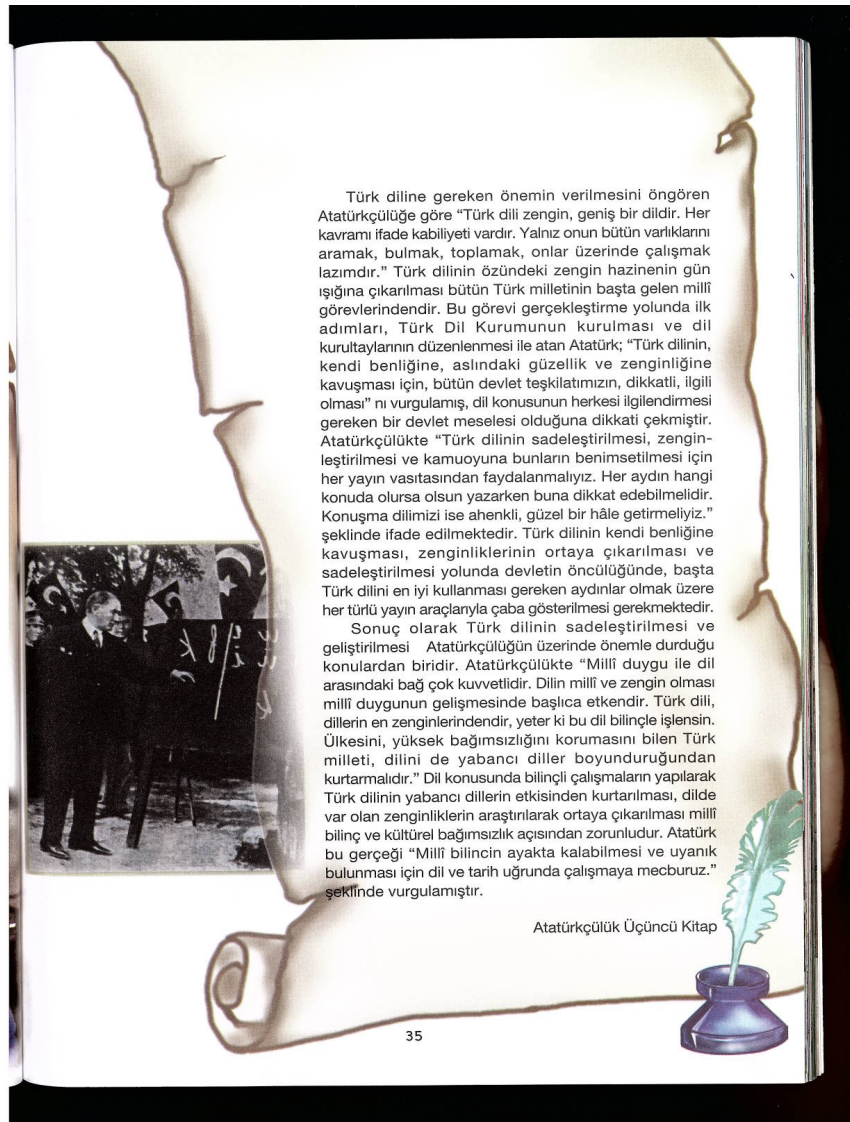
İkinci fotoğrafta Millet Mektebi'nin açılışında çekilmiş bir fotoğraf vardır.

Üçüncü fotoğrafta ine Atatürk'ü işçilere Türk alfabesini tanıtırken görüyoruz.

Bu fotoğrafların her biri tarihi birer belge niteliğindedir.

Öğrencilere Atatürk'ün bizler için ne gibi çalışmalara yaptığının açıkça katını niteliğindedir. Öğrenciler okudukları, dinledikleri bilgileri bu tür fotoğraflar ve resimlemeler sayesinde görebilme olanağına sahip olmaktadırlar. Bu nedenle kitap resimlemesi kitap tasarımında önemli bir yere sahiptir.

Metnin üçüncü sayfada son bulmaktadır.

Metnin son sayfası olan bu üçüncü sayfaya baktığımızda metnin sayfada daha hakim olduğunu görüyoruz. Bu sayfada küçük siyah beyaz bir fotoğraf kullanılmıştır. Sayfanın tamamına metin hakim olmakla beraber boşluklarda yer almaktadır.

“Boşluklar, sayfada ağırlıklı olarak gözün en az algıladığı bölümlere göre tasarlanmalıdır. Yapılan araştırmalarda materyal üzerinde gözün en fazla algıladığı bölüm %41 ile sol üst köşe; en az algıladığı bölüm ise %14 ile sağ alt köşe olarak belirlenmiştir”(Kaynar, 2001:25).

“Aracın etkili bir tasarım sürecinden geçmesi, işlevini yerine getirebilmesi için tek başına yeterli değildir. Çünkü çok iyi tasarlanmış bir kitap, görsel denge veya metne uzaklık gibi nedenlerle işlevini yitirebilir. Sayfa düzeni öğrencilerin ilgilerini kitaba yönlendirmede etkili olduğu için, son yıllarda eğitimciler bakımından önemli bulunmaktadır.”(Reynolds, 1983:41)

Sayfaya genel olarak bakıldığında, görülen doluluk veya boşluktur. Hazırlanacak ders kitabında yazı, resim, grafik, şekil vb. unsurların dağılımı ve yerleşimi sayfa düzenini etkiler. Boşluklar sayfa düzenini etkili kılmak ve öğrencilere not alma imkânı tanımak için kullanılabilir. Tutarlı boşluklar metinlerin okunmasını kolaylaştırırken paragrafları ve diğer öğeleri birbirinden ayırarak algıyı yönlendirebilirler.

3.6 Söyleşi Metinlerinde Resim

Makalelerin bir konuşma havası içinde daha senli benli olarak yazılan tarzına Söyleşi (Sohbet) denir. Gazete ve dergi yazılarından. Bu tür yazılarda, samimiyet esastır. Yazar, düşüncelerini muhakkak kabul ettirmek için okuyucularını zorlamaz. O, daha çok kendi kişisel düşüncelerini ileri sürer. Söyleşilerde, küçük fıkralar ve anılar da malzeme olarak kullanılır.

“ Sohbet yazarı düşündürmek veya kendi düşüncesine çekmek amacıyla okura sorular sorar. Nükteli sözler, herkesin bildiği fıkra, atasözleri, halk deyimlerinden yararlanır. Çok olmamak şartıyla devrik cümleler kullanabilir.”
(Yörük, 2000:70)

İncelediğimiz yedinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam iki tane söyleşi türünde eser bulunmaktadır.

Milli Kültür temasının ilk metni ‘‘Anadolu’nun Cirit Oyunu’’ adlı metindir. Bu metinde cirit oyunu tarihi gelişimi, özellikleri ve oynandığı yerler anlatılmaktadır. Bu metin için    sayfa ayrılmıştır. Her sayfada çeşitli resimlemeler ve fotoğraflar kullanılmıştır.

Metnin ilk sayfasında cirit oyununu gösteren iki resimleme ve bir tane de fotoğraf yer almaktadır.

ANADOLU’NUN CİRİT OYUNLARI

Anadolu’nun geleneksel seyirlik oyunları arasında cirit oyunlarının yeri büyüktür. Cirit oyunları, bir eğlence, bir yiğitlik ve çeviklik gösterisi, aynı zamanda bir atlı spordur. Cirit oyunlarının tarihi çok eskilere gider. Türkler, bu sporu binlerce yıl önce Orta Asya’da başlatmışlar, yüzyıllar boyunca bu geleneği sürdürerek Selçuklularla birlikte Anadolu’ya getirmişlerdir. Bu yüzden cirit oyununun Anadolu’da en azından 900 yıllık bir tarihi vardır. Güreş gibi cirit de millî ve geleneksel bir ‘‘ata sporu’’ sayılır. Güreş, bir zamanlar ‘‘Türk gibi kuvvetli’’ sözüyle Türk gücünü nasıl dünyaya yaymış ve tanıtmışsa cirit oyunu da Türk yiğitlerinin binicilikteki hünerinin,  evikliğinin, cesurluğunun sembolü olmuştur.

Cirit oyununun kaynağı ve çıkışı üzerine çeşitli söylentiler vardır. Derler ki bir zamanlar, birbirine komşu, aynı soydan gelen iki obanın arası açılır. Bir oba ötekinden kız ister, verilmez. Derken iş, kavgaya, savaşa dökülür. İki obanın yiğitleri atlarına biner, zırhlarını kuşanır, silahlanırlar. İki obayı ayıran sınırın tam karşısında yerlerini alırlar. Nerdeyse yiğitler birbirine girecek. Obanın yaşlıları toplanır, bir hiç yüzünden yiğitlerin birbirine girmesini istemezler. Karşı obanın ileri gelen yaşlılarıyla konuşur, anlaşırlar:

– Niçin savaşalım, boşu boşuna vuruşalım? Biz aynı soydan, aynı kökten gelmiş, iki kardeş obayız. Aramızda bir anlaşmazlık oldu, yiğitlerimiz bunu onur meselesi yaptılar. Ellerinden silahlarını alalım, silah yerine birer sopa verelim.  atışsınlar, güçlerini, savaş hünerlerini, yiğitliklerini göstersinler. Sopaları kim kime daha çok isabet ettirirse o taraf yenmiş sayılsın. Yenilen yenilgiyi kabul etsin, derler.

İlk sayfada cirit oyununun tarihi gelişimi anlatılmıştır. Resimlemeler de buna göre seçilmiştir. Sayfada yalnızca resimlemelere değil fotoğraflara da yer verilmiştir.

Fotoğraflarda cirit oynayan iki kişi gösterilmiştir. Fotoğraf bu sayfada soğuk görünmektedir. Bu kişilerin bulunduğu yerin zemini tamamen beyaz renk olarak görülmektedir. Sayfaya donuk bir hava katmıştır.

Metnin ikinci sayfasında yine cirit oynayan kişiler görünmektedir. Bu sefer sayfa daha hareketli görünmektedir. Çünkü fotoğraflar daha da yakınlaşmıştır.

İki obadan iki hakem seçer, meydana sürerler. Yiğitler, bir savaş düzeni içinde vuruşmaya başlarlar. Sonunda hakemler, en çok isabet almış tarafı yenilmiş sayarak çatışmayı durdururlar. Yenen taraf da istediğini elde eder. Bu olaylardan sonra cirit bir oyun, bir spor olarak yayılır. Geleneksel kuralları ile birlikte milli oyunlarımız arasında yerini alır.

Cirit oyunlarında kullanılan bir metre uzunluğundaki sopalar, meşe, şimşir, hurma gibi ağaçların dallarından kesilir, cilalanır. Bir ucu kalıncadır. Cirit oyununa katılacak belli sayıda atlılar, karşılıklı dizilir. Aralarında 100-200 metrelik bir mesafe bulunur. Cirit başladığı zaman, dizilerden bir atlı, atını ileri sürer. Buna öteki diziden başka bir atlı karşı çıkar. İlk çıkan atlı, karşısındaki atlıya sopasını fırlatır ve hemen dizginleri geri çevirir, öteki onu kovalar ve sopasını atar, derken karşıdan bir ikincisi onu karşılar. Böylece cirit bir düzen içinde sürer gider. Diziler teker teker meydana çıktıktan sonra, değneğini en çok isabet ettiren taraf galip sayılır. Cirit oyununda tek hedef, atın sırtındaki binicidir. Ciritin ata isabet etmesi, savuranın oyun dışı kalmasını gerektirir. Bu yüzden atlılar, kendilerini hedef alan ciritlerden korunmak için at üzerinde çeşitli hareketler yapar, gizlenir, dörtlale giden atın üzerinde türlü hünerler gösterirler. Çeviklik, iyi binicilik, güçlü atıcılık, cesurluk, bu oyunun hünerleri arasındadır.

İkinci sayfanın tasarımında boşlukların fazla olması göze çarpmaktadır. Boşlukların fazla olması metne olan ilgiyi azaltmaktadır. Bu nedenle boşlukların fazla olması sayfa tasarımı açısından doğru değildir.

Dar ve uzun resimlemeler, yazı alanının sağında ve solunda dengeli ölçüler içerisinde düşünülmelidir. Küçük boyutlardaki resimlemeler, yazı alanının alt ve üst kısımlar arasında yeterince boşluklar verilerek konmalıdır. Bu resimlemede bu kurala çok uyulmamıştır.

Metnin üçüncü ve son sayfasında altı farklı fotoğraf kullanılmıştır.

Cirit oyununu, eski Türklerde bir savaş manevrası sayanlar da vardır. Top, tüfek icat edilmeden önce, savaşlarda en etkin silah kuşkusuz, sipahi denilen atlı savaşçıların ya da bir başka deyimle süvarilerin ellerindeki mızrak ve gürzlerdi. Yayalar daha çok ok atar, kılıç sallarlardı. Atlı savaşçılar, savaş öncesi talimlerinde ağaç sopalar kullanırlardı. Cirit oyununun bir savaş oyunu ya da karşılıklı savaş gösterisi sayılması bu yüzden.

Bugün yurdumuzun çeşitli bölgelerinde cirit oyunları oynanır, ciritli yarışmalar yapılır. Kars'ta, Erzurum'da düzenlenen şenlik ve yarışmalarda cirit oyunları başta gelir. Her yıl Konya'da eylül ayında yapılan "Geleneksel Türkiye Cirit Oyunları Yarışması"nı on binlerce kişi izler, yarışlarda derece alanlara ödüller verilir.

Türklerin ata sporu olan cirit oyunları, Asya'da ve Avrupa'da başka milletleri de etkilemiş, ciride benzer oyunlar türetmiştir. Atlı polo oyunu bunlar arasındadır. Ne var ki cirit oyunlarının özelliğini yitirmeden yeni bir düzenleme ve özendirme ile yaşatılması gerekmektedir. Anadolu'nun geleneksel bu sporu unutulmaktan kurtarılmalıdır. Bir zamanlar köy düşünlerini davulu ile zurnası ile coşturan cirit oyunları, Anadolu'nun kürek sesi, yiğitlik, mertlik heyecanı, geleneksel seyirliğidir.

Mehmet ÖNDER

Son bölümde ciritin nerelerde oynandığı, başka ülkelerde cirit oyununa benzeyen birçok farklı oyunlar olduğu anlatılıp konu sonuca bağlanmıştır. Bu sayfada metin fazla yer kaplamamaktadır; çünkü sayfada toplam altı tane fotoğraf görülmektedir.

Bir sayfa içerisinde altı farklı fotoğrafa yer verilmesi doğru değildir. Bu, bilgilerin karışmasına, dikkatin dağılmasına, öğrencinin metinden uzaklaşmasına neden olabilir.

Bu sayfada yer alan fotoğraflara baktığımızda zaten bunların yeteri kadar eğitsel ve estetik değer taşımadığını görmekteyiz. Bu fotoğraflar uzaktan çekilmiş fotoğraflardır. Görüntüler uzakta kalmaktadır. Ayrıca cirit oynayanlar hareket halindeyken fotoğrafları çekildiği için fotoğraflarda bir bulanıklık olmuştur. Bu da estetik açıdan hoş görünmemektedir.

“Resimlerin ve fotoğrafların metinde geçen bilgileri yeterli düzeyde içermesi, iyi bir kitap için gerekli olduğu kadar, bunların en etkili ve uyumlu birleşimi destekler biçimde bir araya getirilmesi de önemlidir. Aksi takdirde çocuğun dikkatini dağıtma ihtimali yüksektir. Bu da çocuğun öğrenme sürecini etkileyecektir” (Kaya;1995:152).

Resimlemenin metinle bağlantısı tam olmasına rağmen, çocuğun ilgisini çekebilecek nitelikte ele alınmadığı bir gerçektir. Her ne kadar resim-metin ilişkisi öncelikli geliyorsa da, çocuğun ilgisini çekmeyen, estetikten yoksun bir resimlemenin yararından söz etmek mümkün değildir.

Toplum hayatı temasının ilk metni Komşusuzluk adlı metindir. Bu metinde günümüzdeki insan ilişkilerinin, komşuluk kavramının önemi ve komşusuz olmanın kötü tarafları kaleme alınmıştır.

Metnin ilk resimlemesinde bir kişi duvara yaslanmış düşünceli bir şekilde durmaktadır.

Bu resimleme konunun girişinde yalnız bir insanı göstermektedir. Metnin başlığı Komşusuzluk'tur. Yalnızlığı çağrıştıran bu metnin başlığına ve girişinde anlatılanlara uygun bir çalışmadır. Resimlemenin bir tarafında yeşillikler, diğer tarafında da evin duvarı yer almaktadır. Çizimde ve renklendirmede dikkatli

davranılmış, kişi ve objeler gerçeğine uygun bir şekilde gösterilmiştir. Resimleme oldukça açık ve net görünmektedir. Kişinin düşünceli hali öğrencide merak uyandırabilecektir. Bu da ilginin metinde yoğunlaşmasını sağlayacaktır.

Metnin ikinci resimlemesinde bir kişiyi evinde tel başına otururken görmekteyiz.

Yazar bu ilk iki sayfada yer alan metinde aslında komşuları olduğunu, bulunduğu yerin kalabalık olduğunu; ama onlarla aynı binada olmalarına rağmen görüşmediklerinin hatta tesadüfen bir arada oldukları zamanlarda da ne konuşacaklarını bilemediklerini anlatmaktadır. Komşularıyla samimi bir diyalogları olmamasına rağmen yazar, onların apartmanda olduklarını bildiği için kendini iyi hissetmekte, yalnızlığını bununla telafi edebilmektedir.

İkinci resimlemede de tıpkı birinci resimlemede olduğu gibi oldukça net bir görüntü vardır. Yazarı evinde görmekteyiz. Ev, oldukça sade görünmektedir, Eşyalar yerli yerinde durmaktadır. Eşyaların çizimi ve renklendirilmesi oldukça başarılı yapılmıştır. Tüm objeler gerçeğe uygundur. Bu nedenle öğrenciye sıcak gelebilecek bir resimlemedir.

Evin içinde sarı, turuncu, kırmızı gibi sıcak renklerin tamamına yer verilmiştir; ama bunların hepsinin bir arada yer alması resimlemeyi boğucu yapabileceği için evdeki en büyük obje olan koltuk soğuk bir renk olan mavi ile renklendirilmiştir. Bu da resimlemeye bir denge katmıştır.

Bu metin inandırıcı bir şekilde görselleştirilmiştir. Bu hem metnin algılanmasını hem de hatırlanmasını kolaylaştıracaktır. Resimlemedeki unsurlar oldukça açık net ve ayrıntılardan uzak ele alındığı için öğrenme üzerinde olumlu bir etki yaratacaktır.

Resimleme metni açıklar durumdadır. Öğrencinin dikkatini çekebilecek estetik değerlere, öğrencide kalıcı bilgilerin oluşmasını sağlayabilecek eğitsel değerlere sahiptir.

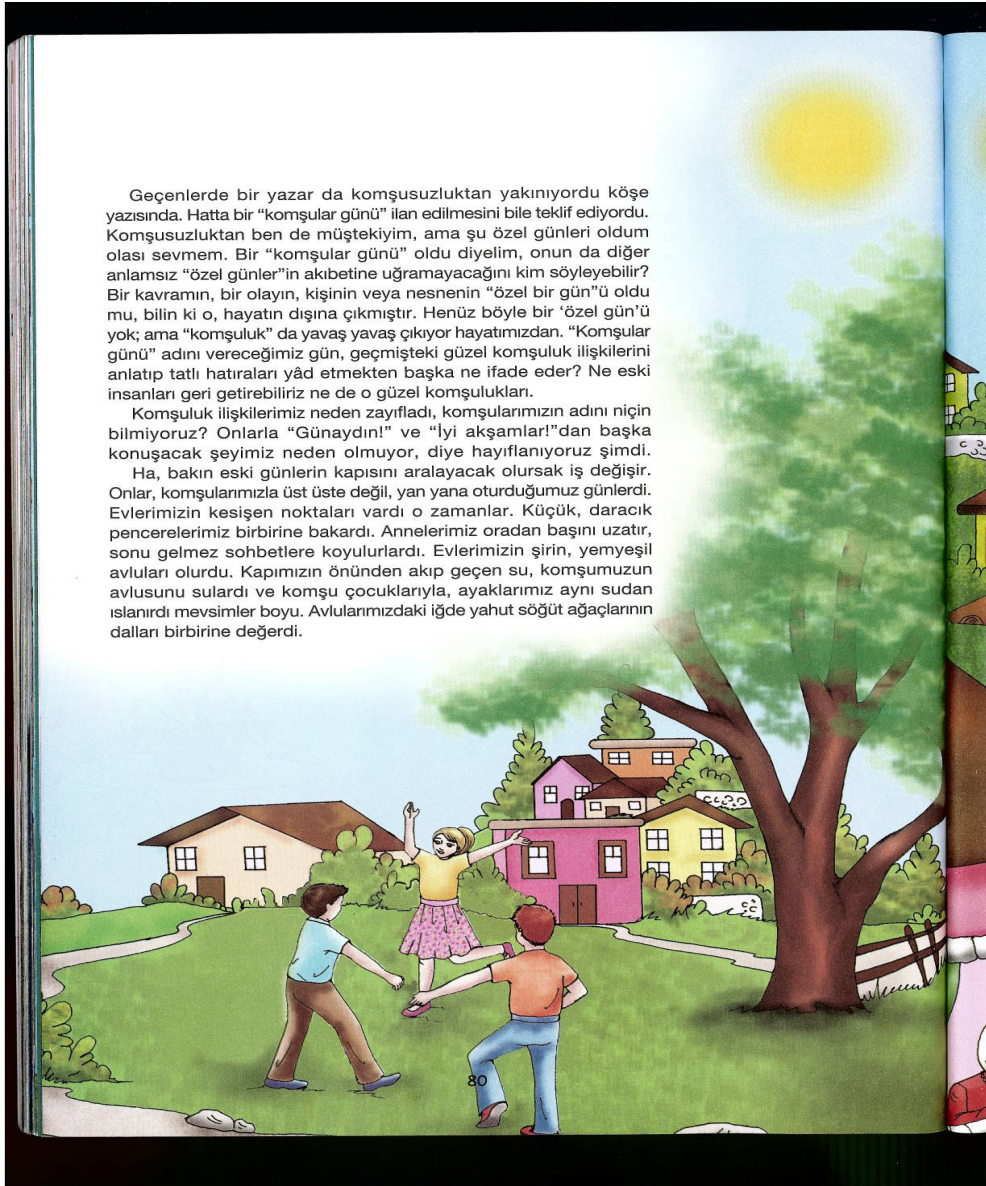
Metnin üçüncü sayfasında yazar toplumumuzda komşuluğun neden bu kadar azaldığını, komşuluk ilişkilerinin neden bu kadar zayıfladığını sorgulamaktadır.

Üçüncü sayfanın resimlemesi aşağıdaki gibidir.

Geçenlerde bir yazar da komşusuzluktan yakınıyordu köşe yazısında. Hatta bir "komşular günü" ilan edilmesini bile teklif ediyordu. Komşusuzluktan ben de müştekiyim, ama şu özel günleri oldum olası sevmem. Bir "komşular günü" oldu diyelim, onun da diğer anlamsız "özel günler" in akıbetine uğramayacağını kim söyleyebilir? Bir kavramın, bir olayın, kişinin veya nesnenin "özel bir gün"ü oldu mu, bilin ki o, hayatın dışına çıkmıştır. Henüz böyle bir "özel gün"ü yok; ama "komşuluk" da yavaş yavaş çıkıyor hayatımızdan. "Komşular günü" adını vereceğimiz gün, geçmişteki güzel komşuluk ilişkilerini anlatıp tatlı hatıraları yâd etmekten başka ne ifade eder? Ne eski insanları geri getirebiliriz ne de o güzel komşulukları.

Komşuluk ilişkilerimiz neden zayıfladı, komşularımızın adını niçin bilmiyoruz? Onlarla "Günaydın!" ve "İyi akşamlar!" dan başka konuşacak şeyimiz neden olmuyor, diye hayıflanıyoruz şimdi.

Ha, bakın eski günlerin kapısını aralayacak olursak iş değişir. Onlar, komşularımızla üst üste değil, yan yana oturduğumuz günlerdi. Evlerimizin kesişen noktaları vardı o zamanlar. Küçük, daracık pencerelerimiz birbirine bakardı. Annelerimiz oradan başını uzatır, sonu gelmez sohbetlere koyulurlardı. Evlerimizin şirin, yemyeşil avluları olurdu. Kapımızın önünden akıp geçen su, komşumuzun avlusunu sulardı ve komşu çocuklarıyla, ayaklarımız aynı sudan ıslanırdı mevsimler boyu. Avlularımızdaki iğde yahut söğüt ağaçlarının dalları birbirine değdi.

Yazar komşuluk ilişkilerinin çok güzel olduğu eski günlerden de söz etmektedir. Ancak bu resimlemede anlatılanlar yazarın metinde anlattıklarıyla örtüşmemektedir. Yazar metnin bu bölümünde komşuluk ilişkilerinin zayıflığından ve eskiden böyle olmadığından söz ederken resimlemede dışarıda oyun oynayan çocuklar gösterilmektedir.

Resimleme estetik açıdan oldukça başarılıdır; ama metindeki bilgiler ile ilişkisiz olduğundan eğitsel amaca yeteri kadar hizmet edememektedir. Öğrencinin kafasının karışmasına yol açacaktır. Çünkü öğrenciye resimlemelerde metin ile ilgili

ipuçları verilmelidir. Bu resimlemede böyle bir endişe görülmemektedir. Bu resimlemede resimleme-metin uyumu yakalanamamıştır.

Resimlemede perspektif kurallarına uyulmuştur, renkler oldukça canlı ve sıcak renklerden seçilmiştir. Gerçek bir yaşam alanı gösterildiğinden öğrencinin yabancılık çekmeyeceği bir resimlemedi; ama estetik değere dikkat edildiği kadar eğitsel değere dikkat edilmiş, resmin metinle ilişkili olması kuralı göz ardı edilmiştir.

Metnin dördüncü ve son resimlemesi aşağıdaki gibidir.

Yazar yazınının son bölümünde tamamen eski komşuluk günlerine değinmiştir. Eskiden komşularıyla neler yaptıklarını, nasıl bir arada olduklarını anlatmıştır. Şimdilerde ise böyle komşulukların olmadığını, durum böyle olunca da insanların nasıl dost, arkadaş edineceğini sorgulamaktadır.

Yazar bu bölümde eski günlerini anlatırken kendi yaşantısından da örnekler vermiştir. Bu bölümün resimlemesi de bu örneklerden yola çıkılarak yapılmıştır.

Resimlemede birbirine çok yakın sıralanmış evleri vardır. Bu evlerde pencereden sarkmış iki kadını sohbet ederken görüyoruz. Bu yazarın söz ettiği eski günlerden alınmış bir resim gibidir. Artık böyle pencere sohbetlerinin olmadığına yazar değinmiştir. Çünkü herkes birbirinden ve komşuluk ilişkilerinden uzaklaşmıştır.

Resimlemede toplam sekiz tane ev görünmektedir. Bu evler değişik açılardan ve değişik cephelerden gösterildiği için resimlemeye çok boyutluluk katmıştır. Öğrencinin bakış sahasını genişletmiştir.

Bu evler pembe, mor, yeşil ve krem renkleriyle boyanmıştır. Ayrıca her bir evin penceresinde görülen perdeler sarı yeşil ve beyaz renklerle gösterilmektedir. Bu kadar çeşitli renklerin bir arada ve uyumlu bir şekilde kullanılması estetik açıdan öğrenciye katkıda bulunabilecektir.

Resimlemede öğrencinin günlük yaşantısından bir kesit sunduğundan öğrenciye yakın gelebilecek nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle de arkadaşlık, komşuluk ilişkilerini ve ortamı yaratmada kullanılabilecek olumlu nitelikte bir resimlemedir.

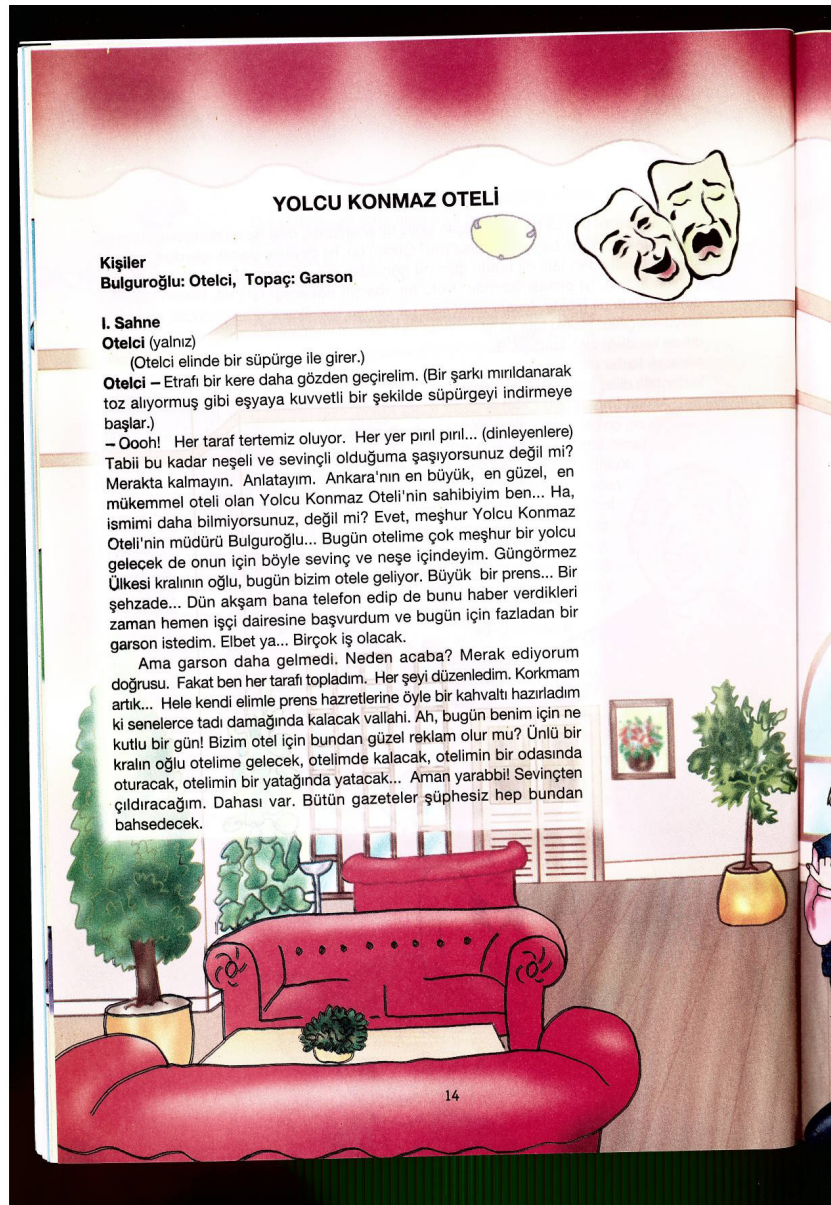
3.7 Tiyatro Metinlerinde Resim

Bir öyküyü, sahne olarak ayrılmış bir yerde, oyuncuların söz ve hareketleriyle canlandırma sanatıdır. Tiyatro sözcüğü Yunanca'da "seyirlik yeri" anlamına gelen theatron'dan türetilmiş, dilimize İtalyanca'daki teatro sözcüğünden geçmiştir.

İncelediğimiz yedinci sınıf Türkçe ders kitabında iki tane tiyatro türünde eser vardır.

Birinci temanın ikinci metni olan “Yolcu Konmaz Otel” adlı metin bir tiyatrodur. Tiyatroda yanlış anlaşılma sonucu otel sahibinin, işe başlamak için gelen garsonu bir ülkenin prensinin oğlu zannetmesiyle başlayan komik öyküsü anlatılmaktadır.

Metinde bahsi geçen otelin adı Kuşkonmaz Otel’dir. Metnin ilk sayfasında yer alan resimlemede bu oteli görmekteyiz.

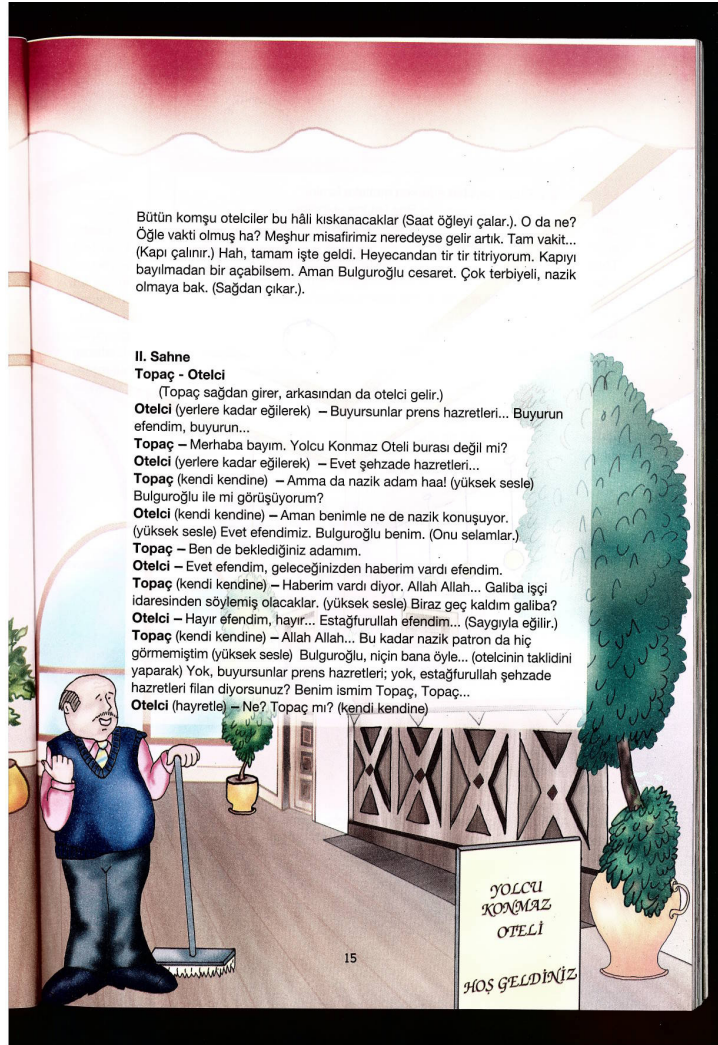

Burada otelin lobi kısmı görülmektedir. Olayın geçtiği mekan açıkça gösterilmektedir. Resimlemenin asıl kısmı sayfanın alt kısmında görülmektedir.

Metin ise sayfa içinde büyük bir alana sahiptir. Otel gerçeğe uygun bir şekilde resmedilmiştir. Gerçek bir otel lobisini andırır bir görüntüsü vardır. Bu da “resimlemelerde öğrenciye gerçek imajlar sunma” ilkesini sağlamaktadır.

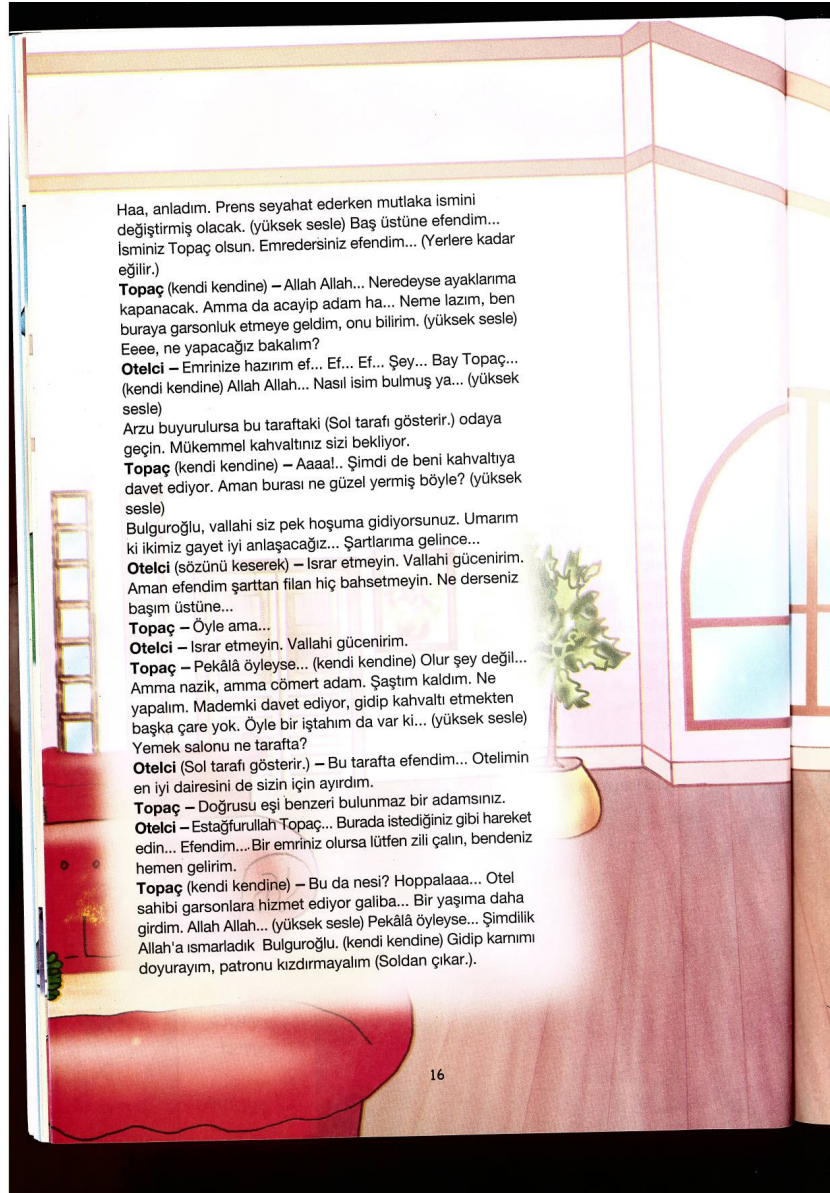
Sayfaya baktığımızda metin, önemli bir yere sahiptir; ama resimleme ile ilişkisine baktığımızda metnin resimlemeyi gölgelediğini söyleyebiliriz. Otelde görülen koltukların tam üzerine oturtulmuş gibi bir görüntü karşımıza çıkmaktadır. Bu da göze hoş görünmemektedir. Çizer resimlemede sıcak tonları kullanmıştır. Yeşil, sarı, kırmızı renklerin bir arada kullanılması resme sıcak bir hava katmıştır.

Metnin ikinci resimlemesinde ise otelin giriş kısmını ve otel sahibini görmekteyiz.

Burada da tıpkı metnin birinci sayfasında olduğu gibi resimleme sayfanın alt kısmında görülmektedir. Metin sayfa içerisine hatalı olarak yerleştirilmiştir; çünkü otel sahibinin tam kafasının yanında metni görmekteyiz. Bu da sanki otel sahibi metni görüyormuş gibi bir görüntüye neden olmaktadır. Resimlerin bu bölümünde de gerçeğe uygun bir resimleme yapılmıştır.

Metnin üçüncü resimlemesinde tekrar lobi gösterilmektedir; ama biz bunu daha önceki resimlemeden yola çıkarak anlayabiliyoruz; çünkü metin neredeyse sayfanın tamamını kapladığı için bu sayfada estetik değeri olan bir unsur görülememektedir.

Bu görüntü öğrencide tamamen bir belirsizlik hissi oluşmasına neden olacaktır. Karşısında estetik bir görüntü bulamayan öğrenci dikkatini tamamen metne yoğunlaştırabilecektir.

Metnin dördüncü sayfasında otel sahibini, garsonu ve yine otelin giriş kısmını görmektediriz.

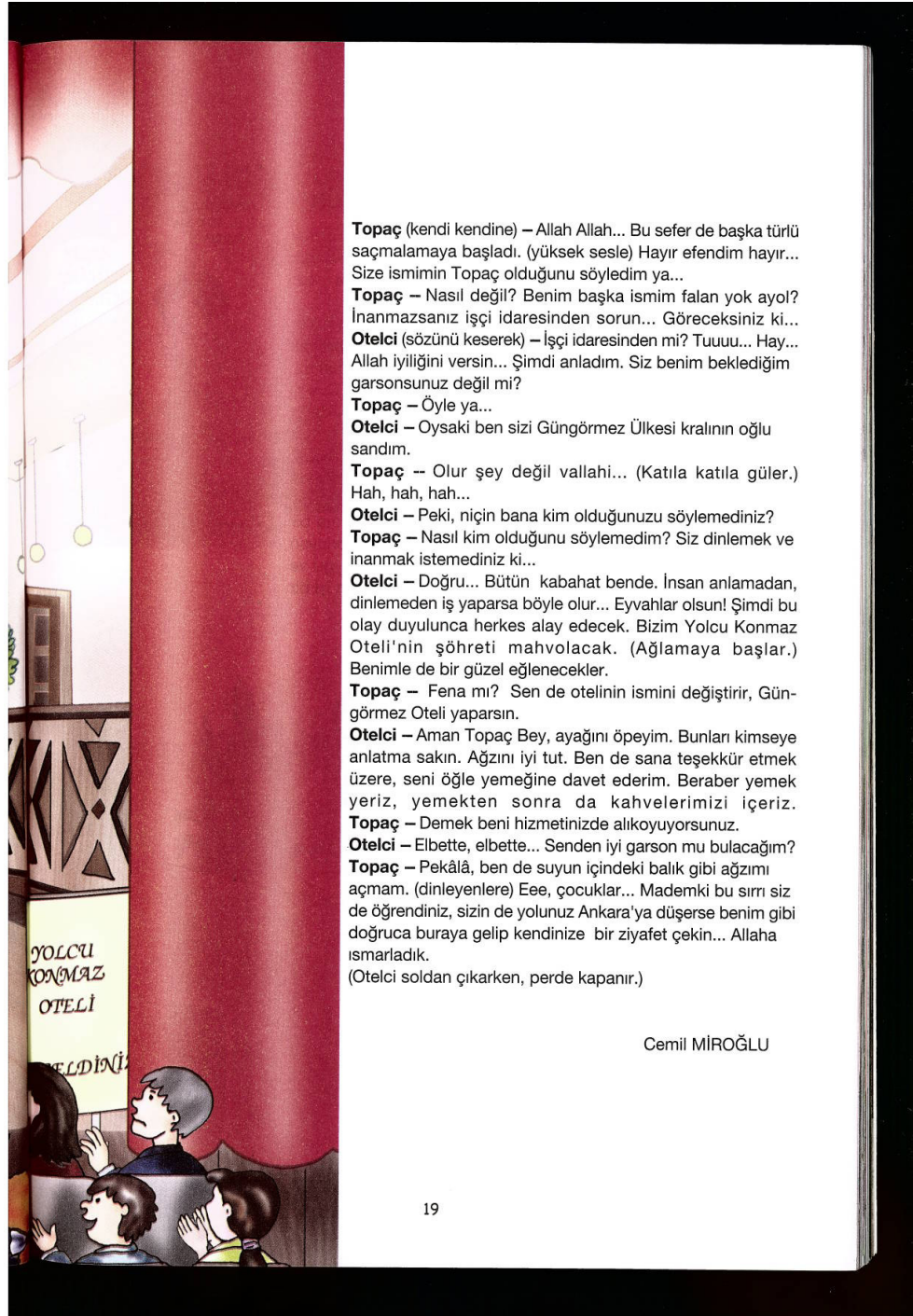
Bu sayfada metin ve resimleme birbirine sayfada kapladığı alan bakımından daha orantılı verilmiştir. Metnin resmi gölgelememektedir. Mekan ve kişiler rahatlıkla görülebilmektedir. İnsanların yüzündeki güler yüz resimlemeye olumlu bir hava katmaktadır.

Metnin beşinci sayfası en ilginç kısımdır; çünkü burada tiyatro sahnesi ve izleyiciler yer almaktadır. Bunun bir tiyatro oyunu olduğu açıkça öğrenciye gösterilmiştir.

İzleyiciler oyuncuları alkışlamaktadır. Oldukça sıcak bir ortam vardır. Bunu sağlayan da kullanılan renklerdir. Bu sayfada metin ve resimleme orantılı olarak kullanılmıştır.

Metnin son sayfası olan altıncı sayfada tiyatro oyunu sonuca bağlanmıştır. Burada yalnızca beşinci sayfanın devamını görüyoruz.

Bu görüntü tamamlanmamış bir resimleme gibi durmaktadır. Bunun yerine daha bütün bir resimleme tercih edilmesi daha doğru olacaktır. Sayfanın büyük bir kısmına metin hakimdir. Resimleme küçük bir alanda görülmektedir.

Kuşkonmaz Otel” adlı tiyatro oyununun resimleme ve metin uyumuna baktığımızda genel olarak şunları söyleyebiliriz.

Metin tam altı sayfaya yayılmıştır ve her bir sayfada ayrı ayrı resimlemeler yer almıştır. Tiyatro oyununun gidişatına uygun olarak resimlemeler farklılaşmaktadır.

Resimlemede çizimler gerçeğe uygun olarak çizilmiştir. Sayfalarda öğrencinin ilgisini dağıtabilecek büyük boşluklar yoktur. Renk seçiminde uyumlu renklerin kullanılmasına özen gösterilmiştir. Resimlemenin bütününe hakim olan sıcak renkler ilgiyi resimleme üzerine çekmede olumlu bir etkiye sahiptir.

Resimleme metnin genel içeriğini yeteri kadar yansıtmaktadır. Çocuğun düşsel dünyansa iyi bir şekilde seslenen bu resimleme öğrenmenin gerçekleşmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Sahnenin belirlenmesindeki doğruluk algılamayı ve hatırlamayı kolaylaştıracak, böylece öğrenme çabuklaşacaktır.

“Çocuklar, karşılaştıkları görsel imajlarda görsel kalite ve estetik değer buldukları takdirde algılama daha kolaylaşır. Hatırlamanın iyiye götürülmesi ve aşama kaydedilmesi, çocuğa mükemmel imajlar gösterildiği takdirde mümkün olabilir”(Erkmen,1996;43) .

“Kavramlar ve Çağrışımlar” temasının ilk metni bir Karagöz Hacivat oyunudur. Adı da “Bilmece”dir. Bu oyunda Karagöz ve Hacivat bir parka giderler ve sohbete başlarlar. Birbirlerinin söylediklerini yanlış anlarlar. Metin bu temele dayandırılarak devam eder.

BİLMECE

- HACİVAT** : Karagöz'üm ne iyi ettik de parka oturmaya geldik!
- KARAGÖZ** : Bilsem, parasız kaldıkça parklara giderdim. Peki, kızmazlar mı?
- HACİVAT** : Niye kızsınlar?
- KARAGÖZ** : Söyleseydin çuval getirirdim.
- HACİVAT** : Çuval ne olacak?
- KARAGÖZ** : Canım efendim, “Parka ot yolmaya geldik”, dedin ya... Hem otları kime satacağız?
- HACİVAT** : Efendim, ot yolmaya değil, oturmaya dedim. Bak, etraf yemyeşil, hava mis gibi...
- KARAGÖZ** : Öyleyse başka parka gidelim.
- HACİVAT** : Ne oldu yine?
- KARAGÖZ** : “Havası pis gibi” demedin mi?
- HACİVAT** : Değil efendim, “Havası mis gibi...” dedim. Yani temiz ve güzel kokulu...
- KARAGÖZ** : Âmin, âmin...
- HACİVAT** : Burada insan kendini unutuyor.
- KARAGÖZ** : Burada, İhsan kedi mi uyutuyor?
- HACİVAT** : Karagöz'üm, bana laf yetiştireceğine temiz havadan şöyle derin derin nefes al da ciğerin bayram etsin!

Metnin birinci sayfasında Karagöz'ü ve Hacivat'ı parkta konuşurken görüyoruz.

Metine ve resimlemeye baktığımızda sayfa içerisinde oldukça orantılı bir şekilde yerleştirildiğini görüyoruz.

Bulundukları parkta çeşitli ağaçlar, çiçekler, büyük bir süs havuzu ve gece lambaları görülmektedir. Tüm bunların çizimi oldukça iyi yapılmıştır. Görüntüler fotoğraf karesinde alınmış gibi gerçek durmaktadır. Resimlemede perspektif kurallarına uyulmuştur. Uzaktaki gece lambaları daha ince ve küçük görünürken, Karagöz ve Hacivat'ın yakınındaki gece lambaları daha büyük görünmektedir.

Metnin ikinci sayfasında parkın farklı bir bölümü gösterilmiştir

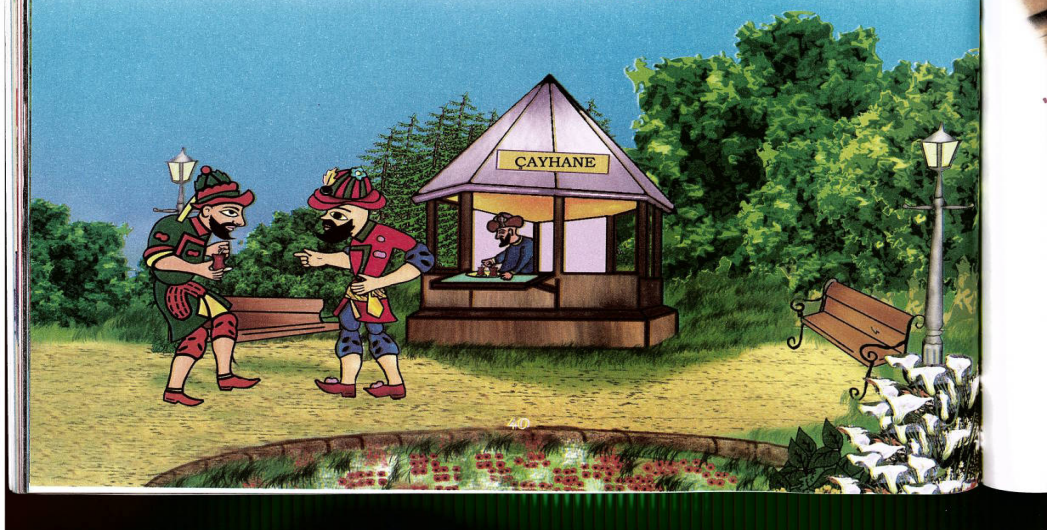
Bu sayfada parkta bulunan çayhane gösterilmiştir. Park oldukça özenli çizilmiştir. Özellikle çiçekler çok çeşitli renklerle boyanmış hareketli bir görüntü oluşturulmuştur.

Resimlemede ilk göze çarpan yeşilden oluşan kontrast renklerin hakimiyetidir. Özellikle çiçeklerin renklendirilmesinde kullanılan renkler dikkat çekmektedir. Arka planda gökyüzü çizimi ve açık mavi rengin kullanımı oldukça başarılıdır. Resimlemeye bir süreklilik kazandırmıştır.

Metnin üçüncü ve son sayfasında ise parkın yalnızca çayhanesini ve yakın çevresini görmekteyiz.

- HACİVAT** : Değil efendim, ama kıymetli bir şey bulamamış... Yine de bir şey çalmış, acaba ne?
- KARAGÖZ** : Hacı Cavcav, bu hırsız acemi mi imiş?
- HACİVAT** : Allah müstehakını versin, eve beraber girmedik ya! Ne bileyim, acemi mi?
- KARAGÖZ** : Hırsız iyice tanımadan ne çaldığını nasıl bulacağım? Peki, çaldığı şeyi cebine mi koymuş, yoksa çuvala mı?
- HACİVAT** : Nereye, nereye koymuş... Tamam, bilemedin... Bir çay daha kazandım, iki oldu. Sıra sende!
- KARAGÖZ** : Dur biraz düşünüp uydurayım.
- HACİVAT** : Canım uydurmak olur mu?
- KARAGÖZ** : Sesini çıkarma! Tamam, iyi dinle! Şey, ağzımızda cik cik öten meyve hangisidir?
- HACİVAT** : Karagöz'üm bu bilmece mi?
- KARAGÖZ** : Bilmece zahir... Yirmiyeye kadar sayıyorum.
- HACİVAT** : Şey, birader, böyle bilmece olur mu?
- KARAGÖZ** : On altı, on yedi, on sekiz, on dokuz, yirmi! Hem de nasıl olur kerata! Bademcik dediğimiz zaman badem ağzımızda cik cik diye ses çıkarmaz mı? Sen şu çay paralarını bana ver de gidip akşama ekmek alayım.
- HACİVAT** : Al şu parayı ama bunun acısını çıkarırım. (Gider.)

Ünver ORAL

Karagöz ve Hacivat'ın çizimlerinde bir hareketlilik görülmektedir. Kıyafet, duruş ve kompozisyonlarında doğallık bulunmaktadır. Giysilerde yeterli derecede açık ve koyu renkler kullanılmış, dolayısıyla da ışık-gölge kullanımı doğru bir şekilde yapılmıştır.

Çocuklar renkli bir dünyada yaşarlar. Kendi oluşturdukları, kendi değer yargılarının geçerli olduğu bu dünyaları renklerle kuşatılmıştır. Onlar bu dünyalarının yansımalarını dışlarındaki dünyada da bulmak isterler. Orada da renklere koşarlar. Onları kucaklamak isterler. Böylesi bir duyarlılığa muhatap olmak, her çizerin altından kalkabileceği bir yük değildir. Çizerler çocukla çocuk olmalıdırlar. Her nesneyi, objeyi, çocuklara en doğru ve en renkli bir biçimde yansıtabilmenin derdine düşmelidirler.

Her konunun resimlemesi en iyi resimleme olma çabasında olmalıdır. Bu çalışmada böyle bir anlayış hâkimdir. Resimleme kendine özgü kuralları ve değerleri taşımaktadır.

Resimli ders kitaplarının çocuğun dikkatini ve ilgisini isteklendirmede dolayısıyla da öğrenme üzerindeki etkisi oldukça büyüktür. Çocuğun karşılaştığı görsel sahneler belleğinde yer edecek ve bunlar davranış olarak dışarıya aktarılacaktır. Eğer bizle öğrenciye doğru görsel yaşantılar sağlarsak ve bunu kitaplarımızdaki diğer anlamlı bilgilerle desteklersek öğrencide hem davranışsal hem de bilişsel alanda olumlu yönde değişimler olacağı kesindir.

3.8 Gezi Yazısı Metinlerinde Resim

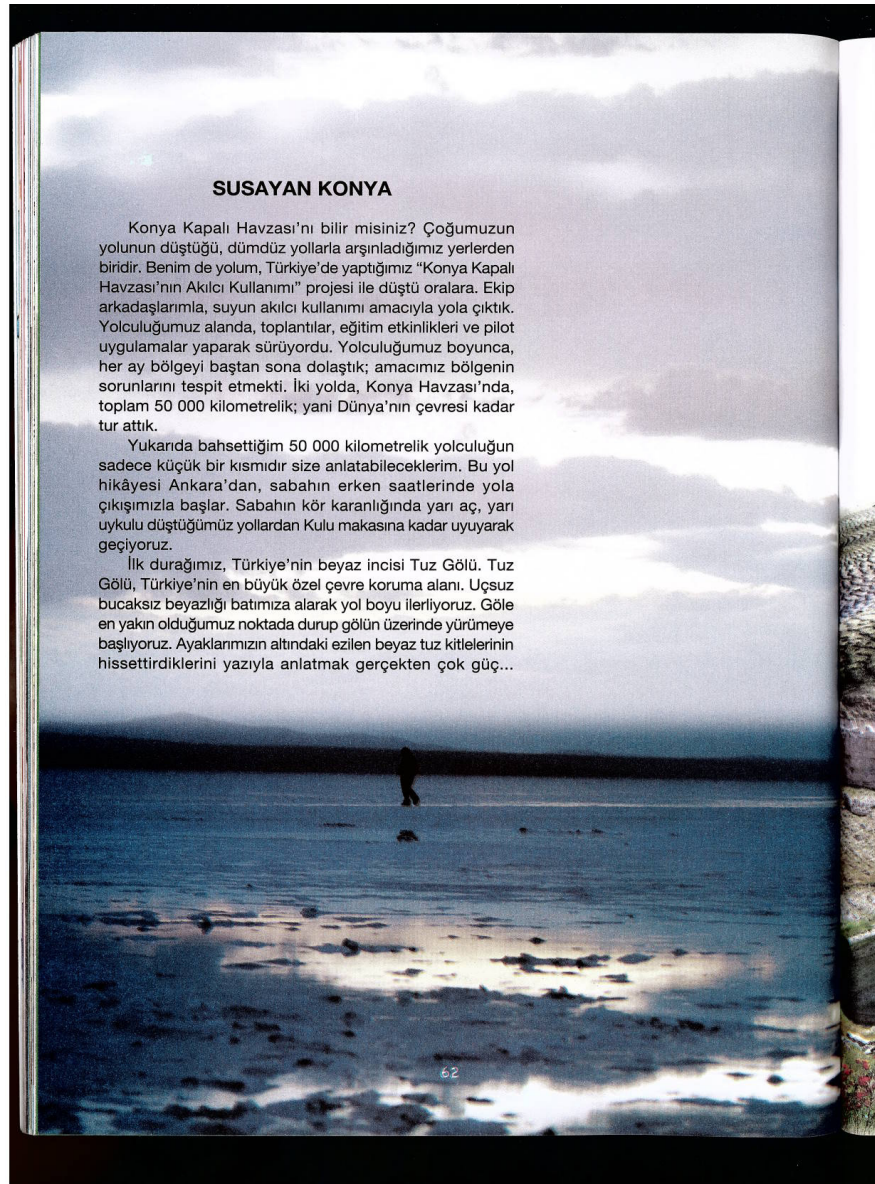
Gezi yazısı, yurt içine veya yurt dışına yapılan gezilerde gezilip görülen yerlerin anlatmaya değer ilginç yönlerinin kaleme alındığı edebî yazıdır. Ancak gezi yazısı yapan kişinin ele aldığı yer hakkında bir takım bilgilere sahip olması gerekir. Gezi yazılarında gezginin dikkatini çeken ve farklı bir özellik gösteren insanlar, tarihî ve tabîî güzellikler, farklı kültürler gibi konular güncel olaylarla da bütünleştirilerek edebî bir üslûpla anlatılır.

Günümüzün (ulaşım, haberleşme, radyo, televizyon, bilgisayar, internet gibi) teknik imkânları gezi yazılarının önemini ve ilginçliğini kısmen de olsa azaltmakla birlikte tarihî değeri olan seyahatnameler hâlâ önemini korumaktadır.

İncelediğimiz yedinci sınıf Türkçe ders kitabında bir tane gezi yazısı türünde eser vardır.

Doğa ve Evren temasının ilk metni “Susayan Konya” adlı metindir. Bu metin bir gezi yazısıdır. Yazar Konya’ya olan yolculuğunu ve bu yolculukta gördüklerini anlatmaktadır. Özellikle Konya’nın tanıtılmasına metinde büyük yer verilmiştir. Konya’nın çeşitli coğrafi ve tarihi özelliklerine yer verilmiştir.

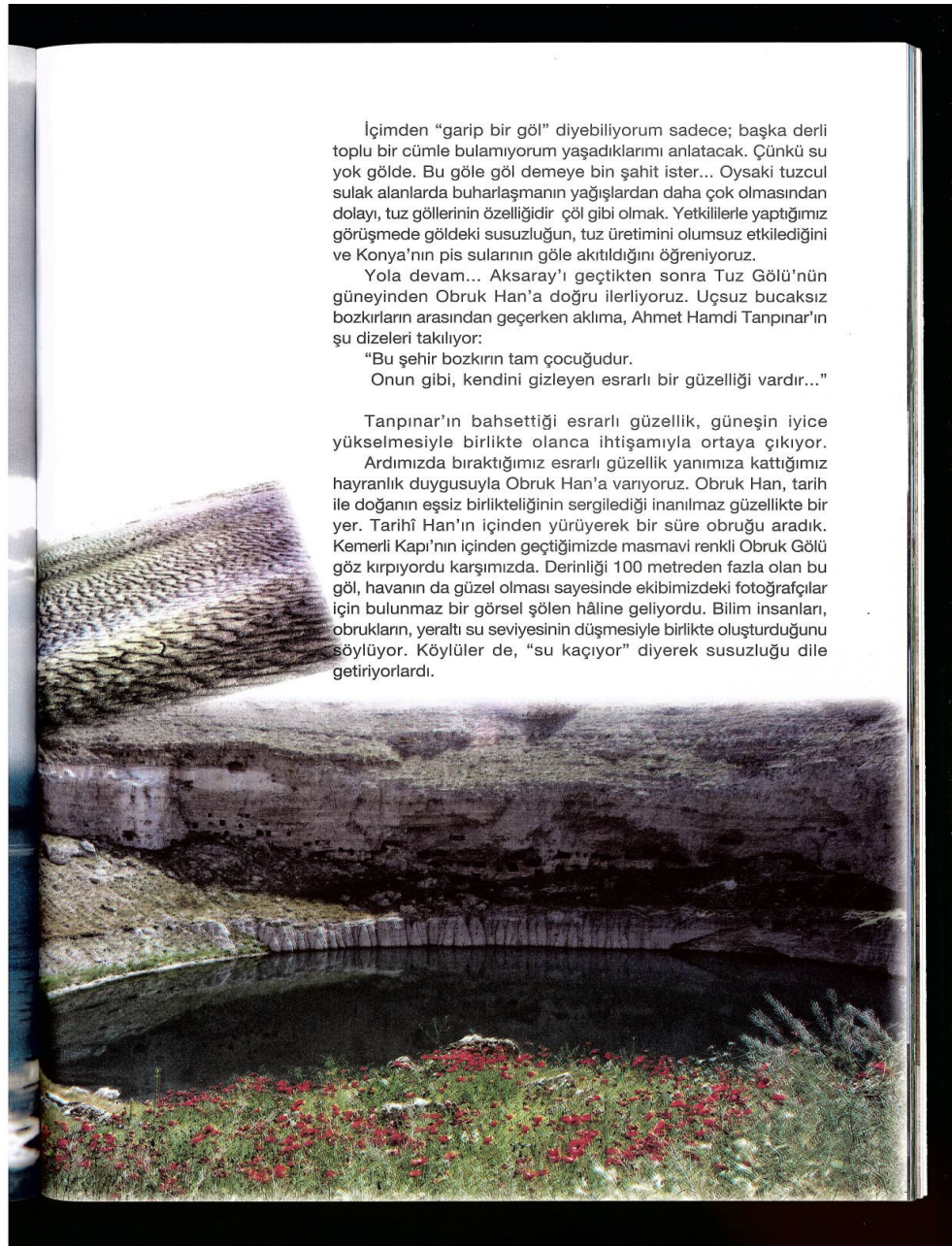
Metnin ilk sayfasında üç tane fotoğraf vardır. Bu fotoğraflarda yeşillik alanlar, çiçeklerin olduğu bir bahçe ve bir göl görmekteyiz.

Yazar ve ekibi Ankara’dan “Konya Kapalı Havzası’nın Akılcı Kullanımı” projesini incelemek için yola çıkmışlardır. Bu konuyla ilgili olarak ilk gittikleri yer Tuz Gölü’dür. Yazar Tuz Gölü’ne gitmiş ve oradaki gözlemlerini anlatmıştır.

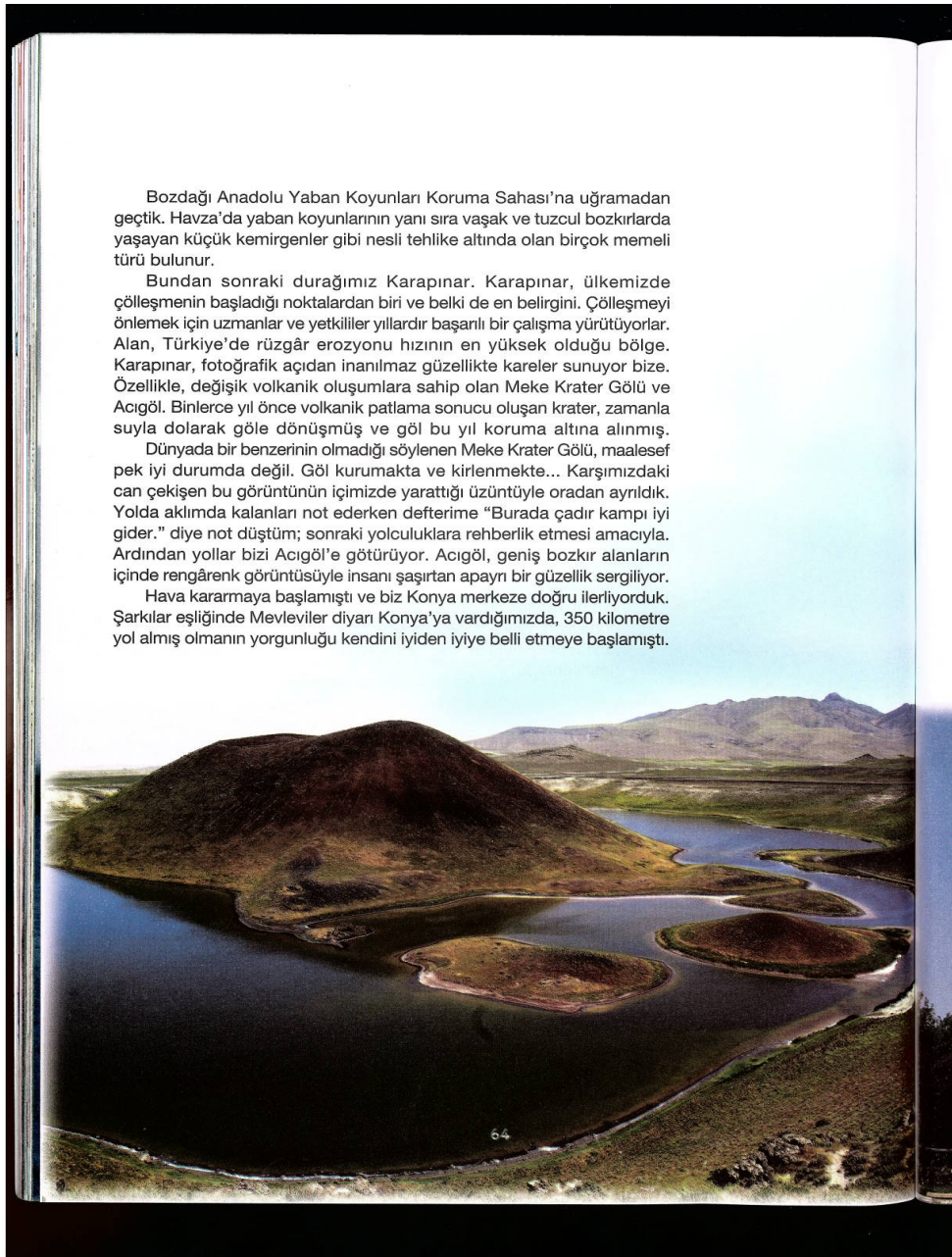
Bu konuyla ilgili olarak metnin ilk sayfasında Tuz Gölü'nün bir fotoğrafı yer almıştır. Bu sayfada kullanılan fotoğrafın eğitsel ve estetik amaca fazla hizmet etmesi mümkün değildir. Çünkü oldukça koyu renklere sahip bir fotoğrafa yer verilmiştir. Gökyüzü puslu ve bulutlu görünmektedir. Karanlık bir görüntüsü vardır. Bu fotoğraf bu haliyle öğrencilerin ilgisini çekmekte yeterli olamayacaktır.

Metnin ikinci sayfasında Obruk Han'ın fotoğrafı yerleştirilmiştir.

Metnin ikinci sayfasında kullanılan fotoğraf Tuz Gölü'nün fotoğrafına nazaran öğrencinin ilgisini çekmede daha başarılı olabilecek bir fotoğraftır. Fotoğrafta yer yer sıcak tonlarda renklerin kullanıldığı görülmektedir. Bu sayfada resimleme sayfanın alt kısmında, metin ise sayfanın üst kısmında yer almıştır. Metnin olduğu bölümde boşlukların fazla olması göz tırmalayıcıdır. Ders kitaplarının sayfa düzeninde boşluklara bu kadar çok yer verilmemelidir.

Metnin üçüncü sayfasında Karapınar'ın fotoğrafı gösterilmiştir.

Üçüncü sayfada yer alan Karapınar'ın fotoğrafı bu metnin en güzel fotoğraflarındandır. Bu fotoğrafta Karapınar yukarıdan çekilmiş bir fotoğrafla tamamen gösterilebilmiştir. Bu ilgi çekici bir resimdir; çünkü tek bir fotoğrafta birden çok alanın görüntüsü verilebilmektedir. Ancak tıpkı diğer sayfalarda olduğu gibi bu sayfada da boşluklar fazla yer kaplamaktadır. Bu ders kitabı tasarımında doğru bir şey değildir.

Metnin dördüncü, beşinci ve altıncı sayfalarında kullanılan fotoğraflar tek bir yere ait bir fotoğraflar değildir. Bu sayfaların her birinde üç farklı fotoğraf kullanılmıştır.

Ertesi gün Beyşehir Gölü'ne doğru yola koyuluyoruz. Yol boyu keyfimize diyecek yoktu; meraklı olanlar için söyleyelim, Beyşehir Gölü'ne doğru giderken yol boyu devam eden elektrik direkleri üzerine konmuş kızıl şahinleri hem seyretmek hem de saymak, yolu keyifli kılan uğraşlardan birisi.

Siz, kızıl şahinleri seyreylerken Beyşehir Gölü tüm ihtişamıyla karşınıza çıkıverir. Beyşehir Gölü, ülkemizin peyzaj güzelliği açısından en güzel gölüdür. İster istemez içimden aynı düşünceyi tekrarlayıp duruyorum: "Selçuklu Sultanı Alaattin Keykubat, boş yere yazlık sarayını buraya yaptırmamış!" Turkuaz rengi göl, üzerindeki irili ufaklı adalarla kendine doğru çeker sizi. Tüm yalnızlığınızı toparlayıp sadece Beyşehir Gölü'yle yaşamayı hayal etmeye başlarsınız.

Gölün batı tarafı, karlarla kaplı Anamas Dağları'nı konuk ederken doğu bölgesi, batısına tam da zıt bir görüntü sergilemek istercesine dümdüz ovalık bir alanı içerir. Anamas Dağları, dağcılar ve yürüyüş sevenler için kaçırılmaması

gereken mekânlardan birisidir ve tabi ki fotoğrafik açıdan da çok önemli bir bölge olduğuna değinmeden geçmemek lazım. Gün batımı, adaları, gül soğanları, sazlıkları, tepeli pelikanları; makinelere yönelmiş gözlerimizden sadece filmlerimize değil, beynimize de değerli kareler aktarmaktaydı. Ancak gezimiz sırasında, göl suyunun, tarlaları sulamak için kullanılmasından dolayı gün geçtikçe seviyesinin azalmaya başladığını öğreniyoruz. Bir gün buralarda gördüğümüz güzellikleri çocuklarımıza aktaramayacağımızı düşünmek bile korkutuyor bizi. Kahroluyoruz ister istemez... İçimizde bir hüznün, aklımızda bir ezgi: "Bir şey yapmalı hey, bir şey yapmalı..."

Bilim insanları ve sivil toplum kuruluşları, bu gördüğümüz yerlerin dünya çapında önemli alanlar olduğunu vurguluyor. Gezip görünce bu görüşün ne kadar doğru olduğunu daha iyi anlıyoruz...

Aysin TEKTAŞ

Dördüncü sayfada Mevlana Cami ve iki tane manzara fotoğrafı kullanılmıştır. Beşinci ve altıncı sayfalarda ise yine manzara fotoğraflarına yer verilmiştir.

Bu tür fotoğraflar öğrencilerin ülkemizdeki önemli yerleri bilmeleri açısından önem taşımaktadır.

Metnin dört, beş ve altıncı sayfalarında kullanılan manzara fotoğrafları oldukça iyi seçilmiştir; çünkü fotoğraflar oldukça güzel, hareketli, canlı ve dikkat çekici görünmektedir. Öğrenciler gördükleri bu fotoğrafların nerelere ait olduğunu merak edeceklerdir. Böylelikle de metne dikkatleri daha da artacaktır. Bu iki sayfada sayfa tasarımı hatası diyebileceğimiz tek unsur metnin sayfa içerisinde çok küçük bir yer kaplamasıdır. Metin fotoğrafların arasında kaybolmuş gibidir. Sayfa tasarımında metnin ve resimlemelerin hacmi dikkate alınarak sayfa içinde düzenlenmesi gerekir

“Susayan Konya” adlı metin toplam altı sayfaya yayılmıştır. Altı sayfada da on iki farklı fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğraf sayısının bu kadar fazla olması sayfa düzeninde birtakım olumsuzluklara yol açmıştır.

Sayfa içerisinde fotoğraflar çok fazla yer kaplarken, metinler çok az yer kaplamaktadır. Bu bir tasarım hatasıdır. Öğrencinin metne olan ilgisini azaltacak bir unsurdur.

“İlköğretim çağı, çocukların bilgi ve estetik algılama çağının en önemli dönemlerinden biridir. Çocukların zekâ gelişiminde estetiğin rolü büyüktür. Sanatsal algılamalar çocuğu son derece etkiler. Bilgi aktarımının yanı sıra bireylerin sanat ve estetik açıdan değerlendirilmelerini ve genel davranışlarını etkileyen en önemli unsurlardan biri de ders kitaplarıdır. Ders kitaplarını salt eğitim aracı olmaktan kurtarıp görsel imajlarla zenginleştirerek daha faydalı hale getirmek çok daha doğru olacaktır” (Erkmen;2001;37).

3.9 Biyografi Metinlerinde Resim

Yaşam öyküsü” de denebilir. Bir kişinin yaşamını anlatmayı konu alan edebiyat türüdür. Yazarın kendi yaşamını anlattığı oto biyografiler de bu türün içinde yer alır. Yaşam öyküsü kişisel anılara ya da araştırma sonucu edinilmiş sözlü ve yazılı malzemelerin düzenlenmesine ve yorumlanmasına dayandığı için tarihin bir dalı olarak da görülebilir. Ama konu alınan kişinin bireyselliğini, yaratıcı ve duygudaş bir kavrayışla aktarmaya çalıştığı için aynı zamanda edebiyatın bir koludur. Tarihte ölen kişinin yaşamını ve yapıtlarını öven mezar yazıtları ve cenaze törenlerindeki konuşmalar yaşam öykülerinin ilk örnekleri sayılabilir. Daha sonra eldeki verilerin keyfi ya da eleştirellikten uzak bir yorumuna dayanan, söz konusu kişiyi övmek ve okura örnek oluşturmak için yazılan yaşam öyküleri başlamıştır. Bunun hemen ardından kişilerin gerçek yüzünü ortaya çıkarmayı amaçlayan eleştirel yaşam öyküleri de kaleme alınmıştır. Yaşam öyküsünün bir başka özelliği, yazarının tarafsız olmamasıdır. Yaşamını yazdığı kişiyi sunar ve yorumlarken kendi kişiliğini de eserine yansıtır. Otobiyografi türünde bu özellik daha da belirgindir.

İncelediğimiz yedinci sınıf Türkçe ders kitabında bir tane biyografi türünde eser yer almaktadır.

Milli Kültür temasının üçüncü ve son metni Ne et Erta 'ın hayatının anlatıldığı ‘‘Bozkırın Tezenesi’’ adlı metindir. Metin biyografi türünde bir eserdir. Resimleme türü olarak da fotoğraflardan yararlanılmıştır.

Metni toplam dört sayfaya yayılmıştır. Bütün sayfalarda fotoğraflardan yararlanılmıştır.

 lk sayfa aşağıdaki gibi görünmektedir.

Bu sayfada çeşitli bağlama fotoğrafları ve Neşet Ertaş'ın siyah beyaz bir fotoğrafını görmekteyiz. Böyle bir çalışmanın başında hayatı anlatılan kişinin fotoğrafının yer alması doğrudur; ancak Neşet Ertaş'ın renkli fotoğrafları varken bu tür tanıtıcı bir çalışmanın en başında niçin siyah beyaz fotoğrafının gösterildiği anlaşılamamaktadır. Öğrencinin renkli unsurlara daha çok dikkat ettiği anlayışı burada göz ardı edilmiştir.

İkinci sayfada Neşet Ertaş'ı bir konserinden alınmış bir fotoğraf vardır. Bu sayfada iki farklı bağlamaya ve bir darbukaya da yer verilmiştir.

Bu fotoğraflar sayesinde Neşet Ertaş'ın müzikle ne kadar iç içe olduğu gösterilmiştir. Bu öğrencilerin zihninde yer etmesi bakımından önemlidir.

Metnin üçüncü sayfası diğer iki sayfadan daha farklı bir şekilde düzenlenmiştir.

1960'lardan itibaren ismi, sazımız bağlama ile birlikte anılan; sadece geniş halk kesimlerinde değil, ciddi musiki çevrelerinin ve gerçek türkü dostlarının da gündeminden hiç düşmeyen Neşet Ertaş'ı farklı değerlendirmek gerekiyor. Onun sanatı için, başta Muharrem Usta olmak üzere, Hacı Taşan, Çekiç Ali ve Orta Anadolu müzik geleneğinin diğer ustaları da dâhil olmak üzere hepsinin üst seviyede bir sentezi ve esrarlı bir bileşkesi denilebilir.

Neşet Ertaş'ın sanatı, hayatı ile o kadar iç içedir ki çalıp söylediği türkü ve bozlaklarında bütün bir hayat hikâyesini bulmak mümkündür. Hayatına yakından baktığımızda da o içli türkülerin, yakıcı bozlakların nelerden, nasıl doğduğunun ip uçlarını elde ederiz hemen.

Onun hayatını "Garip" mahlasıyla yazdığı şiirlerindeki ozan yönünü yıllarca kimse fark etmedi.

Babasından öğrendiği geleneksel ve anonim türkülerin, bozlakların dışında, sözleri kendisine ait türküler, bozlaklar söylediğini de fark eden olmadı yıllarca. Sözü ve müziği ile anonim türkülerdeki erişilmez sadeliği ve estetik seviyeyi yakalayan sayısız türkünün, bozlağın altına attığı mütevazı imzasını kimselere söylemedi.

Bu sayfada Neşet Ertaş'ın fotoğraflarına yer verilmemiştir. Bunun yerine çeşitli tambur ve bağlamaların, sazların fotoğraflarına yer verilmiştir. Bu, öğrenci açısından eğitsel değeri yüksek olan bir çalışmadır; çünkü öğrenci çeşitli müzik aletlerini bu fotoğraflar sayesinde görmektedir.

Metnin son sayfasında ise bazı gençleri bağlama çalarken görmekteyiz.

Olağanüstü denilebilecek yeteneği, geleneğe hâkimiyeti, gelenekten kopmadan yeniye bağlılığı, yeni zamanların modern zevk ve eğilimlerini gözetken Neşet Ertaş, hep gündemde kalmış bir sanatçıdır.

O, ismi bağlama ile özdeşleşmiş bir türkü ustası... Türküyü bağlamaya, bağlamayı "türkü"ye bu kadar yakınlaştıran ve yakıştıran, âdeta birbirlerinin içinde eritip yok eden ikinci bir sanatçı bulmak öyle sanıldığı kadar kolay olmasa gerek.

Farkında mısınız bilmem; türkü saza, saz türküye ve ikisi birden Neşet Ertaş'a ne güzel uyuyor.

Bayram Bilge TOKEL

Son sayfada üç farklı fotoğraf bulunmaktadır. Bu fotoğraflar kalite bakımından yeterli değildir; çünkü görüntüler oldukça koyudur. Fotoğrafların arka fonunda bir siyahlık hakimdir. Bu tür fotoğraflar iç karartıcı görünmektedir.

Fotoğraf zaten ders kitaplarında fazla yer verilecek bir resimleme türü değildir. Kullanıldığında ise daha estetik fotoğrafların kullanılmasına özen gösterilmelidir.

Fotoğraflar oldukça yalındır gözü yorucu ya da tırmalayıcı unsur –fotoğrafların koyu tonlarda olması dışında- bulunmamaktadır. Öğrenciyi düşündürücü ilgi ya da merak uyandırıcı hiçbir unsura sahip değildir. Hâlbuki resimlemenin amacı yalnızca sayfada yer almak ya da metne yardımcı olmak değildir. Öğrenciye estetik değer kazandırabilecek bir nitelikte olması da oldukça önemlidir. Bu çalışmada bu hususa dikkat edilmemiş, özellikle metnin üçüncü sayfasındaki fotoğraflar sayfa süsü olmaktan öteye gidememiştir.

Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın kitapları tasarlanırken tüm öğeler daha ince detaylara bakılarak seçilmelidir. Bu ve benzeri resimlemeler öğrenciye kitabı ve okumayı sevdirtmede yetersiz kalacaktır. Böyle bir durumda da kitap gerçek işlevini kaybetmiş olur. soyutlaşır. Bu da çocuğun ilgisini dağıtır. İlgisi dağılan çocuk resimlemeden, metinden ve kitaptan uzaklaşır.

BÖLÜM IV

DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

MEB. tarafından Talim ve Terbiye Kurulu'nun onayıyla MEB Basımevi tarafından basılan ve 2007-2008 eğitim öğretim yılında ders kitabı olarak okutulan “Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı”nı incelediğimizde genel olarak resimleme-metin uyumluluğuna ve sayfa düzenine gereken önemin verildiğini görmekteyiz.

İyi bir kitap, bir bütünlük içerisinde ve akıcı olmalıdır. Bütünlükten amacımız, ders kitabında yer alan unsurların kopuk olmaması, metinler ile resimlemelerin birbirini tamamlayıcı nitelikte olmasıdır. Kitapta genel itibariyle resimlemelerde ve sayfa düzenlerinde dikkatli davranılmış olmasıyla birlikte çeşitli hatalar da karşımıza çıkmaktadır. Resimlemelerin çokluğu veya azlığı; fotoğrafın, çocuğun öğrenmesinde kalıcılık sağlamadığının bilimsel ispatının göz ardı edilerek fazlaca kullanılması, bu hatalardan bazılarıdır.

Her kitap kendi içinde bilimsel metotların uygulanması şartıyla, bireysel üslup farklılıklarıyla değişik tekniklerle çocuğun ilgisini çekebilecek her türlü farklılığı koyma özgürlüğüne sahip olmalıdır.

Çocuğun sınıf seviyesine göre, onu yoruma götürecek düzeyde nitelikli estetik ve eğitsel değerlerin bulunması, fotoğrafın tarihi belgelerde olmak şartıyla gerektiği yerlerde kullanılması, sayfa ve resimleme sayılarının ayarlanması ortak ölçütlerin başında gelmelidir. Bu ölçütler ders kitapları standardına uygun olmalıdır.

Unutulmamalıdır ki, kitabın korunması ve saklanması ancak çocuğun kitabı sevmesiyle mümkündür. Bu da kitabın tümünü kapsayan resim-metin ilişkisi ile doğru orantılıdır.

4.1 Sonuçlar

Yedinci sınıf Türkçe ders kitabını incelediğimizde durumun genel olarak ağdağ eğitim anlayışına yakın olduğunu görmekteyiz.

Ders kitapları çocuğun değişimine etki eden en büyük faktörlerden biridir. Eğitim ve öğretimin temel malzemelerinden olan ders kitaplarının karakterleri, kalitesi ve resimleri ayrı ve önemli bir uğraş alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ders kitabı hazırlama işini eğitimciden psikologa, yazardan izere kadar bir elip işi olduğunu bilmekteyiz. Grafik tasarımında sayfa düzenine, kağıt seçiminden punto ölüsüne kadar varan teknik bir süreç hakimdir. Bu iki süreç ayrılmaz bir bütünlük içerisinde olmalıdır.

2007–2008 eğitim ğretim yılında yedinci sınıf Türkçe ders kitabında altı tema bulunmaktadır. Bu altı temada 19 metin vardır. Bu 19 metin için toplam 71 tane resimleme kullanılmıştır. Ders kitabında deneme, hikâye, şiir, makale, tiyatro, biyografi, gezi yazısı, söyleşi gibi edebi türlere yer verilmiştir.

Bulgular ve Yorum bölümünde MEB. yayınlarına ait yedinci sınıf Türkçe ders kitabında 71 resim, resimleme-metin uyumu ilişkisi içerisinde incelenmiştir. 2007-2008 yılında Türkçe ders kitabı olarak okutulan kitabın daha önceki yıllarda basılmış kitaplara göre edebi tür çeşidini ve resimleme sayısının daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu resimlerde birtakım hatalar olduğunu görmekteyiz. Bu hatalar çocuğun konuyu algılaması ve Türkçe dersine olan ilgisini olumsuz yönde etkileyebilir, anlama-kavrama yeteneğinin gelişmesini engelleyebilir.

Kitapta yer alan 19 metinden 3 tanesi şiirdir. Kitabın %85’lik kısmını edebi metinler, %15’lik kısmını şiirler oluşturmaktadır. şiir önemli bir edebi türdür. Özellikle duyuşsal alana katkısı çoktur. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarında daha fazla şiire yer verilmelidir.

Kitapta 6 tema yer almıştır. İlk tema “iletişim” temasıdır. Bu temada 3 metin vardır. Biri tema başı resimlemesi olmak üzere 15 resimlemeye yer verilmiştir. Bu resimlemeler metinler ile uyumu durumdadırlar. Fotoğraf, karikatür vb. resimlemelere yer verilmemiştir. Öğrencide merak uyandıracak birtakım özelliklere de sahip bu resimlemeler sayfa içerisine düzgün bir şekilde yerleştirilmiştir. Böylelikle öğrenciye hem eğitsel hem de estetik kazanımlar sağlama imkânı artmaktadır.

İkinci tema “Atatürk” temasıdır. Bu temada yer alan metinlerin tamamı Atatürk ile ilgilidir. Atatürk’ü tanıtıcı ve onun farklı özelliklerini gösteren metinlere yer verilmiştir. Bu temada 3 farklı metne ve biri tema başı resimlemesi olmak üzere 24 resimlemeye yer verilmiştir.

Bu temada yalnızca fotoğraflardan yararlanılmıştır. Fotoğrafın ders kitaplarında fazlaca kullanılması öğrenci açısından iyi bir şey değildir. Uzmanlarca yapılan araştırmalara göre fotoğraflar öğrenci tarafından katı, sevimsiz ve sıkıcı bulunmaktadır. Bu nedenle bir tema içerisinde bu kadar fazla fotoğrafa yer verilmesi doğru bir anlayış değildir; ancak fotoğraflar belge niteliği taşıyan çalışmalarda tercih edilmelidir. Genellikle metinlerdeki bu fotoğraflarda belge niteliği taşımaktadır. Kullanım alanlar doğrudur; ama bu kadar sık ve ard arda kullanılmaları eğitsel ve estetik açıdan doğru değildir.

Üçüncü tema “Kavramlar ve Çağrışımlar” temasıdır. Bu temada 3 metin ve bir tema başı resimlemesi olmak üzere 11 resimlemeye yer verilmiştir. Gerek tema başı resimlemesinde gerekse metinlerin resimlemesinde hem fotoğraflardan hem de resimlemelerden yararlanılmıştır. Fotoğraflar genellikle anlatılan unsur ile ilgili bir kanıtın gösterilmesi amacıyla kullanılmıştır.

Resimlemeler oldukça hareketli ve renklidir. Bazı resimlemeler sayfaya çift yerleştirilmiştir. Bu, öğrencinin ilgisini çekebilecek bir şeydir. Bu temada kullanılan resimlemelerin metinle uyumlu olduğunu söyleyebiliriz.

Dördüncü tema “Milli Kültür” temasıdır. Bu temada 3 metin ve biri tema başı resmi olmak üzere 30 resimlemeye yer verilmiştir. Bu temada ilk ve son metinde fotoğraflara ikinci metinde ise resimlemelere yer verilmiştir. Milli kültürümüze ait bilgilerin verildiği bu temada sıklıkla fotoğraflardan yararlanılması kaçınılmazdır. Fotoğraflar kullanılırken temayı sıkıcılıktan kurtarmak için başka bir metinde resimlemelere yer verilmiştir. Bu da kitabı sıkıcı ve durağan olmaktan kurtarmıştır.

Beşinci tema “Doğa ve Evren” temasıdır. Bu temada genellikle çeşitli yerleri ve doğayı tanıtan doğa olaylarına yer veren metinler seçilmiştir. Temada 3 metin ve biri tema başı resimlemesi olmak üzere 21 resimleme vardır. Tıpkı diğer temalarda olduğu gibi bu temada da fotoğraflardan da yararlanılmıştır. Hikaye türü eserlerde genellikle resimlemelerden gezi yazısı, biyografi türünde eserlerde de kanıt niteliği taşıdığı ve gerçek görsel yaşantılar sağladığı için yer verilmiştir.

Altıncı ve son tema “Toplum Hayatı” temasıdır. Bu temada toplumsal ilişkileri irdeleyen metinler yer almaktadır. 3 metin ve biri tema başı resimlemesi olmak üzere 15 resimleme temada yer almaktadır. Ders kitabının altıncı ve son teması “Toplum Hayatı” adlı temadır. Bu temada toplumsal ilişkileri irdeleyen metinler yer almaktadır. Üç metin ve toplam 15 resimleme bu tema içerisinde yer almaktadır. Bu metinlerde kullanılan resimlemelerden bazıları yağlı boya tablo resimleridir. Bu da öğrencilere güzel sanatları tanıması ve görmesi açısından yarar sağlayacaktır.

Genel itibarıyla resimlemelerin metinle uyumlu tespit edilmiştir. Yalnızca kitapta yer alan “Atatürk” konulu ikinci temada sadece fotoğraflara yer verilmesi sıkıntı yaratmaktadır. Bunun dışında kitabın bütününde de fotoğraflar bir hayli yer kaplamıştır. Tasarımcılar kitabı bundan kaynaklanacak sıkıntıları önlemek için bol bol resimlemelerle zenginleştirseler de fotoğrafların bu kadar sık kullanılması yinede öğrencinin ilgi ve dikkatinin dağılmasına neden olacak kadar çok sayıdadır.

Ders kitabında hatalı olan bir diğ er unsur da metinlerin zaman zaman resimlemelerin ortalarına ya da görsel bir unsurun üzerine yerleştirilmesiyle bütünlüğün bozulmuş olmasıdır. Ders kitabı tasarımı nda bu unsura da dikkat edilmesi gereklidir.

Kitapta bazı bölümler okumayı zorlaştırmaktadır. Bunlar:

1. “Yolcu Konmaz Oteli”, İletişim teması, ikinci metin, sf:14,15,16,18
2. “Karada Yüzen Donanma”, Milli Kültür teması, ikinci metin, sf: 53,54,55
3. “Anadolu’da Konukseverlik”, Toplum Hayatı teması, üçüncü metin, sf: 85,86,87

M kemm l bir kitap için metinlerin ve resimlemelerin ayrı ayrı m kemm l olmaları yetmez bunların etkili bir şekilde bir bütün olarak da sunulması önem taşımaktadır.

Resimlerde yapılan hatalar, hatırlama kapasitesini d ş reğ inden ders kitaplarının ana felsefesine aykırı olup,  ocuk üzerinde fazla etkili olmayacaktır.  evre ve toplum ger eğ ini yansıtmayan resimlemelerde inandırıcılıktan uzaklaşacağı ndan, resimlemenin görevini tam anlamıyla yerine getirmesi beklenemez.  izgi, renk, oran, boyut gibi unsurlardan oluşan hatalar  ocuğ n kitaba olan ilgisini azaltacak hatta kitaba karşı olumsuz bir tutum geliştirmesine neden olacaktır.

Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan görsel malzemeler ile metinler arasındaki uyumsuzlukları ve görsel malzemelerde yapılan hataları tespit ederek bir ders kitabının eğ tsel ve estetik amaçlara ne derecede hizmet edebildiğ ini ve olması gereken  l  tleri belirlemeye çalıştık. Ders kitaplarının gerek görselleştirme gerekse eğ tsel amaçları hemen hemen dünyanın her yerinde aynıdır. Bu  l  tler pek çok araştırmacı tarafından, gözlem ve incelemeler sonucunda ortaya konulmuştur. Metni doğ ru ya da yanlış tanımlayan resimlerin fayda ya da zararları bugün bilimsel bir gerçek olarak ortadadır. Bunun gibi pek çok ölçütün  ocuk üzerindeki etkisi

belirlenmiştir. Bütün teknik süreçler gibi evrensellik özelliği vardır. Her yönüyle titizlikle ele alınmış bir kitap, her yerde iyi kitaptır. Çocuk sadece ‘doğru’ ya değil; ‘güzel’ e de ihtiyaç duyar. Olumlu değerlerle bunların taşıyıcısı olan resimlemelerin bütünleşmesini sağlamak doğru olacaktır.

Çağdaş, kaliteli bir ders kitabı hazırlamak amacıyla öncelikli olarak uzmanlardan oluşan bir komisyondan yardım alınmalıdır. Pedagojik ve eğitsel açıdan bir kitabın hazırlanması sırasında tüm aşamalar denetlenmelidir.

4.3. Öneriler

Ders kitapları, geleceğimizi emanet edeceğimiz çocuklarımızın gelişiminde önemli yer tutmaktadır. Öğrenmeyi hızlandıran ve kolaylaştıran resimlemelerin aynı zamanda çocuğun estetik gelişiminde önemli rol oynadığı bir gerçektir. Birbirine bağlı bütün bu faktörlerin aynı ölçüde önemsenmesi doğru olacaktır.

Ders kitaplarındaki resimlemeler, çocuğun zeka ve sınıf seviyesine uygun olup, sanata ve derse ilgi uyandıracak nitelikte, öğrenmeyi hızlandırıcı, hatırlamayı kolaylaştırıcı olmalıdır. Çocuğun görsel birikimi dikkate alınarak yorumlama yapabilmesine olanak verilmelidir. Resim-metin ilişkisi tam olmalı, çocuğun hafızasında yer edinmelidir. Aksi halde resimleme, eğitsel amacından uzaklaşır. Çocuğun kitapla kaynaşması ve ilişkisinin sürekli olması için, görsel malzemeler yardımıyla kitaba sevimli, eğlendirici ve haz verici özellikler kazandırılmalıdır.

Resimlemeler metnin içeriğine uygun olmalıdır. Resimler her üslupta yapılabilir, ancak her anlayışın kendine özgü kuralları vardır. Öncelikli olarak olayların geçtiği yer tam olarak gösterilmeli ve inandırıcı olmalıdır. Renkler, şekiller, boyutlar gerçeğe yakın bir şekilde ölçeklendirilerek ele alınmalıdır. Resimler kuru, katı ve sevimsiz olmamalıdır. Çocuğun dünyasına girebilen, yaratıcılığa sevk eden

detaylarla zenginleştirilmelidir. Resim belirlenirken, metinde geçen ana fikirlerden en önemli olanı saptanmalıdır. Başarılı bir resimleme ancak sayfa düzeni ile mükemmelliğe ulaşır. Metin, sayfa düzeni, resimleme birlikte ele alınmalıdır. Doğru yerde doğru ölçülerde resimlemelerle kitabın öğrenciye olan etkisi arttırılmalıdır. Değişik tarzda resimlerin aynı metinde bir arada kullanılması doğru olmadığından bütünlüğü bozmayacak şekilde kitap boyunca akıcılık sağlanmalıdır.

Ders kitaplarını resimleyen çizerlerin sahip olması gereken özellikleri şöyle sıralayabiliriz.

1. Öncelikle çocuğun ruhsal yapısını ve zihni gelişim özelliklerini bilmesi gerekir.
2. Resmin, çocuğun metne göre anlamlandırıp yorumlayabileceği türden olmasını sağlayabilmelidir.
- 3.Çocuğun anlayışı ötesinde olan bazı karmaşık biçimlerden kaçınmalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ders kitaplarının sayfa ve resimleme sayısında ortak ölçüt belirlenmelidir. Görselleştirmeye gereken önem verilmeli, bunun için de güçlü bir kadro ile çalışılmalıdır. Eğitim fakültelerinde mutlaka resimleme (illüstrasyon-tasarım) üzerine lisans seviyesinde programlar açılmalıdır. Türkçe öğretini ana bilim dallarında okuyan öğrencilerin resimleme hakkında bilgi sahibi olmaları için yukarıda saydığımız bazı derslerin okutulması gerekmektedir. Üniversiteler arası sanatsal düzeyde işbirliği sağlanmalı, belli bir rekabet ortamı yaratılarak seviye yükseltilmelidir.

Türkçe en çok konuşma, iletişim, estetik ve dilsel alana hizmet eden bir derstir. Türkçe dersi, öğrencinin anlama kapasitesini arttırması bakımından önemli bir yere sahiptir. Anlama kapasitesi gelişmiş bir öğrencinin diğer derslerde ve hayatta başarılı olduğunu gözlemlemekteyiz.

Türkçe dersinin öğrencinin anlama kapasitesini geliştirmesi için bazı materyallere ihtiyaç duyar. Bu materyallerin en başında Türkçe ders kitapları gelir. Türkçe ders kitapları eğitsel ve pedagojik açıdan mükemmel bir şekilde hazırlanmalıdır. Ayrıca birtakım unsurlarla da desteklenmelidir. Bunların başında da resimlemeler gelmektedir.

Türkçe ders kitabında yer alan resimlemeler öğrencinin anlamasına, kavramasına, hissetmesine, sezinlemesine, hatta empatik açıdan gelişmesine hizmet eder. Bu nedenle resimlemelerin en fazla önem taşıdığı ders kitabının Türkçe ders kitapları olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç olarak, ders kitapları gerek sayfa düzeni gerekse görsel malzemeler açısından eğitimin ciddi sorumluluğunu taşıyabilecek seviyeye doğru yükselmektedir. Ders kitaplarında yer alan görsel malzemelerde hedef, öğrenmeyi en etkili bir şekilde gerçekleştirmektir. Görsel malzemenin dikkate alınmaması durumunda öğrenme olumsuz etkilenecek, bilgilerin hatırlanması ve kalıcı olması güçleşecektir. Çocukların eğitiminde hedeflenen noktaya varabilmek, kitapların bu ciddiyet ve anlayış çerçevesinde hazırlanmasıyla mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

Adıgüzel, M.Sani. **Türkçe Öğretim Yöntemleri**. Ankara: Yeryüzü Yayınevi, 2004

Agdemir, Sürmeli. “Ders Kitaplarının Tasarım, İçerik ve Üretim Uygulamaları”, **Türkiye’de ve Almanya’da Ders Kitapları Sempozyumu**. Ankara: Bizim Büro Basımevi, 1995

Alpay, Meral. **Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları**. Ankara: Cem Yayınevi, 1992

Akyol, Hayati. **Yeni Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri**. Ankara: Kök Yayıncılık, 2006

Aşier, Mustafa. **Grafik Sanatlar-Tarih ve Yorumlar**. İstanbul: M.Ü.G.S.F Yayınları, 1983

Aytaş, Gıyaseddin.”Türkçe Ders Kitaplarının Yazımında Metin Seçimi” **Türk Yurdu**, cilt: 21, sayı: 162-163, Şubat-Mart 2001 (Türkçeye Saygı Özel Sayısı)

Baştürk, Mehmet. **Ders Kitaplarının Tarihçesi Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi**. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2005

Batur, Rıfat. “Resimde Okul Öğrenci İlişkisi” Yüksek Lisans Tezi, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2002

Bigalı, Şeref. **Resim Sanatı**. Ankara: Remzi Kitapevi, 1984

Bozdağ, Fahrettin. “Çocuk Kitaplarında Metin, Dil ve Resimleme İlişkisi.” Ankara, **Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayını**, Sayı :11, 1996

Ceyhan, Yiğit. **Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi**. Ankara: Anı Yayıncılık, 2003

Çalık, Temel. **Türkçe Ders Kitaplarını Biçim ve Tasarım Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi Kılavuzu**. İstanbul: Nobel Yayınevi, 2001

Çotuksöken, Yusuf, “Türkçe ve Edebiyat Ders Kitapları Nasıl Olmalı?” **Milliyet Sanat Dergisi**, Sayı:488, Eylül 1996

Demirel, Özcan. **Genel Öğretim Yöntemleri**. Ankara: Usem Yayınları, 1996

Demirel, Özcan. **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi**. İstanbul: İstanbul M.E.B Yayınları, 1999

Demirel, Melek. “Ders Kitaplarındaki Resimlemelerin Öğrencilerin Öğrenme Düzeyi Üzerindeki Etkisi” **H.Ü.G.S.F. Sanat Yazıları Yayınları**, Sayı:7,1998

Doyran, Yıldız “Ders Kitaplarının Tasarım ve Resimleme Sorunları” **Çoluk Çocuk**, Sayı: 24, 23 Mart 2003

Erden, Mustafa ve Y. Akman. **Eğitim Psikolojisi**. Ankara: Arkadaş Yayıncılık, 1997

Ediş, Sevgi. “İlköğretim Altıncı Sınıf Türkçe Kitaplarında Resimleme- Metin İlişkisi” Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul,2000

Erkan, Aziz. “Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Resimleme Metin İlişkisi” Sanatta Yeterlilik Tezi, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul, 1998

Erkmen, Nazan. “Çocuk Kitabı Resimlemeleri”, **Art Dekor**. İstanbul, 1996

Erkmen, Nazan. “Çağdaş Bir Ders Kitabı Nasıl Olmalıdır?” “Ders Kitabını Mükemmel Yapan Nitelikler” **İlköğretim Ders Kitapları Sempozyumu**. Ankara: Bizim Büro Basımevi, 1995

Genç, Adem ve A. Sipahioğlu. **Görsel Algılama**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1990

Gürel, Zeki. **İkibine Doğru Çocuk Edebiyatımız**. Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2001

Gürel, Zeki ve Fahri Temizyürek ve Namık Kemal Şahbaz. **Çocuk Edebiyatı**. Ankara: Öncü Basımevi, 2007

Kanar, Yüksel. “Çocukluk Düşlerimiz”, **Çocuk Edebiyatı Yıllığı**. İstanbul: Gökyüzü Yayınları, 1987

Kaya, Zeki. “İlköğretim Kitaplarında Tasarım Sorunları”. **İlköğretim Ders Kitapları Sempozyumu**. Ankara: Bizim Büro Basımevi, 1995

Kılıç, Ali. “İlköğretim İkinci Sınıflar İçin Türkçe Ders Kitabının Tasarımı ve Resimlemesi” Yüksek Lisans Tezi, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara, 2001

Kılıç, Abdurrahman ve Serdal Sevan. **Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi**. İstanbul: Pegem A Yayıncılık, 2002

Kılıçkan, Hüseyin ve Hayrettin Kılıçkan. **Okullarda Resim**. İstanbul: Fil Yayınevi, 1998

Kırışlıoğlu, Olcay Tekin. **Sanatta Eğitim**. Ankara: Eğitim Kitabevi, 1996

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. **İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6.7.8. sınıflar)**. M.E. B. Ankara, 2006

Özbay, Murat. **Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II**. Ankara: Öncü Kitap, 2006

Özil, Şeyda ve Nilüfer Tapan. **Türkiye'nin Ders Kitapları**. İstanbul: İstanbul Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları

Özmen, Ünal. **Yeni Ders Kitapları Üzerine**. Ankara: Algı Yayıncılık, 2006

Pala, İskender. **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989

Özyüksel, Suna. “Yeni Ders Kitapları Hazırlanırken” **Çağdaş Eğitim**, sayı:102, ss.22

Pekmezci, Hasan., **Türkiye’de ve Almanya’da Ders Kitapları Sempozyumu**. Ankara: Bizim Büro Basımevi, 1995

Rıza, Enver Tahir. **Eğitim Teknolojisi Uygulamaları**. İzmir, 1997

Senemoğlu, Nuray. **Gelişim Öğrenme ve Öğretim**. Ankara: Burdur Eğitim Fakültesi Yayınları, 1997

Sever, Sedat. **Abece**, sayı:107, 1995, s.14–15

Tazebay, Atilla ve Süleyman Çelenk. **Türkçe Öğretimi**. Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım, 2008

TDK, Türkçe Sözlük, 2005

Tekin, Arslan. **Edebiyatımızda İsimler ve Terimler**. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1995

Topses, Gürsen. **Eğitim Psikolojisi**. Ankara:1997

Turani, Adnan. **Sanat Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Remzi Kitabevi,1993

Turgut, İhsan. **Sanat Felsefesi**. İzmir: Karınca Matbaacılık, 1990

Uçar, Tevfik Fikret. **Görsel İletişim ve Grafik Tasarım**. İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2004

Ünal, Nuri Özgür. “Ders Kitaplarında Yer Alan Resimlerin Analizi” Yüksek lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara, 2001

Ünver, Erdem. **Sanat Eğitimi**. Ankara: Nobel Yayın Dağ., 2002.

Yalçın, Alemdar. **Türkçe Öğretimin Yöntemleri Yeni Yaklaşımlar**. Ankara: Akçağ Yayınları, 2002

Yalın, Halil İbrahim. **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2000

Yetkin, S.K.”Güzel Sanatların Eğitimdeki Yeri”. **Eğitim Fakültesi Dergisi I.**, 14:125-129, 1968.

Yörük, Yaşar. **İlköğretimde Güzel Yazma Konuşma**. İstanbul: Serhat Yayınları, 2000

ÖZGEÇMİŞ

AD: Simay

SOYAD: Arı

DOĞUM YERİ: Bergama/İzmir

DOĞUM TARİHİ: 18.03.1985

EĞİTİM:

Davut Fıncıoğlu Anadolu Lisesi 1999-2002 (Bartın)

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi/Öğretmenliği
2002-2006 (Bolu)

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim
Dalı 2006-2008 (Bolu)

YABANCI DİL: İngilizce